

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Alinos Kuprienės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Viešojo intereso gynimo civiliniame procese teorinės ir
praktinės problemos**

**Theoretical and Practical Problems of Defending the Public Interest in Civil
Proceedings**

Vadovas: Prof. Habil. Dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentas: Lekt. dr. Vīgita Vėbraitė

Vilnius 2011

TURINYS

Ižanga.....	2
1. Viešojo intereso turinys ir ribos.....	6
1.1. Viešojo intereso sampratos apibrėžtumo problematika.....	6
1.2. Viešojo intereso koncepcijų įvairovė.....	11
1.3. Viešojo intereso subjektai, dalykas, objektas.....	14
1.4. Viešojo ir privataus intereso santykis.....	17
2. Viešojo intereso gynimas.....	24
2.1. Subjektai, dalyvaujantys viešojo intereso gynimo procese.....	24
2.1.1. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą užsienio valstybėse.....	24
2.1.2. Prokuroro dalyvavimas Lietuvos Respublikos civiliniame procese.....	26
2.1.3. Prokuroro ieškinio viešajam interesui ginti ypatumai.....	30
2.2. Valstybės ir savivaldybių institucijų bei kitų asmenų dalyvavimas ginant viešąjį interesą civiliniame procese.....	33
2.3. Viešojo intereso gynimo ypatumai civiliniame procese.....	47
2.4. Grupės ieškiny – viešojo intereso gynimo forma.....	50
3. Viešojo intereso gynimo perspektyvos.....	57
3.1. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese tobulinimas.....	57
3.2. Grupės ieškinio viešajam interesui ginti reglamentavimo tobulinimas.....	61
Išvados.....	65
Literatūros sąrašas.....	68
Santrauka.....	76
Summary.....	77

IŽANGA

1. Temos aktualumas, problematika bei darbo originalumas

Šiuolaikinėje visuomenėje pastaruoju metu išryškėjo tendencija teikti prioritetą visuomeninio intereso apsaugai. Nors bylinėjimasis pirmiausia yra privatus šalių reikalas, reikia pripažinti, jog yra nemažai ginčų, kurie daro įtaką ne tik ginčo šalims. Tie ginčai yra susiję su viešuoju interesu. Visuomenė yra suinteresuota, kad tokie ginčai būtų išspręsti sąžiningai, teisingai ir greitai, o taip pat, kad sprendimai būtų pagrįsti socialiai teisingomis teisės normomis ir kad tos normos būtų tinkamai pritaikytos. Industrializacija, modernios technologijos ir kiti veiksniai lemia sparčią visuomenės kaitą, vieni interesai transformuojasi į kitus, supratimas apie tai, kas yra reikšminga, reikalinga ir vertinga visuomenei taip pat kinta. Kintanti visuomenė skirtingai dėlioja prioritetus, todėl gali kisti ne tik viešojo intereso samprata, bet ir jos apimtis esant konkrečioms teisiniams santykiams. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose yra paminėta, jog viešasis interesas yra konstitucinė vertybė. Todėl ši kategorija yra reikšminga tiek teisės teoriniu požiūriu, tiek praktiniu. Tačiau nei teisės teorijoje, nei jurisprudencijoje, nei teisės norminiuose aktuose neradome vieningos nuomonės dėl šios kategorijos turinio. Viešojo intereso kategorija yra siejama su svarbiausiomis asmens, visuomenės ir valstybės gyvenimo sritimis. Viešojo intereso gynimas yra vienas iš civilinio proceso tikslų. Bandymų apibrėžti, požiūrių, diskusijų, paaiškinimų dėl viešojo intereso sampratos, o taip pat objekto ir subjektų, yra nemažai. Tačiau bendros nuomonės šiuo klausimu vis dar nėra. Taip pat nėra detalizuota taikomų viešojo intereso gynimo procesinių priemonių įgyvendinimo tvarkos. Tokia situacija sumažina viešojo intereso gynimo teisme galimybes ir veiksmingumą. Nėra aišku, kokią įtaką šis interesas daro teisės subjektų teisėms ir pareigoms, neįmanoma pagrįsti, kodėl toks interesas laikytinas prioritetingu kitų interesų atžvilgiu. Tai rodo, jog viešojo intereso gynimo sistema Lietuvoje turi spragų. Ši tema moksliniu lygiu yra tyrinėta anksčiau, tačiau diskusijos šia tema vis dar nėra baigtos, vieninga nuomonė minėtu klausimu nėra susiformavusi. Todėl ši tema nėra praradusi savo aktualumo ir svarbos. Dėl šios priežasties, manau, būtų tikslinga išskirti pagrindines problemas viešojo intereso gynimo civiliniame procese:

1. Viena iš pagrindinių problemų kalbant apie viešojo intereso gynimą civiliniame procese – yra šios sampratos neapibrėžtumas bei skirtingas šios sąvokos vartojimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Ši sąvoka norminiu požiūriu nėra įtvirtinta jokiame teisės akte. Viešojo intereso sąvokos formavimas yra paliktas teismų praktikai.

Aiškindami viešojo intereso sampratą, teismai pateikia tik vertybinius kriterijus, kurie nors ir žymi viešojo intereso aiškinimo tendencijas, bet aiškiai nėra pakankami nustatant viešąjį interesą kiekvienu atveju naujų aplinkybių kontekste. Tokia situacija praktikoje sukelia nemažai problemų: apsunkina subjektams, atsakingiems už viešojo intereso gynimą, galimybę suvokti viešojo intereso egzistavimą ir ribas.

2. Kita, ne mažiau svarbi problema viešojo intereso gynimo sistemoje yra tai, jog teisinėje bazėje nėra aiškiai apibrėžtos valstybinių institucijų ir tarnautojų pareigos bei atsakomybė ginant viešąjį interesą. Šios srities reglamentavimas yra nedetalus. Nėra aiškiai apibrėžtas subjektų, galinčių ginti viešąjį interesą ratas, o taip pat nėra detalaus reglamentavimo dėl šių subjektų teisių ir pareigų ginant viešąjį interesą. Lietuvos Respublikos įstatymai, įtvirtinantys valstybės bei savivaldybių, o taip pat kitų asmenų teisę ginti viešąjį interesą, šią teisę suteikia plačiam subjektų ratui. Tačiau kai kurių subjektų kompetencija šioje srityje lieka neaiški.

3. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese srityje kyla ir kitų problemų. Pastaruoju metu Lietuvoje buvo bandoma patobulinti šio instituto reglamentavimą. Šiam tikslui buvo siūlomas Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP -1963. Tai buvo pirmas bandymas išplėsti ir patobulinti viešojo intereso gynimo teisinį reglamentavimą Lietuvoje. Projekte numatoma išplėsti privačių subjektų ratą, galinčių kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, kas gali apsunkinti teismų darbą, nes padaugės nepagrįstų ieškinių dėl viešojo intereso gynimo. Viešojo intereso gynimas pareiškiant grupės ieškinį Lietuvoje taip pat kelia problemų. Šis institutas iki šiol nėra detalai sureglamentuotas. Šiuo metu Teisingumo ministerija parengė grupės ieškinio koncepciją, kurioje yra siekiama nustatyti esminius principus ir nuostatas, skirtas grupės ieškinio institutui reglamentuoti, ir sudaryti sąlygas praktiškai įgyvendinti Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą teisę reikšti grupės ieškinį.

2. Tyrimo objektas

Šio tyrimo objektas yra viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir su tuo susijusios teorinės ir praktinės problemos.

3. Tyrimo tikslas

Pagrindinis šio darbo tikslas yra išanalizuoti bei įvertinti viešojo intereso gynimo civiliniame procese teisinio reglamentavimo spragas, nustatyti teorines ir praktines problemas. Ne mažiau svarbu yra ištirti viešojo intereso gynimo civiliniame procese priemones ir galimybes, įvertinti jų veiksmingumą bei numatyti galimus problemų sprendimų būdus.

4. Tyrimo uždaviniai

Numatytiems tikslams pasiekti, manau, yra būtina iškelti šiuos uždavinius:

- 1) išanalizuoti teisės doktriną viešojo intereso gynimo civiliniame procese srityje;
- 2) išanalizuoti teismų praktiką viešojo intereso gynimo srityje ir nustatyti problemas;
- 3) ištirti bei įvertinti subjektų, ginančių viešąjį interesą funkcijas, kompetenciją ir jos ribas, o taip pat pareigas bei atsakomybę;
- 4) įvertinti šioje srityje numatomus priimti teisės aktus, nustatyti jų trūkumus ir spragas bei šių teisės aktų priėmimo būtinumą. Taip pat atlikti kitų norminių teisės aktų, kurie turi reikšmės viešojo intereso gynimui civiliniame procese analizę, identifikuoti jų trūkumus bei spragas.
- 5) pateikti pasiūlymus įvardintoms problemoms spręsti.

5. Tyrimo metodai

Analizuojant viešojo intereso gynimo civiliniame procese teorines ir praktines problemas buvo panaudoti tokie metodai, kaip sisteminis, lyginamasis, loginis, istorinis, telmologinis.

Sisteminis metodas. Šio metodo naudojimo būtinumą lėmė tai, jog viešojo intereso samprata yra daugiareikšmė. Ši samprata yra glaudžiai susijusi su ekonominiais, socialiniais bei politiniais procesais. Šis metodas padeda analizuoti viešojo intereso gynimo civiliniame procese problemas kitų mokslų kontekste. Taip pat tiksliau išnagrinėti viešojo intereso gynimo institutą reglamentuojančias teisės normas, kurių taikymas priklauso nuo šių normų tarpusavio ryšio su kitomis teisės normomis.

Lyginamasis metodas naudojamas darbe atskleidžiant analizuojant ir vertinant viešojo intereso gynimo civiliniame procese instituto spragas ir trūkumus Lietuvos Respublikos teisėje. Taip pat tai yra svarbi priemonė siekiant atskleisti kai kurių užsienio valstybių teisinį reglamentavimą, teismų praktiką nagrinėjamų problemų aspektu. Šio metodo naudojimas leidžia nustatyti ir palyginti subjektų, kuriems suteiktą teisę ginti viešąjį interesą, vietą teisės sistemoje, surasti silpnąsias vietas ir pasiūlyti priemones, kuriomis būtų galima šią situaciją pagerinti.

Loginis metodas svarbus bet kuriame moksliniame darbe. Jis naudojamas atskleidžiant darbo tikslus, o taip pat atskleidžiant teisės normų turinį, pateikiant išvadas ir apibendrinimus. Šis metodas padeda identifikuoti viešojo intereso gynimo civiliniame procese problemas ir ieškant jų sprendimo būdų.

Istorinis metodas naudojamas nagrinėjant teisės nuostatų formavimąsi ir priežastis, kurios lėmė šio instituto atsiradimą civilinio proceso teisėje. Taip pat tiriant

kodėl įstatymų leidėjas, suteikdamas tam tikras teises subjektams, ginantiems viešąjį interesą, nenumatė jų įgyvendinimo tvarkos.

Teleologinis metodas naudojamas siekiant atskleisti įstatymo leidėjo tikslus, įtvirtinant kai kurias teises ir pareigas tam tikrų subjektų, kurie dalyvauja ginant viešąjį interesą. Taip pat šis metodas yra naudojamas analizuojant teismų praktiką ir jos tendencijas. Remiantis šiuo metodu galima daryti tam tikras išvadas dėl kai kurių normų taikymo.

6. Šaltiniai

Ši magistrinio darbo tema moksliniu lygiu yra tyrinėta ir anksčiau. 2006 metais yra apginta Egidijaus Krivkos disertacija „Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese“. Autorius šiame darbe išanalizavo įvairius šaltinius, išnagrinėjo viešojo intereso gynimo civiliniame procese instituto specifiką, atskleidė problemas. Nemažai dėmesio autorius skyrė viešojo intereso sampratos turinio atskleidimui. Šios disertacijos pagrindu yra išleista monografija. Ši monografija yra vienas iš pagrindinių šio darbo šaltinių. Taip pat nemažai yra mokslinių straipsnių, kuriose ši tema aptariama iš skirtingų atspirties taškų. Šie darbai, manau, yra naudingi žvelgiant į šio instituto problematiką ir ieškant galimų sprendimo būdų. Tam tikri aspektai viešojo intereso gynimo civiliniame procese yra aptarti Valentino Mikelėno vadovėlyje „Civilinio proceso teisė“. Šis vadovėlis taip pat yra svarbus šaltinis rašant šį darbą. Taip pat svarbus šio darbo šaltinis yra Artūro Driuko ir Virgilijaus Valančiaus vadovėlis – *Civilinis procesas* bei kolektyvinė monografija - *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Tačiau daugiausia dėmesio visgi reikėtų kreipti į teisminės praktikos analizę šiuo klausimu. Norint atskleisti šio instituto problematiką, būtina apžvelgti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pozicijas viešojo intereso gynimo srityje, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką. Teismų praktikos akcentavimas yra pasirinktas dėl to, jog šio instituto problematika labiausiai pasireiškia nagrinėjant konkrečias bylas. Nemažai dėmesio turi būti skiriama ir Tarptautinio Teisingumo Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos apžvalgai, kad galima būtų įvertinti šio instituto tendencijas bei perspektyvas. Darbe naudojami ir kiti šaltiniai siekiant kuo geriau pasiekti užsibrėžtą darbo tikslą.

1. VIEŠOJO INTERESO TURINYS IR RIBOS

1. 1. Viešojo intereso sampratos apibrėžtumo problematika

Prieš pradėdant nagrinėti viešojo intereso gynimo civiliniame procese problemas, svarbu yra suprasti viešojo intereso sampratą. Jau nuo romėnų laikų visos teisės šakos skirstomos į dvi dideles grupes: viešąją ir privatinę teisę. Kitas svarbus skirstymas yra teisės šakų klasifikavimas į materialiąsias ir procesines teisės šakas.¹ Civilinio proceso teisės normos yra skirtos ginti privatinės teisės šakų saugomas vertybes. Civiliniame procese ginamos asmenų teisės ar teisėti interesai, kurie yra įtvirtinti materialinėje teisėje. Todėl svarbu yra apibrėžti, ar civilinio proceso normos yra skirtos ginti individualių asmenų pažeistas teises ar taip pat gali būti ginamos ir visuomenės interesas.

Tam tikrais atvejais ginčo išsprendimas turi įtakos ne tik ginčo šalims, bet tai yra ir viešasis interesas, turintis visuomeninį pobūdį. Tokios bylos yra reikšmingos visuomenei ir peržengia privačių santykių ribas. Dažnai tokiose bylose viena šalis kažkokiu aspektu yra silpnesnė. Valstybės pareiga yra ginti žmogaus teises, išsaugoti gamtines egzistavimo sąlygas, užtikrinti teisę išgyventi ir individui, ir visuomenei. Juk teisės subjektais gali būti ir atskiras žmogus, ir kolektyviniai subjektai – valstybės, tautos, visuomenė. Valstybės gali dalyvauti ir viešuose ir privačiuose santykiuose. Kartais yra neįmanoma nustatyti ribą tarp viešojo ir privataus intereso. Pateikti bendrąją viešojo intereso sampratą yra sudėtinga dar ir todėl, kad industrializacija, modernios technologijos ir kiti veiksniai lemia sparčią visuomenės kaitą. Kintanti visuomenė skirtingai dėlioja prioritetus, todėl gali kisti ne tik viešojo intereso samprata, bet ir jos apimtis esant konkrečioms teisiniams santykiams. Šiuolaikinė valstybė aptarnauja visuomenę, užtikrina visuomenės stabilumą ir raidą rinkos ekonomikos sąlygomis.² Vienas iš valstybės uždavinių yra socialiai teisingai paskirstyti pajamas tarp atskirų visuomenės sluoksnių. Ji turi atsižvelgti į socialiai silpnų sluoksnių interesus. Iš to seka, kad šalia individo interesų egzistuoja ir visos visuomenės interesai. Viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų.³ Valstybiniu reguliavimu yra siekiama visuomenės narių, kaip visumos gerovės. Tai yra reikalinga ir naudinga visai visuomenei. Todėl valstybinis reguliavimas nėra savitikslis. Paprastai reguliavimas yra siejamas būtent su viešuoju

¹ GEČAITĖ, Vilma. *Viešojo intereso samprata civiliniame procese*. Justitia. Nr. 2 (60) 2006. p. 60.

² UERPMANN, Robert. *Das öffentliche Interesse*. Tübingen: Jus publicum. 1998 m. p. 32.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 gegužės 6 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.

interesu. Taigi reguliavimas yra teikiama viešoji gėrybė, įgyvendinanti viešosios politikos tikslus vardan viešojo intereso. Reikia nustatyti koks turinys yra įdėtas į viešojo intereso sampratą, tada bus galima įvertinti reguliavimo veiksmingumą. Kitaip tariant reikia nustatyti ar toks reguliavimas išpildo viešojo intereso nubrėžtus poreikius.⁴ Nesant aiškaus apibrėžimo, viešasis interesas gali būti netinkamai panaudotas tiek formuojant reguliavimo politiką, tiek ją įgyvendinant. Identifikuoti, ką žymi ir ką turi žymėti viešasis interesas yra labai svarbu. Tik turint gerai suvokiamą viešojo intereso sampratą galima daryti naudingus visuomenėje sprendimus, o taip pat įvertinti priimtų sprendimų tikslingumą ir veiksmingumą. Viešojo intereso neapibrėžtumas pozityviojoje teisėje yra labai sudėtinga civilinio proceso įstatymų taikymo teorinė ir praktinė problema.⁵ Viešojo intereso samprata yra labai plati, todėl neišvengiamas ir teisės normų, kuriose vartojama ši sąvoka, nevienareikšmiškumas. Aiškios ir tikslios teisės normos garantuoja numatomumą ir teisinį tikrumą. Negali būti teisinio tikrumo bei saugumo, jei norma nėra pakankamai aiški ir tiksli. Tokiu atveju teisės norma gali būti įgyvendinta *ad hoc* aiškinimo būdu. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kuris yra nurodęs, jog tai, kad įstatymų leidėjas nepateikė viešojo intereso sampratos, reiškia, kad viešasis interesas suprantamas plačiai ir teismas kiekvieną kartą turi *ad hoc* nustatinėti viešojo intereso buvimo faktą, atsižvelgdamas į visas konkrečios bylos aplinkybes, joje nagrinėtinų klausimų pobūdį ir reikšmę.⁶ Šiuo atveju, nesant viešojo intereso apibrėžimo, atsiranda neapibrėžtos diskrecijos galimybė, galimos įvairiausios viešojo intereso interpretacijos ir daugybė skirtingų požiūrių.

Viešojo intereso samprata yra ne tik teisinė, bet daugiau socialinė kategorija, kuri apima ekonominius, politinius, kultūrinius, dvasinius, ir kitus visuomeninio gyvenimo aspektus. Tačiau svarbu, kaip ši kategorija yra suprantama teisės požiūriu.

Terminas „viešojo intereso teisė“ (*public interest law*) pirmiausia atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vienas iš pirmųjų, kuris suformulavo viešojo intereso teisės koncepciją buvo Luisas Brandeis. Jis taip pat buvo pirmasis teisininkas, kuris gynė viešąjį interesą dar iki to laiko, kai ši sąvoka tapo plačiai paplitusi. Vėliau šis asmuo tapo JAV Aukščiausiojo Teismo teisėju. 1905 m. jis pasakė kalbą, kurioje paminėjo, jog didelė Amerikos teisininkų bendruomenės galimybė yra ir bus tokia, kad vėl, taip pat, kaip ir

⁴ KORSAKAITĖ, Diana. *Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas*. Ekonomika. Nr. 76, 2006 p. 37.

⁵ KRIVKA, Egidijus. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 74-75.

⁶ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Rokiškio rajono savivaldybės administracija, valstybės įmonei Registrų centro Panevėžio filialas*, Nr. A¹⁷-742/2007.

anksčiau ginti tautos interesus. Jau 1960-1970 metais didžioji dalis JAV teisės fakultetų absolventų vadino save teisininkais, ginančiais viešąjį interesą (*public interest lawyers*). Jie norėjo atstovauti neturtingųjų ir kitų gyventojų grupėms, kurių interesams buvo atstovaujama nepakankamai, tam, kad būtų sumažinta neproporcingai didelė svarbių ekonominių interesų įtaka. Viešojo intereso teisės sfera JAV laikui bėgant tapo vertinama, kaip apimanti skirtingus tikslus: civilinę teisę, piliečių teises, vartotojų teises, aplinkos apsaugą ir kitas. Tačiau šio termino atsiradimas visgi siejamas su galingų ekonominių interesų įtakos subalansavimu teisės sistemoje.⁷

Prancūzijos teisės doktrinoje viešasis interesas dažnai tapatinamas su bendruoju arba net nacionaliniu interesu. Laikoma, kad generalinis, bendrasis interesas kartu yra ir tautos interesas.⁸

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse ir kituose teisės aktuose ši sąvoka yra vartojama, tačiau įstatymų leidėjas ne tik nepaaiškina, bet ir nenurodo jokių objektyvių kriterijų arba norminių požymių, kurie padėtų užtikrinti vienodą viešojo intereso sąvokos aiškinimą.⁹ Visų pirma reikia suprasti, kodėl ši sąvoka iki šiol nebuvo pateikta. Šioje sąvokoje užkoduotas vertinamasis kriterijus t.y. iš aplinkybių visumos galima spręsti ar vienu ar kitu atveju yra saugomas viešasis interesas, ar jis yra pažeidžiamas, ar jį reikia ginti. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis *viešas* yra aiškinamas, kaip visiems skirtas, visuomenės naudojamas, atviras, neslaptas, o žodis *interesas* – svarbus, rūpimas dalykas, reikalas, nauda, susidomėjimas.¹⁰ Todėl viešojo intereso gynimu yra suinteresuota visuomenė. Viešasis interesas negali būti suprantamas kaip bet koks visuomenės susidomėjimas ar konkrečių grupių, asmenų diskutuotinas interesas. Tai bendras gyventojų turimas interesas, susijęs su jų vietos, valstybės ar nacionaliniais reikalais. Viešąjį interesą saugo teisė, kurios, privalo laikytis kiekvienas visuomenės narys ir kurią užtikrina valstybės mechanizmo prievartos priemonės.¹¹ Pagal teisės terminų žodyną viešasis interesas yra toks, į kurį visuomenė, bendruomenė plačiuoju požiūriu turi turtinį interesą, kuris gali turėti poveikį visuomenės teisėms ar pareigoms (prievolėms). Iš to išplaukia, jog viešojo intereso sąvoka gali būti suvokiama bendrąja ir siaurąja prasme. Viešojo intereso sąvokos apibrėžimų galime rasti ir kitų valstybių literatūroje. Pavyzdžiui *Black's Law Dictionary* apibrėžia viešąjį interesą

⁷ РЕКОШ, Эдвин. *Стратегии правовой защиты общественных интересов в Центральной и Восточной Европе*. Москва: Московский правовой центр Колумбийского университета, 2005. p. 3.

⁸ *Cit. op.* 5, p. 22-23.

⁹ *Ibid*

¹⁰ *Cit. op.* 1, p. 63.

¹¹ GUMBYS, Jaunius. *Public interest: problem of conceptualisation*. Socialiniai mokslai. Nr. 1 (51) 2006. p. 16.

dvejopai. Tai yra pirmiausia bendroji visuomenės gerovė, kuri garantuojama pripažinimu ir gynimu, o taip pat tai yra tai, kuo suinteresuota visa visuomenė kuriuo grindžiamas valstybinis reguliavimas.¹² Tačiau tai ne vienintelis, užsienio teisės literatūroje pateikiamas šios sąvokos apibrėžimas. *Gifis S. H. Law Dictionary* rasime, jog viešasis interesas yra tai, kas geriausia visuomenei, subjektyvus tokių individualių asmenų kaip teisėjas, kitas pareigūnas, arba grupės, tokios kaip įstatymų leidėjas, sprendimas, kas yra gėris bendrai visiems žmonėms.¹³ Kitame teisės terminų žodyne – *Barron's* yra teigiama, jog viešasis interesas tai visuomenės interesas bendrai. Tačiau yra pastaba, jog tai yra subjektyvus vertinimas tokio asmens, kaip teisėjas, ar asmenų grupės, kaip įstatymų leidėjas kas yra bendras gėris visiems žmonėms.¹⁴

Taigi, matome, jog visuomenėje nėra bendro susitarimo dėl šios sąvokos apibrėžimo. Nors apibrėžimai iš esmės yra panašūs, tačiau toks nevieningas šios sąvokos aiškinimas praktikoje gali sukelti tam tikrų problemų. Juk šiuo atveju yra aišku, kad viešąjį interesą reikia ginti. Tačiau ar visada ginantis viešąjį interesą subjektas gali tiksliai įvertinti koku atveju viešas interesas yra, o kada jo nėra?

Nors ne vienas teisės aktas reglamentuoja galimybę ginti viešąjį interesą, tačiau juose vartojamos skirtingos viešojo intereso sąvokos. Pavyzdžiui, Civiliniame kodekse, Civilinio proceso kodekse, Prokuratūros įstatyme vartojama sąvoka „viešasis interesas“, o Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio 2 dalyje – asmens, visuomenės ir valstybės teisių bei teisėtų interesų sąvoka. Kyla klausimas, ar tos sąvokos yra tapačios? Dažnai viešasis interesas yra tapatinamas su valstybės interesu, tačiau valstybė yra tik politinė organizacija, kuri privalo atstovauti viešajam interesui, jį ginti bei garantuoti asmens teisių, laisvių ir teisėtų interesų apsaugą. Ši valstybės pareiga yra kildinama iš Konstitucijos. Konstitucijos 5 straipsnyje 3 dalyje yra nustatyta, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Iš to išplaukia, jog valstybės interesas yra siauresnis, negu viešasis interesas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose nuolat yra pabrėžiama, kad valstybės institucijos privalo užtikrinti viešąjį interesą, ginti žmogaus teises ir laisves, nepiktnaudžiauti savo pareigomis.

Teismų praktikoje pirmą kartą sąvoka *viešasis interesas*, kalbant apie reguliavimą yra paminėta 1887 metais JAV. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, viešojo intereso sąvokos formavimas yra paliktas teismų praktikai. Nagrinėjant teismų praktiką, galima rasti ne vieną bylą, kurioje teismas aiškina šią sąvoką ir jos veikimą. Tačiau teismas nėra teisėkūros institucija ir negali pateikti bendro šios sąvokos apibrėžimo.

¹² Black's Law Dictionary, 7th. ed. Bryan A. Garner. St. Paul., Minn.: West Publishing Co., 1979

¹³ Gifis S. H. Law Dictionary, 4th ed. New York: Barron's Educational Services, 1996

¹⁴ *Cit. op.* 7, p. 3.

Teismas visuomet sprendžia konkrečią situaciją, todėl ir aiškinimas yra atsižvelgiant į konkrečią situaciją, todėl negali pateikti norminių viešojo intereso požymių. Tokiu atveju yra pateikiami vertybiniai kriterijai ir aiškinimo kryptys. Aiškinant viešąjį interesą nagrinėjant civilinę bylą, yra taikoma konkrečių asmenų individualių vertybių ir kriterijų sistema, kuri priklauso nuo jų socialinės aplinkos, išsilavinimo, teisinės sąmonės ir kitų subjektyvių veiksnių.¹⁵ Problema yra tame, kad tokiu atveju ši kategorija gali būti suprasta neteisingai. Todėl reikia vertinti ne tik konkrečias aplinkybes, bet ir viešojo intereso sampratą visuomenėje, teisės moksle. Paprastai aiškinant viešojo intereso sąvoką yra pasitelkiama kitas sąvokas: *socialiai svarbūs tikslai, pamatinės visuomenės vertybės, socialinis teisingumas, pagrindiniai visuomenės interesai ar konstituciškai svarbus tikslas*. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra vartojama sąvoka „viešasis interesas“, tačiau, nepaisant to, galima be jokių abejonių teigti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucija yra pagrįsta viešojo intereso idėja. Konstitucijos preambulėje yra teigiama, jog lietuvių tauta siekia atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės. Šiuo atveju yra nurodomas visiems Lietuvos Respublikos piliečiams rūpimas tikslas.

Konstitucinio teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, kad kiekvienas viešasis interesas tegali būti grindžiamas pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; jo įtvirtinimas ir užtikrinimas, gynimas ir apsauga yra konstituciškai motyvuoti.¹⁶ Iš to išplaukia, kad tai ne bet koks teisėtas asmens ar grupės interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes. Kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, turi būti įmanoma pagrįsti, kad, nepatenkinus tam tikro asmens ar grupės asmenų intereso, būtų pažeistos ir tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos saugomos ir ginamos vertybės.¹⁷ Teismų praktikoje, paminėtų viešųjų interesų sąrašas nėra baigtinis. Visos Konstitucijoje ginamos vertybės atskiromis sąlygomis turi būti įvardintos, kaip viešasis interesas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 7 d. nutartyje, byloje dėl nuosavybės teisinių santykių įgyvendinimo pasisakė, kad visuomenės poreikiai išplaukia iš daugelio individų siekimo tinkamai ir efektyviai organizuoti ekonominį, kultūrinį, socialinį žmonių bendruomenės vystymąsi, sukurti atvirą, teisingą, darnią pilietinę visuomenę ir teisinę valstybę. Šiuo atveju visuomenės poreikiai yra suprantami labai plačiai. Toje pačioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad negali atsakyti į klausimą, ar yra visuomenės

¹⁵ *Cit. op.* p. 75-76.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos (Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006, Nr.: 127, atitaisymas - 2006, Nr.: 137).

¹⁷ *Ibid*

poreikis įsibrauti į savininko nuosavybės teisių įgyvendinimą. Atsižvelgiant į nuosavybės teisės prigimtį ir pobūdį, atitinkamas savininko teisių garantijas, viešas interesas turi būti apibrėžtas ir pakankamai svarus.¹⁸

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje yra ne kartą pažymėta, jog įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti konkrečių santykių viešojo intereso ribas, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo tenkinimo turi būti pagrįsti ir teisėti.¹⁹ Aiškinant teisės aktuose įtvirtintas teisinės sąvokas, pirmenybė turi būti teikiama turiniui, o ne lingvistinei formai. Tokią praktiką yra suformulavęs ir Europos Žmogaus Teisių Teismas.

Svarbu taip pat yra kaip viešojo intereso sąvoka suprantama Europos Sąjungos teisėje. ES teisėje viešasis interesas taip pat saugo pagrindinius visuomenės interesus, tačiau ši sąvoka yra suprantama siauriau. Šioje teisės sistemoje minėta sąvoka yra aiškinama išskirtinai pagal ES teisę. Tačiau nei Europos Žmogaus Teisių Teismas, nei Europos Teisingumo Teismas nepateikia paaiškinimo kokius šios sampratos aspektus konkrečiose situacijose reikėtų akcentuoti. Ir vis dėlto nacionalinis įstatymų leidėjas, o ES teisės sistemos ribose – valstybių narių nacionalinis įstatymų leidėjas bei ES teisėkūros institucijos, disponuoja prerogatyva atskirose srityse nustatyti viešojo intereso ribas bei geriausią šios vertybės tenkinimo būdą. Tuomet, kokiais kriterijais remdamiesi minėtieji viešojo intereso ribų ir patenkinimo būdų nustatymo prerogatyva disponuojantys subjektai – pirmiausiai tai ne kas kita, o apibrėžtos žmonių grupės – šią savo teisę įgyvendina? Vienas iš galimų atsakymų – diskrecija. Kitaip tariant, nesant objektyvių taisyklių, taikoma konkretaus asmens individualių vertybių bei kriterijų sistema. Akivaizdu, kad minėtos individualios vertybių sistemos taikymas, priklausantis nuo konkretaus asmens socialinės aplinkos, išsilavinimo, teisinės sąmonės ir kitų subjektyvių veiksnių, galėtų sąlygoti iškreiptą viešojo intereso supratimą.²⁰

1. 2. Viešojo intereso koncepcijų įvairovė

Mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių požiūrių į viešojo intereso sąvoką, todėl egzistuoja įvairios viešojo intereso teorijos. Galima teigti, jog ši kategorija yra daugiareikšmiška. Tam tikrų bandymų apibrėžti, kas yra viešasis interesas galima rasti

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A. Malcas ir kt. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir kt.*, Nr. 3K-7-1209/2000.

¹⁹ *Cit. op.* 1, p.64.

²⁰ *Cit. op.* 11.

įvairiose mokslo srityse. Politologijoje pripažįstama, kad viešasis interesas yra bendras visuomenės narių interesas arba individų interesų agregacija. Filosofijos moksle pagrindinis dėmesys skiriamas žodžio *interesas* reikšmei nustatyti: pripažįstama, kad interesas – (lot. dalyvauti) – tai vertė, vertybė, tai kas reikšminga. Sociologai pažymi, kad viešojo intereso koncepcija glaudžiai susijusi su idealiu standartu, kurio siekia valstybės institucijos, arba taisyklių, kurias nustato dauguma, išraiškos.²¹ Todėl, manyčiau, jog būtų tikslinga išanalizuoti šią sąvoką įvairiais aspektais. Atsižvelgiant į šios kategorijos svarbą, reikėtų išskirti tam tikras koncepcijas akcentuojant vieną iš viešojo intereso elementų. Jeigu žvelgtumėme į viešojo intereso kategoriją, kaip į funkciją, viešasis interesas būtų suprantamas, kaip procedūrinė koncepcija. Šiuo atveju svarbu, kad sprendimas būtų priimtas vadovaujantis nustatytomis procesinėmis normomis. Čia pačios viešojo intereso sąvokos aiškinimui dėmesio neskiriama, arba skiriama labai nedaug. Pirmenybė yra teikiama vertinimui, kaip yra veikama. Pagal šią koncepciją, jeigu veikama pagal nustatytas normas, gautas rezultatas turi būti viešas interesas. Sprendimas, tokiu atveju, turi būti priimtas laikantis teisėtumo, asmenų lygybės, nešališkumo, skaidrumo ir kitų teisėtą procesą užtikrinančių principų. Toks požiūris yra kritikuotinas, kadangi net ir laikantis nustatytų procedūrinių taisyklių, bet neįsigilinus į šios sampratos turinį, sprendimas gali būti blogas. O tam tikrais atvejais, net ir pažeidžiant tam tikrus procedūrinius reikalavimus, sprendimas, kaip rezultatas, gali būti geras. Taigi, tinkamas procesas, yra tik viešojo intereso įgyvendinimo prielaida. Turi būti kreipiamas dėmesys, ar priimtas sprendimas iš tikro yra teisingas, pagrįstas, kartu turi būti vertinamas ir tikslas ir priemonės.²² Reikėtų visgi paminėti, jog tinkamas procesas ir jo užtikrinimas yra labai svarbus principas ir tai gali būti pagrindas viešajam interesui užtikrinti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog egzistuoja viešasis interesas, kad civilinės bylos būtų greitai ir teisingai nagrinėjamos, o teisminė gynyba būtų efektyvi.²³

Kita viešojo intereso koncepcija teigia, jog tai yra toks interesas, kurį palaiko didžioji visuomenės dalis. Šios koncepcijos šalininkai laikosi pozicijos, jog pats viešasis interesas neturi savarankiško turinio, o yra atskleidžiamas jungiant individualius interesus juos apimant, tokiu būdu nustatant vyraujančią interesą, kuris ir bus laikomas viešuoju interesu. Tačiau toks požiūris taip pat kritikuotinas, kadangi šiuo atveju įgyvendinamas daugumos interesas, o tai savaime

²¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus) apibendrinimas III. Informacinė dalis. p. 326.

²² TRUMPULIS, Ugnius *Viešojo intereso koncepcijų įvairovė ir jų vertinimas*. Socialinių mokslų studijos. Nr. 4 (8) 2010. p. 219.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos_2002 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje AB "Turto bankas" v. AB "Algarsa" Nr. 3K-3-764/2002.

nerieškia, jog yra įgyvendinamas viešasis interesas.²⁴ Žmonės yra įvairių socialinių grupių nariai, todėl ir jų interesai yra įvairūs. Demokratinėje visuomenėje kiekvienas žmogus yra vertybė, todėl kiekvieno žmogaus teisės ir laisvės turi būti gerbiamos ir saugomos. Nepriklausomai nuo žmogaus lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ir pažiūrų, žmogus turi būti traktuojamas, kaip vertybė. Ši nuostata yra įtvirtinta Konstitucijoje. Šiuo atveju, daugumos principas gali būti traktuojamas, kaip diskriminuojantis. Ir dėl to, šis principas gali būti vertinamas, kaip prieštaraujantis Konstitucijai. Todėl daugumos principas gali būti taikomas daugiau, kaip išimtinis principas, kai nėra galimybės pasiremti kitais principais.

Viešąjį interesą galima taip pat apibūdinti, kaip bendrą visiems vertybę. Šios koncepcijos požiūriu susitelkiama į viešojo intereso objektą – vertybę. Šiuo atveju tai nėra privačių subjektų interesų visuma. Viešasis interesas, pagal šią koncepciją yra suprantamas, kaip individų, visuomenės ir valstybės tikslas. Šio tikslo turėtų siekti kiekvienas individas. Viešasis interesas yra suprantamas, kaip idealas. Jis turi suderinti tiek individualius, tiek grupinius interesus. Ieškant sprendimo turi būti ieškoma kas vienija visuomenę. Vertinimas turi būti pagrįstas kažkokiu standartu. Tai turi būti nekintančios, stabilios vertybės, kurių apsaugojimu yra suinteresuota visa visuomenė. Toks apsaugojimas turi būti naudingas visai visuomenei. Esant konfliktui tarp viešojo ir grupės intereso, arba tarp viešojo ir individualaus intereso, pirmenybė turi būti teikiama viešajam interesui. Vertinant tokį požiūrį, reikėtų atsižvelgti į tai, jog čia nepakankami įvertinamas individualus ir grupinis interesas. Tam tikrais atvejais individualieji ar grupiniai interesai gali pasitarnauti bendrajai gerovei. Taip pat lieka neaišku kokiais kriterijais reikėtų vadovautis esant konfliktui tarp skirtingų

²⁴ *Cit. op. 22, p. 222.*

viešųjų interesų. Dėl šių priežasčių, ši koncepcija taip pat kritikuotina.

Viešasis interesas gali būti suprantamas, kaip visuma visiems visuomenės nariams interesų arba, kaip interesas, kuris būtų visiems bendras, jeigu kiekvienas visuomenės narys būtų racionalus ir nešališkas. Ši koncepcija remiasi tuo, jog bendrajam interesui būdinga tai, jog individas gali jį patenkinti tik tuo atveju, jeigu šis interesas yra palaikomas bei vertinamas kitų visuomenės narių. Šiuo atveju turi būti užtikrintos subjektų galimybės patiems gauti tai, ko siekia. Bendrojo intereso koncepcijoje derinami subjektyvieji ir objektyvieji intereso elementai. Subjektyvusis intereso elementas pasireiškia tuo, kad kiekvienas subjektas gali pats nusistatyti kokių tikslų nori siekti. Objektyvusis elementas pasireiškia tuo, tikslų įgyvendinimo būdai nustatomi objektyviai. Asmuo, identifikuodamas savo interesus yra veikiamas įvairių motyvų. Jis yra pats atsakingas už savo pasirinkimą ir sukeltas pasekmes. Čia individualūs ir grupės visuomeniniai interesai privalo derėti, subjektai privalo siekti kompromiso. Šioje koncepcijoje akcentuojamas viešojo intereso naudingumas visai visuomenei. Tačiau subjektai dažnai turi skirtingus ar net priešingus interesus. Todėl turi būti vertinami kiekvieno subjekto interesai. Kaip pagrindinius šios koncepcijos trūkumus, galima įvardinti šios koncepcijos neapibrėžtumą ir platumą. Taip pat tai, jog tokia teoriją būtų sunku pritaikyti, kadangi turi būti susitariama dėl tikslų, ir priemonių šiems tikslams pasiekti.²⁵

Apibendrinant, galima teigti, jog nei viena koncepcija neatskleidžia viešojo intereso sampratos, tačiau padeda suvokti šios kategorijos daugiareikšmiškumą, pabrėžia tam tikrus požymius.

1. 3. Viešojo intereso subjektai, dalykas, objektas

²⁵ *Ibid*, p. 223.

Viešasis interesas dažniausiai yra siejamas su visuomenės interesu. Mokslinėje literatūroje yra dažnai teigiama, jog viešasis interesas yra visų pirma visuomenės interesas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio 2 dalyje yra vartojama asmens, visuomenės ir valstybės teisių bei teisėtų interesų sąvoka. A. Driukas, V. Valančius teigia, jog valstybė, būdama politinė organizacija privalo jam atstovauti ir jį ginti.²⁶ Teismų praktikoje taip pat yra laikomasi pozicijos, kad viešasis interesas tai yra visų pirma, visuomenės interesas. Administraciniai teismai laikosi pozicijos, kad viešasis interesas turėtų būti suvokiamas, kaip kažkas objektyviai reikšminga, reikalinga ar vertinga visuomenei ar jos daliai. Taigi, matome, jog viešasis interesas suvokiamas, kaip visuomenės interesas. Iš to išplaukia, kad visuomenė ir yra viešojo intereso santykių subjektas. Tačiau visuomenėje egzistuoja įvairios socialinės grupės. Todėl gali skirtis viešojo intereso apimtis – kartais jis gali būti visos visuomenės, kartais tik atskiros grupės ar sluoksnio interesas. Tai gali būti vartotojai, smulkieji akcininkai, tautinės mažumos, nepilnamečiai ir panašiai. Viešojo intereso sąvoka yra vartojama skirtinguose kontekstuose atsižvelgiant į susiklosčiusius santykius. Pavyzdžiui, Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme yra nurodyta, jog viešasis interesas – tai yra visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai. Šiuo atveju, viešojo intereso sąvoka yra vartojama valstybės tarnybos santykiams. Yra ir kitokie santykiai, kur yra vartojama viešojo intereso sąvoka. Tai yra vartotojų teisių apsauga, aplinkos apsaugos santykiai, mokestiniai santykiai, taip pat kultūros paveldo objektų apsaugos santykiai, išteklių apsaugos ir kiti santykiai. Kiekvienu atveju viešojo intereso sąvoka bus vartojama siauresniame kontekste, pritaikant ją būtent tiems santykiams.

Konstitucinio Teismo praktikoje yra vartojamos šios sąvokos: *visuomenės ir valstybės reikmės*, *visuomenės ir valstybės poreikiai*, *visuomenės ir valstybės interesas*. Pats Teismas nurodo, jog šiose formuluotėse žodžiai *visuomenė* ir *valstybė* nėra priešinami, bet papildo vienas kitą.²⁷ Sąvokos visuomenės poreikiai (reikmės), valstybės poreikiai (reikmės) žymi viešąjį interesą ir yra sietinos su konstitucinės tautos gerovės samprata.²⁸ Tokios pat pozicijos laikosi ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2009 m. sausio 21 d. byloje Teismas yra pasisakęs dėl šių sąvokų. Šioje byloje teismas atkartoją Konstitucinio Teismo suformuluotą praktiką. Visos šios sąvokos – „visuomenės

²⁶ DRIUKAS, Artūras.; VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 669.

²⁷ TRUMPULIS, Ugnius. *Žmogaus individualūs interesai, kaip viešojo intereso pagrindas*. Socialinių mokslų studijos. Nr. 2 (6) 2010. p. 127.

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 23 d. nutarimas Dėl privatizavimo objekto išbraukimo iš privatizavimo objektų sąrašo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 123-5043.

poreikiai (reikmės)“, „valstybės poreikiai (reikmės)“, „savivaldybės poreikiai (reikmės)“ – žymi viešąjį interesą ir yra sietinos su konstitucine tautos gerovės samprata (Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 23 d. nutarimas).²⁹ Tačiau reikėtų turėti omenyje tai, jog demokratinė valstybė suprantama, kaip visuomenės politinė organizacija, todėl valstybinius ir visuomeninius interesus galime laikyti tapačiais. Lietuvoje įstatymų leidėjas, vartodamas sąvokas *visuomenės interesai* (pvz., CK 2.26 straipsnio 2 dalis, LR Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 13 straipsnis), *valstybės interesai* (pvz., LR Konstitucijos 59 ir 136 straipsniai), Lietuvos Respublikos interesai (pvz., LR Pilietybės įstatymo 12 straipsnis) laiko jas laiko jas tapačiomis. Tikslinga būtų vartoti vieną sąvoką *viešasis interesas*, kuri apima ir visuomeninius ir valstybinius poreikius.³⁰

Konstitucijos preambulėje yra pasakyta, jog Lietuvių tauta, siekia atviros teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės. Taigi viešojo intereso subjektu laikytina ir valstybė. Valstybė turi vykdyti savo priedermę, tai yra – gerbti, ginti ir saugoti žmogaus teises ir laisves, o taip pat kitas vertybes, kuriomis grindžiama tautos priimta Konstitucija. Valstybė turi veikti visuomenės interesais, todėl visuomenės poreikiai yra ir valstybės reikmė. Šiuo aspektu valstybės reikmės yra neatsiejamos nuo visuomenės interesų ir turi juos atitikti. Visais atvejais valstybė, visuomenė ir individai yra susaistyti interesais. Interesai yra nukreipti vieni į kitus, glaudžiai susiję ir vieni kitus lemia.

Kalbant apie valstybę, reikėtų turėti omenyje, jog valstybės institucijos, o taip pat prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys, kuriems pagal LR įstatymus yra suteikta teisė ginti viešąjį interesą civiliniame procese, nėra viešojo intereso subjektai. Jos gali būti tik viešojo intereso atstovai.

Tikslinga yra apibūdinti ir viešojo intereso dalyką, kadangi kiekvienas interesas turi savo dalyką. Viešojo intereso dalykas yra tas gėris, kuris būtinas visuomenės ar jos dalies funkcionavimui ir vystimuisi. Paprastai įstatymų leidėjas jį išreiškia įstatymų tiksluose ir principuose. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pastebėjęs, kad „įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose“, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti.³¹ Pareigą konkrečioje byloje patikrinti, ar skundžiamas sprendimas (nutartis) nepažeidžia viešojo intereso, kasacinis teismas turi ex officio.

²⁹ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 21 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Rokiškio rajono savivaldybės administracija, valstybės įmonei Registrų centro Panevėžio filialas* Nr. AS⁵⁵⁶-15/2009.

³⁰ *Cit. op.* 5, p. 44.

³¹ *Cit. op.* 3.

Gindamas viešąjį interesą, kasacinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, gali patikrinti apskūstus procesinius sprendimus ir kasaciniame skunde nenurodytais, tačiau turinčiais tiesioginę reikšmę procesinių sprendimų teisėtumui, motyvais. Viešojo intereso, kaip sąlygos kasaciniam teismui peržengti kasacinio skundo ribas, sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas.³² Tai reiškia, jog įstatymus taikantiems vykdomosios ir teisminės valdžios subjektams iš esmės suteikta diskrecinė galia. Kitaip tariant, jie sprendžia kas yra viešojo intereso dalykas atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Iš to išplaukia, jog viešojo intereso dalykas dažnai yra įvairių vertybių ir nuomonių konkurencijos rezultatas. Šiuo atveju yra aišku tai, jog viešojo intereso dalykas yra tai, kas geriausia visuomenei. Problema yra tame, jog neįmanoma vienareikšmiškai apibrėžti bendrosios gerovės, dėl kurios, visi žmonės vienodai sutartų ir vienodai vertintų. Apie tai, ar konkrečioje situacijoje yra viešasis interesas, kiekvienu atveju sprendimą priima tam tikras asmuo – teisėjas, prokuroras, kitas pareigūnas, tam tikros grupės, įstatymų leidėjas arba kas nors kitas. Taigi sprendimas visada yra subjektyvus.

Vienas iš galimų viešojo intereso apibūdinimo variantų yra bendroji gerovė, todėl galima teigti, jog tai ne tik kiekybinė, bet ir kokybinė kategorija. Todėl svarbu atkreipti dėmesį, koks požymis suteikia interesui naują kokybę, transformuoja jį į viešąjį interesą. Tokiu požymiu galime laikyti viešojo intereso objektą. Kitaip tariant, tai yra tie gėriai, dėl kurių subjektai susisaisto teisiniais santykiais ir kurie atspindi jų paskirtį.³³ Konstitucijoje yra įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Tokia nuostata yra konkretinama Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Čia užkoduotas vertinimo matas. Tokios kokybės yra siekiama. Šiuo tikslu yra derinami tam tikri interesai. Taigi viešojo intereso objektas yra ne kas kita, o vertybės, įtvirtintos Konstitucijoje, teisės principuose ir sukonkretintos teismų praktikoje. Šios vertybės ir turi lemti kryptis. Tačiau, tai jokių būdu nereiškia, jog išskirtinis prioritetą turi būti suteikiamas visuomenės interesui paneigiant, atskiro individo interesą. Konstitucijoje yra įtvirtinta žmogaus, kaip didžiausios socialinės vertybės, o taip pat žmogaus teisių ir laisvių, kaip didžiausių vertybių idėja. Todėl visais atvejais šios vertybės turi būti suderintos.

1. 4. Viešojo ir privataus intereso santykis

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-486/2006.

³³ *Cit. op. 27*, p. 131.

Teisiniai interesai gali būti skirstomi į individualius ir viešuosius. Šiuolaikinės žmogaus teisių koncepcijos išskiria tris žmogaus teisių rūšis:

- 1) asmeninės žmogaus teisės ir laisvės;
- 2) politinės teisės ir laisvės;
- 3) visuomeninės, ekonominės ir dvasinės žmogaus teisės.

Asmeninės bei politinės žmogaus teisės ir laisvės yra priskiriamos pirmosios pakopos teisėms ir laisvėms, o visuomeninės, ekonominės ir dvasinės – antrosios pakopos teisėms ir laisvėms. Tačiau toks skirstymas yra daugiau sutartinis. Galimos tokios situacijos, kai tos teisės ir laisvės persipina.³⁴

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 str. yra numatyta, jog įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Kyla klausimas, ar viešasis interesas yra toks interesas, kuris yra būdingas visuomenei, kaip tokiai, net jeigu toks interesas prieštarauja individualiems asmenų interesams? Konstitucijos 18 str. numato, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines. Taigi jos nepriklauso nuo valdančiųjų malonės. Kiekvienas žmogus turi turėti teises į tokias vertybes, kaip gyvybė, laisvė, nuosavybė, orumas, garbė ir kt. Tai reiškia, kad žmogaus teisės ir laisvės atsiranda ne valstybės valia, o žmogus jas įgyja gimdamas. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms – tai taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostata, demokratinės valstybės sampratos postulatą.

1996 m. balandžio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas pasakė, jos „būtent valstybė garantuoja ir gina žmogaus teises, jai tenka didžiausia atsakomybė už žmogaus teisių apsaugą bei reikiamų sąlygų joms įgyvendinti sukūrimą.“³⁵ Čia Konstitucinis Teismas pabrėžė valstybės dalyvavimo svarbą žmogaus teisių srityje. Tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas išaiškino visų asmenų lygybės prieš įstatymą principą. Konstitucijos nuostata, jog „įstatymui visi asmenys lygūs“, reikalauja, kad šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais, be jokių išimčių.³⁶

Asmens teisių apsauga gali būti išplėta tik tada, kai valstybės teisinė sistema yra gerai išvystyta.³⁷ Žmogaus teisės ir laisvės, visų pirma yra individualios vertybės. Kiekvieno žmogaus teisės ir laisvės, jų realizavimas „atsimuša“ į kito individo teises ir

³⁴ HOŁDA, Joanna, *et al Prawa człowieka*, Warszawa: Oficyna, 2008, p. 11.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas Dėl Komercinių bankų įstatymo. Valstybės žinios. 1996. Nr. 36-915.

³⁶ *Ibid*

³⁷ *Cit. op. 2*, p. 73-74.

laisves, jų realizavimą, o taip pat visuomenės interesus, bei valstybės interesus. Visus šiuos interesus būtina derinti tam, kad būtų garantuota visuomeninė tvarka ir interesų pusiausvyra.³⁸ Vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės tikslų – teisingumas. Jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas Konstitucijos preambuleje. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus.³⁹ Tinkamų Konstitucijos laidojamų poreikių bei interesų įgyvendinimo sąlygų sudarymas yra užtikrinamas teisiniu reguliavimu. Interesai yra įgyvendinami visuomenėje, o asmenybė, veikdama visuomenėje tampa dvejopa: individuali ir visuomeninė. Kitaip tariant, visuomenės interesai, neišivaizduojami be asmens, o asmens interesai neišivaizduojami be visuomenės.⁴⁰ Tad šiuo atveju reikia kalbėti visų pirma, apie šių dviejų interesų derinimą, kadangi egzistuoja abipusė individualaus ir kolektyvinio intereso priklausomybė. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 straipsnio 1 dalyje yra pasakyta, jog kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis. To paties straipsnio 2 dalyje yra nurodyta, jog apribojimai gali būti nustatyti tik įstatymo. Kartu yra nurodytas tokių apribojimų tikslas – kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų.⁴¹ Gyvendamas visuomenėje, žmogus negali nepaisyti tam tikrų reikalavimų, įtvirtintų teisės normose, o taip pat turi gerbti visuomenės bei kitų individų teises ir laisves. Visuomenės interesų užtikrinimas, gynyba ir įgyvendinimas yra naudingas ir atskiram individui. Todėl asmens ar asmenų grupės teisių ribojimai gali būti nustatomi dėl tam tikrų priežasčių – dėl objektyvių skirtumų, kaip lytis, amžius ir kiti; arba dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesas. Tam tikri ribojimai slypi konkrečios teisės ar laisvės prigimtyje ir turi būti vertinami pagal sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijus. Tačiau turi būti išvengta nepagrįsto ribojimo ir tik tiek, kiek būtina konkrečiam tikslui pasiekti.

³⁸ NAMAVIČIUS Zenonas, STAČIOKAS, Stasys. *Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimas – darnios civilinės visuomenės ir teisinės valstybės principas*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-02-05, prieiga per internetą: < <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/15.pdf> >.

³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas Dėl piliečių nuosavybės teisių į gyvenamuosius namus atkūrimo. Valstybės žinios. 1995. Nr. 106-2381.

⁴⁰ *Cit. op.* 27, p. 133.

⁴¹ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

Nagrinėjant Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, galima rasti pavyzdžių, kai Teismas išaiškina kokiais atvejais galimas tam tikrų žmogaus teisių apribojimas. 2007 m. lapkričio 27 dienos sprendime, byloje *Hamer prieš Belgiją*, Europos Žmogaus Teisių Teismas pasakė, jog nuosavybės teisių apribojimai leistini su sąlyga, kad bus nustatyta teisinga individualių ir kolektyvinių interesų pusiausvyra. Kitaip tariant, nauda, kurią gaus visuomenė turi būti proporcinga sukeltiems nepatogumams asmeniui. Byloje *Saliba prieš Malta*, Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat pažymėjo, jog teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ribojimas turi būti teisėtas. Teisės viršenybė, vienas pagrindinių demokratinės visuomenės principų, būdingas visiems Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsniams. Taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė dėl nuosavybės teisės atėmimo byloje *Allard prieš Švediją*. Šioje byloje Teismas pasakė, jog nuosavybės atėmimas, vykdamas teisėtas socialines, ekonomikos ar kitokias politikas, gali atitikti „visuomenės interesą“, net jei plačioji visuomenė negauna tiesioginės naudos iš to. Byloje pakartota, kad teisės netrukdomai naudotis nuosavybe apribojimas turi nustatyti teisingą visuomenės bendrųjų interesų poreikių ir reikalavimų, keliamų individo fundamentalių teisių apsaugai, pusiausvyrą. Interesas pasiekti šią pusiausvyrą matyti Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio struktūroje, kaip visumoje. Reikalautina pusiausvyra nebus nustatyta, jei asmuo turėjo patirti individualią ir pernelyg didelę naštą.⁴² Apibendrinat Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, galima teigti, jog nei individualus, nei visuomenės interesas neturi būti absoliutus. Visada svarbu, kad būtų pusiausvyra tarp šių interesų ir visuomenės gėris būtų proporcingas individo patirtai žalai dėl jo teisės apribojimo. Tačiau reikia turėti omenyje ir tai, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas turi labai plačią jurisdikciją. Jis taip pat negali būti vienintelė institucija, kuri formuoja tokias sampratas, kaip viešas interesas. LR Konstitucinis Teismas 1993 metų gruodžio 13 dienos nutarime nurodė 3 atvejus, kada nuosavybės teisė gali būti ribojama: 1) dėl turimo turto pobūdžio (ginklai, narkotinės priemonės ir kt.); 2) dėl visuomenei būtino intereso (ekologinės problemos ir kt.); 3) dėl savininko padarytų veiksmų.⁴³ Nors visuomenės interesas yra pažymėtas atskirai, tačiau manyčiau, jog visi trys atvejai yra susiję su visuomenės interesais.

Visuomenė yra susiorganizavusi į valstybę, o valstybė savo ruožtu užtikrina žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Ši valstybės pareiga yra įtvirtinta LR Konstitucijos 5 str., kur numatyta, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. LR Konstitucinio Teismo

⁴² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 rugsėjo 24 d. sprendimas byloje *Allard prieš Švediją* (Pareiškimo Nr. 35179/97).

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas Dėl papildomos kriminalinės baudmės – turto konfiskavimo. Valstybės žinios. Nr. 70-13-20.

nutarimuose yra nuolat pabrėžiama, kad valstybės institucijos ir jų tarnautojai privalo užtikrinti viešąjį interesą, ginti žmogaus teises ir laisves, o privačius interesus realizuoti elgiantis tik kaip privatiems asmenims, nepiktnaudžiauti savo pareigomis. Taigi galima daryti išvadą, jog vienodai svarbią vietą turi užimti ir žmogaus teisės bei laisvės, o taip pat teisėti interesai ir viešasis interesas. Taigi svarbu nustatyti, kokią vietą teisės sistemoje užima viešasis interesas lyginant su privačiu interesu, o taip pat atriboti viešąjį interesą nuo privataus intereso. Dažnai šie du interesai susikerta ir konkuruoja tarpusavyje. Dėl visuomenėje vykstančių sudėtingų ekonominių, socialinių procesų yra sudėtinga identifikuoti viešąjį interesą, jį atskirti nuo privataus intereso ar ribotos žmonių grupės interesų. Neretai susiduria keli viešieji interesai kartu. Tai gali būti tokie interesai, kaip interesai turėti sveiką aplinką, interesai turėti gamtos išteklius, gamtos ir kultūros paveldo vertybes ir kt. Tie interesai yra skirstomi pagal įvairius kriterijus. Skirtingi žmonių interesai gali būti saugomi skirtingų teisės institutų.⁴⁴ XX amžiuje išryškėjo tendencija riboti individo laisvę, šalių autonomiją viešojo intereso labui. Teisės srityje šias tendencijas atspindi nuosavybės neliečiamumo ir sutarties laisvės principų evoliucija. Būtinumą ilgainiui riboti individo laisvę ir šalių autonomiją skatino ir tebeskatina objektyvūs veiksniai. Industrializacija, naujos technologijos, ekologinės problemos reikalauja užtikrinti, kad pavieniai asmenys, įgyvendindami privačius interesus, savo veiklą ir veiksmus derintų su visos visuomenės poreikiais, joje nusistovėjusių socialinių normų reikalavimais.⁴⁵ Tam tikrais atvejais žmogaus teisės gali būti ribojamos vardan viešojo intereso. Tačiau reikėtų taip pat pabrėžti, jog žmogaus asmeninės teisės ir laisvės gali būti taip pat ginamos atsižvelgiant į viešąjį interesą. Tradiciškai viešasis interesas yra priskiriamas viešosios teisės sričiai, o privatus interesas – privatinės teisės sričiai. Viešoji teisė turi užtikrinti viešąją gerovę, tuo tarpu privatinė teisė turi ginti individo teises, užtikrinti žmonių lygybę. Tačiau viešosios ir privačios teisės ribos nėra absoliučios. Praktikoje yra daugybė administracinių bylų, kuriose yra ir civilinės teisės elementų, o taip pat civilinių bylų, kuriose yra administracinės teisės elementų.⁴⁶

Nors ir viešasis interesas ir asmens teisė į nuosavybę yra konstitucinės vertybės, viešasis interesas valstybės valdymo tarnybos santykiuose yra dominuojantis. Todėl kai turime konkurenciją tarp šių dviejų vertybių, ginant viešąjį interesą yra ribojamos asmens turtinės teisės. Šiuo atveju reikėtų įvertinti kokį poveikį šie ribojimai daro šioms

⁴⁴ *Cit. op. 2*, p. 76.

⁴⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinis procesas I dalis*. Vilnius: Justitia, 1997 m. p. 196.

⁴⁶ MEDNIS, Arwid. *Prawo do prywatnosci a interes publiczny*, Kraków: Wolters Kluwer Polska. 2006. p. 23.

vertybėms. Būtina atsižvelgti į šių ribojimų pobūdį bei mastą ir šiuo požiūriu riboti jų pagrįstumą.⁴⁷

Vertinti, jog atskiruose ginčiuose yra sprendžiamas viešojo ir privataus intereso konfliktas, nėra tikslu. Konkrečiame ginče susikerta privatūs interesai, kurie kildinami ir juos bandoma paremti viešojo intereso argumentais. Subjektyvią asmens teisę visada galima kildinti iš viešojo intereso ir konkrečiame ginče paremti privatų interesą viešuoju. Visada turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju dėl viešojo ir privataus intereso buvimo. Turi būti nustatyta pusiausvyra tarp privačiųjų ir viešųjų interesų bei tarp kelių viešųjų interesų, o taip pat tarp grupės interesų.

Išskirtinis viešojo intereso rūšinis požymis yra jo viešumas. Sąvoka „viešumas“ Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pirmiausia siejama su bendru vartojimu. Reikšminga tai, kad intereso viešumas (bendrumas) reiškia, jog jo subjektas (turėtojas) yra visuomenė.⁴⁸ O visuomenė pirmiausia siejama su bendruomene. Tai yra bendruomenės narių visetas. Tai visų pirma teorinė sąvoka. Visuomenę sudaro atskiri žmonės. Taigi tai yra tarpasmeninių santykių visuma. Problema yra tame, kad visuomenė, kaip subjektas negali turėti interesų, juos gali turėti tik atskiri žmonės. Todėl kalbėti apie visuomenę, kaip subjektą, turintį tam tikrus interesus yra sudėtinga. Visuomenės sąvoka leidžia paaiškinti tam tikrus žmonių santykių reguliarumus, ar ypatumus. Atskirų individų interesai gali būti priešingi vienas kitam, tarpusavyje nesuderinami. Kiekvienas individas pirmiausia siekia patenkinti savo individualius poreikius. Tie poreikiai kartais būna skirtingi, arba net priešingi. Todėl išvados apie visuomenę yra daromos stebint, aiškinant ir vertinant atskirus ar sugrupuotus individus ir jų veiksmus. Todėl viskas, kas pasakytina apie visuomenę yra išvesta iš individų stebėjimo, aiškinimo ir vertinimo. Viešasis interesas, asmens interesas ar grupės interesas ne visada sutampa. Kyla klausimas, ar viešasis interesas turi patenkinti visų visuomenės narių asmeninius interesus ar dalies visuomenės narių interesus? Tam, kad viešasis interesas būtų iš tikro viešasis, jis ne tik neturi prieštarauti visų visuomenės narių interesams, bet ir turi sutapti su visų visuomenės narių interesais.⁴⁹ Individas paprastai turi visą kompleksą tarpusavyje sąveikaujančių interesų. Priklausomai nuo objektyvių ir subjektyvių veiksnių, individas gali suvokti arba nesuvokti šių interesų sąveiką. Todėl egzistuoja tam tikra hierarchija tarp interesų.

Reikėtų taip pat nepamiršti, jog nors viešas interesas ir turi sutapti su atskirų žmonių interesais, jis neturi „kištis“ į atskirų žmonių privatų gyvenimą. Yra tokių sričių,

⁴⁷ *Cit. op.* 38.

⁴⁸ *Cit. op.* 5, p. 42-43.

⁴⁹ MACKONIS, Adolfas. *Individualistinė viešojo intereso sąvokos analizė*. Teisės problemos. Nr. 2 (64) 2009. p. 88.

kuriose vieno asmens veiksmai ar interesai nepaliečia kitų žmonių. Tai jau yra kitos srities dalykai, todėl turi likti už tam tikros ribos. Žmogaus teisę į privatą gyvenimą saugo Konstitucijos 22 str., Tarptautinės Žmogaus Teisių Chartijos 12 str., Europos Žmogaus Teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. Apie šią teisę byloje *Hachette Filipacchi Associes prieš Prancūziją* 2007 birželio 14 d. sprendime Europos Žmogaus Teisių Teismas pasakė, jog tam tikri įvykiai šeimos gyvenime turi būti ypač saugomi. Tam tikrais atvejais valstybė turi imtis būtinų priemonių atitinkamų asmenų privataus ir šeimos gyvenimo gerbimui užtikrinti.⁵⁰ Tokios pozicijos Teismas laikosi ir kitose bylose. Teismas, vertindamas ginčijamą apribojimą, turi balansuoti tarp viešojo intereso ir poreikio apsaugoti privatą gyvenimą. Byloje *Hannover prieš Vokietiją*, Teismas priminė, kad privataus gyvenimo sąvoka apima su asmens tapatybe susijusius aspektus, tokius kaip asmens vardas ar atvaizdas. Be to, privatus gyvenimas, Teismo nuomone, apima asmens fizinį bei psichinį vientisumą. Konvencijos 8 straipsnio suteikiamomis garantijomis pirmiausia siekiama užtikrinti netrukdomą kiekvieno individo asmenybės raidą santykiuose su kitais žmonėmis. Taip pat Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tam tikromis aplinkybėmis asmuo turi teisėtą lūkestį dėl jo privataus gyvenimo apsaugos ir gerbimo.⁵¹ LR Konstitucinis Teismas taip pat paašškino kokiais atvejais gali būti ribojama žmogaus teisė į privatą gyvenimą: 1) kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti; 2) kai teisės į privatą gyvenimą ribojimo atvejai numatomi įstatymuose, o informacija apie privatą asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.⁵²

Norint užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp viešojo intereso ir kitų vertybių turi būti tam tikri kriterijai, pagal kuriuos galima būtų nuspręsti dėl galimybės riboti tam tikras vertybes ir poreikio ginti viešąjį interesą. Taigi sprendžiant klausimą ar žmogaus teisių apribojimai yra pagrįsti, reikia įvertinti, ar jie yra: 1) teisėti; ir 2) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje. Kitaip tariant, tie apribojimai turi būti nustatomi tik įstatymu. O vertinant apribojimų būtinumą, reikia išsiaiškinti apribojimų tikslus ir paskirtį, o taip pat nustatyti ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam tikslui pasiekti. Apie tai

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 birželio 14 d. sprendimas byloje *Hachette Filipacchi Associes prieš Prancūziją*; (Pareiškimo Nr. 71111/01).

⁵¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 birželio 24 d. sprendimas byloje *Hannover prieš Vokietiją*; (Pareiškimo Nr. 59320/00).

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso. Valstybės žinios. 2000. Nr. 39-1105.

Konstitucinis Teismas pasisakė ir 2002 m. kovo 14 d. nutarime, kuriame plačiau paaikšino dėl žmogaus teisių ir laisvių ribojimo. Pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė, laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.⁵³

Taigi kiekvienu atveju reikia rasti pusiausvyrą tarp privataus gyvenimo apsaugos būtinybės ir viešojo intereso apsaugos būtinybės. Turi būti balansas tarp šių dviejų teisės saugomų vertybių. Siekiant išvengti žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų ir socialinių konfliktų viešojo intereso gynimas turi atitikti pozityviojoje teisėje įtvirtintus reikalavimus.

2. VIEŠOJO INTERESO GYNIMAS

2. 1. Subjektai, dalyvaujantys viešojo intereso gynimo procese

2. 1. 1. Prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą užsienio valstybėse

Atskirais įstatymų numatytais atvejais, galimybę kreiptis į teismą ir ginti viešąjį interesą turi teismai, prokuroras, valstybės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos. Viešojo intereso gynimo funkcijos yra patikėtos prokurorui daugelyje pasaulio valstybių. Analizuojant prokuroro vaidmenį civiliniame procese, reikėtų pažymėti, jog manoma, kad prokuroro institucija atsirado XII-XIV amžiuose Prancūzijoje. Prokuroras atstovavo karaliaus interesams bylose, kur karūna dalyvavo, kaip šalis. XVI amžiuje prokuroro institucija buvo įsteigta prie kiekvieno teismo ir prokurorai veikė, kaip karaliaus atstovai viešėjai tvarkai apginti. Procese jie užėmė lyg tarpinę vietą tarp teismo ir šalių. Vėliau jie ėmė ginti ir našlaičių, nežinia kur esančių, našlių, neveiksnių asmenų interesus. O XIX amžiuje prokurorams buvo pavesta užtikrinti, kad teismai teisingai ir vienodai taikytų

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas Dėl farmacinės veiklos. Valstybės žinios. 2002. Nr. 28-1003.

įstatymą. Šiandien Prancūzijoje prokuroras yra laikomas vykdomosios valdžios atstovu teismuose.⁵⁴ Prokurorai veikia prie kiekvieno teismo, tačiau nesinaudoja nepriklausomumo garantijomis. Civilinėse bylose Prancūzijoje prokurorai gina viešąjį interesą, o taip pat užtikrina tinkamą įstatymų taikymą. Prokurorui taip pat suteikta teisė įstoti į bylą, kai tai yra būtina viešajam interesui apginti.

Italijoje, Ispanijoje, Belgijoje prokuroro dalyvavimo civiliniame procese pagrindai ir paskirtis panašūs. Tačiau prokuroras dar gali pareikšti ieškinius dėl bankroto bylos iškėlimo, paskelbimo mirusiu, nežinia kur esančiu, mokesčių ir kt. Pažymėtina, kad Italijoje prokuratūra yra atsakinga už teisingą įstatymų taikymą visuomeniniuose santykiuose, kurie turi viešąjį interesą. Viena iš pagrindinių prokuroro funkcijų Ispanijoje yra teisingumo, piliečių teisių ir viešojo intereso gynimas. Olandijoje prokuroras dalyvauja civilinėje byloje, kaip proceso šalis, jei to reikalauja viešasis interesas arba reikia ginti neveiksnių asmenų interesus. Portugalijos Prokuratūros įstatyme yra numatyta, jog viena iš prokuratūros specialiosios jurisdikcijos yra inicijuoti bet kurią procesą, kuriame yra viešasis interesas. Paminėtina, kad Latvijos Prokuratūros įstatyme yra numatyta, jog nustatęs teisių ir interesų pažeidimus, prokuroras turi teisę pateikti protestą valstybės ir savivaldybių įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms dėl įstatymų pažeidimų ir pareikšti ieškinį teisme. Pažymėtina, jog Latvijoje prokurorai gina ne tik valstybės, bet ir savivaldybių interesus. Pagal Rusijos Federacijos Prokuratūros įstatymą prokuroras pareiškia ieškinį, kai pažeidžiamos asmens ar piliečio teisės ir laisvės, ginamos civilinio proceso tvarka ir kai nukentėjęs asmuo dėl tam tikrų priežasčių negali pats apginti savo teisių ir laisvių teisme. Taip pat, kai pažeistos daugelio piliečių teisės ir laisvės arba kai dėl kitų aplinkybių pažeidimas įgavo visuomeninę reikšmę. Lenkijoje prokurorui taip pat suteikta teisė pareikšti ieškinį civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Lenkijos Prokuratūros įstatymas numato, jog generalinis prokuroras ir jam pavaldūs prokurorai gali dalyvauti tam tikros kategorijos bylose, jei to reikalauja teisėtvarkos apsauga ar viešasis interesas, o taip pat visuomenės nuosavybės ar piliečių teisių apsauga.⁵⁵ Anglijoje prokuroras gali pareikšti ieškinį dėl uždraudimo atitinkamai institucijai ar privačiam asmeniui atlikti viešąją tvarką pažeidžiančius veiksmus, apginti nepilnamečių interesus, uždrausti statybas be leidimo, užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugą ir kt. Jei prokuroras įstoja į procesą išdėstyti valdžios poziciją, jis teismui pateikia teisinį bylos įvertinimą ir veikia, kaip teismo „patarėjas“. JAV Prokuroras retai

⁵⁴ *Cit. op.* 45, p. 201-202.

⁵⁵ KACZMAREK, Janusz. *Zawód prokurator. W imię interesu społecznego i praw obywateli – czyli udział prokuratūra w postępowaniu cywilnym*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-02-23, prieiga per internetą: <http://www.edukacjaprawnicza.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=60&id=318>.

dalyvauja, kaip teismo „patarėjas“. Kai kurias bylas, pavyzdžiui, susijusias su nesąžininga konkurencija, žmogaus teisėmis, diskriminacija ir kt. prokuroras gali iškelti savo iniciatyva. Vokietijoje ir Austrijoje prokuroro vaidmuo civiliniame procese minimalus. Prokuroras gali pareikšti ieškinį tik įstatymo nustatytais atvejais – santuokos pripažinimas negaliojančia ir asmens teisinio statuso nustatymas.

Apibendrinant, galima teigti, jog prokuroro dalyvavimas ginant viešąjį interesą yra įtvirtintas ir kitose pasaulio valstybėse. Prokuroro kreipimosi į teismą civilinio proceso tvarka pagrindas yra formuojamas trimis būdais: 1) suteikiama bendro pobūdžio teisė kreiptis į teismą, jei prokuroras mano, kad pažeistas viešasis interesas; 2) numatoma, kad prokuroras turi teisę kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka tik įstatyme numatytais atvejais; 3) derinami abu aukščiau paminėti būdai.⁵⁶ Toks prokuroro dalyvavimas užsienio valstybių civiliniame procese turi būti vertinamas, kaip progresyvi teisinio reguliavimo raidos kryptis. Tačiau reikėtų pažymėti, jog šiuo atveju gali kilti tam tikrų problemų. Pirmiausia dėl to, jog prokurorai susiję su vykdomąja valdžia ir yra nuo jos priklausomi. Prokurorai nesinaudoja garantijomis, kurios yra suteiktos teisėjams. Todėl jų galimybes riboja priklausomybė nuo vykdomosios valdžios, o kita vertus jie ir patys gali veikti teisėjų nepriklausomybę. Kita problema yra tai, jog priklausomumas nuo vykdomosios valdžios lemia prokuratūros biurokратиškumą. Yra pavojus, jog prokuratūra gina biurokratijos, valdininkų interesus, o ne viešąjį interesą tikrąja prasme.⁵⁷

2. 1. 2. Prokuroro dalyvavimas Lietuvos Respublikos civiliniame procese

Tarpukario Lietuvoje pagal 1933 m. Teismų santvarkos įstatymo 50 straipsnį, prokurorui buvo suteikta teisė dalyvauti teismo posėdyje ir informuoti teismo pirmininką apie trūkumus. Prokuroras turėjo pareikšti nuomonę santuokos nutraukimo, tėvystės nustatymo, įvaikinimo, civilinės būklės aktų ištaisymo, asmens pripažinimo nemokiu bylose, taip pat sprendžiant civilinių bylų žinybingumo klausimus. Šiose bylose prokuroras galėjo paduoti apeliacinį skundą.

Pagal 1964 m. CPK buvo numatyti du prokuroro dalyvavimo civilinėje byloje atvejai: 1) pareikšti ieškinį kitų asmenų teisėms bei teisėtiems interesams ginti; 2) įstoti į bylą bet kurioje proceso stadijoje, jei to reikalauja valstybės ar visuomenės interesai ar piliečių teisių ar interesų apsauga.⁵⁸ Paminėtina, jog Lietuvos Respublikos Konstitucijos

⁵⁶ *Cit. op. 5*, p. 103-104.

⁵⁷ *Cit. op. 45*, p. 206.

⁵⁸ ASEER, Daniël. *et al Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007., p. 209.

118 straipsnis nebuvo įteisinęs prokuroro dalyvavimo civiliniame procese. Tačiau 1994 m. vasario 14 d. Konstitucinis Teismas išaiškino, jog tirti piliečių skundus ir prašymus – kiekvienos valstybės institucijos pareiga, todėl ir prokurorai, tiek vykdydami baudžiamojo persekiojimo funkciją, tiek tirdami piliečių skundus ir prašymus, prirėikus gali kreiptis su pareiškimu į teismą ir prašyti apginti kitų asmenų teises. Prokurorai, kaip viena iš svarbiausių teisėsaugos institucijų turi teisę kreiptis į teismą ir dėl teisėtų valstybės interesų bei pažeistos viešosios teisės gynimo.⁵⁹ 2003 m. kovo 20 d. buvo priimtas Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuris įsigaliojo balandžio 20 d. Šiame įstatyme jau buvo konkrečiai numatyta, jog įstatymo nustatytais atvejais, prokuroras gina asmens, visuomenės ar valstybės teises bei teisėtus interesus.⁶⁰

Šiuo metu Lietuvos Respublikoje prokuroro statusą, kompetenciją, teises ir pareigas, atsakomybės sąlygas reglamentuoja Prokuratūros įstatymas. Tačiau tiek LR Prokuratūros įstatymas, tiek tarptautiniai teisės aktai – 1990 m. Jungtinių Tautų kongrese priimtos Prokurorų vaidmens gairės, 2000 m. spalio 16 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtos rekomendacija „Prokuratūros vaidmuo kriminalinės justicijos sistemoje“ daugiau akcentuoja prokurorų vaidmenį ir funkcijas baudžiamajame procese. LR CPK 5 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, kad įstatymų nustatytais atvejais pareiškimą teismui dėl viešojo intereso gynimo valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita įstatymų įgaliota institucija. Ši prokuroro funkcija yra numatyta tiek Konstitucijoje, tiek Prokuratūros įstatyme. Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad prokurorai, nustatę asmens, visuomenės, valstybės teisių ir teisėtų interesų pažeidimą, viešąjį interesą gina įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka pagal asmens, valstybės ar savivaldybių institucijos arba įstaigos pranešimą, pasiūlymą, pareiškimą, skundą arba savo iniciatyva, taip pat ir tais atvejais, kai kitų institucijų pareigūnai, tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, privalantys ginti šį interesą, nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti.⁶¹ Viešojo intereso gynimo funkcijas detalizuojamos Prokuratūros įstatymo 19 straipsnyje. Šio straipsnio 2 dalyje yra numatyta, jog prokurorai, turėdami pagrindą manyti, kad yra pažeisti teisės aktų reikalavimai, gindami viešąjį interesą turi tam tikrus įgaliojimus.⁶²

Ši nuostata įtvirtina plačius prokuroro įgaliojimus viešajam interesui ginti. Tokiu būdu prokurorai, teikdami ieškinius, dalyvaudami civilinėse bylose, kartu padeda

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas Dėl prokurorinės priežiūros civiliniame procese. Valstybės žinios. 1994. Nr. 13-221.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 42-1919.

⁶¹ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1919.

⁶² *Ibid*

atskiroms asmenų grupėms įgyvendinti jų konstitucinę teisę į teisminę gynybą. Prokuroro dalyvavimą civiliniame procese reglamentuoja ir CPK 5 straipsnio 3 dalis, kurioje numatyta, jog įstatymų nustatytais atvejais pareiškimą teismui dėl viešojo intereso gynimo valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita įstatymų įgaliota institucija. Reikėtų paminėti ir tai, jog CPK 365 straipsnio 2 dalis numato, jog prašymus dėl proceso atnaujinimo, siekiant apginti viešąjį interesą, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali paduoti Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras. Taigi, galima išskirti 2 prokuroro dalyvavimo civiliniame procese viešajam interesui ginti formas:

1. Prokuroras įstatymų numatytais atvejais gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti.
2. Generalinis prokuroras gali pateikti prašymą dėl proceso išnagrinėtoje civilinėje byloje atnaujinimo, kaip to reikalauja viešasis interesas.⁶³

Iš to seka, kad prokuroro vaidmuo, ginant viešąjį interesą yra pakankamai svarbus. Viešojo intereso gynimas – tai prokuroro pareiga bei teisė. Tačiau, šiuo atveju yra svarbi CPK 49 straipsnio 1 dalies nuostata, kuri numato jog prokuroras gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti įstatymų numatytais atvejais. Tai yra banketinė norma, kuri nukreipia į kitus įstatymus. Kitaip tariant, nesant įstatyme įtvirtintos prokuroro teisės, jis negali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Tokia įstatymo nuostata yra kritikuojama teisės doktrinoje. Realiai prokuroro įgaliojimai reiškiant ieškinius civilinio proceso tvarka yra riboti pagal 2002 CPK. Įstatymas abstrakčios prokuroro teisės ginti viešąjį interesą visų kategorijų bylose nenumato, o tokią galimybę prokurorui suteikia tik bylose, kai tai tiesiogiai numatyta įstatyme. Taip prokurorui atimama galimybė pareikšti ieškinį siekiant apginti, pavyzdžiui, akcininkų mažumos, vartotojų, indėlininkų, kitų silpnesnių visuomenės grupių interesus.⁶⁴ Tai labai suvaržo viešojo intereso gynimo galimybes, nes įstatymuose sudėtinga aptarti visus atvejus, kai reikia ginti viešąjį interesą.⁶⁵ Teisės mokslininkai, tokią CPK normą vertina, kaip įstatymo spragą. Mano manymu, tokia nuomonė yra pagrįsta. Juk įstatymų leidėjas nėra įtvirtinęs viešojo intereso sąvokos. Šios sąvokos formavimas yra paliktas teismų praktikai, o teismų praktikoje yra pabrėžiama, kad ši sąvoka yra vertinamojo pobūdžio. Todėl numatyti ir įtvirtinti įstatymuose visus atvejus, kada konkrečioje situacijoje yra viešasis interesas, o kada jo nėra yra labai sudėtinga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. sausio 29 d. konsultacijoje Nr. A3-97 taip pat pasisakė dėl šios įstatymo nuostatos. Pagal CPK 5 straipsnio 3 dalį, 49 straipsnio 1 dalį įstatymų numatytais atvejais prokuroras gali pareikš-

⁶³ *Cit. op.* 58, p. 218.

⁶⁴ *Cit. op.* 26, p. 686.

⁶⁵ *Cit. op.* 5, p. 107.

ti ieškinį viešajam interesui ginti. Šios normos yra bendrosios, kartu ir blanketinės, nukreipiančios į kitus įstatymus. Vienas iš jų yra Prokuratūros įstatymas, kurio 19 straipsnio 2 dalies 1 punktą numato prokuroro teisę ginant viešąjį interesą kreiptis į teismą su ieškiniu, pareiškimu, prašymu, kai *prokuroras turi pagrindą manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai*. Šiuo atveju ginti viešąjį interesą prokuroras gali ne tik pagal asmens, asmenų grupės, institucijos ar organizacijos kreipimąsi, bet ir savo iniciatyva, taip pat tada, kai viešąjį interesą privalantys ginti asmenys nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti (Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalis).⁶⁶

Apibendrinant LAT konsultaciją, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog prokuroro teisė pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti čia yra vertinama plačiau negu įstatyme. Minėtoje konsultacijoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo prokuroras gali visais atvejais nustatęs tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, prokuroro nuomone, turi esminės reikšmės asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir sudaro pagrįstas prielaidas prokuroro reiškiamo materialinio teisinio reikalavimo patenkinimui. Čia nėra akcentuojama, kad tokie atvejai, pagal Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalį, turi būti numatyti įstatymo. Civilinis ir Civilinio proceso kodeksai apibrėžia tuos atvejus, kuomet prokuroras gali paduoti ieškinį teismui dėl viešojo intereso gynimo. Absoliuti dauguma prokuroro dalyvavimo civiliniame procese atvejų yra susiję su fizinių asmenų (nepilnamečių, sutuoktinių, neveiksnių ir t.t.) teisių ir teisėtų interesų gynimu ir tik Civilinio kodekso 2.114 ir 2.125 straipsniuose numatytais atvejais yra ginama platesnio subjektų rato – visuomenės ar valstybės interesas.⁶⁷

Darytina išvada, jog įstatymuose tiesiogiai suteikus prokurorui teisę kreiptis į teismą su pareiškimu ar ieškiniu dėl viešojo intereso gynimo, įstatymų leidėjas šių kategorijų bylose preziumuoja viešojo intereso buvimą. Šios normos aiškintinos ir kaip įpareigojančios prokurorą ginti viešąjį interesą. Šiais atvejais pats įstatymų leidėjas, įtvirtindamas prokuroro teisę kreiptis į teismą, preziumuoja esant viešąjį interesą. Pagaliau atskirais atvejais kaip, pavyzdžiui, numatytu Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 4 dalyje, įstatymas tiesiogiai nustato prokuroro pareigą pareikšti ieškinį ginant viešąjį interesą.⁶⁸

Teisės doktrinoje yra siūloma šia problemą spręsti įtvirtinant CPK nuostatą, kad prokuroras gali pareikšti ieškinį visais atvejais, kai to reikalauja viešojo intereso apsauga, kadangi numatyti visus gyvenimo atvejus, kada reikalinga ginti viešąjį interesą, ir juos

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 29 d. konsultacija dėl kai kurių civilinio proceso kodekso ir Darbo kodekso normų taikymo Nr. A3-97.

⁶⁷ *Cit. op.* 5, p. 109-110.

⁶⁸ *Cit. op.* 66.

nurodyti kodeksuose ar kitose įstatymuose yra faktiškai neįmanoma. Kadangi *a priori* pateikti viešojo intereso tikslią sąvoką labai sudėtinga, ją turėtų suformuluoti teismų praktika konkrečiose bylose.⁶⁹

Su tokia poziciją reikėtų sutikti. Viešojo intereso samprata yra siejama su svarbiausiomis asmens, visuomenės ir valstybės gyvenimo sritimis. Taigi nekyla abejonių ir dėl to, jog viešojo intereso gynimas yra labai reikšminga ir svarbi funkcija. Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcinės komisijos išvadoje dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese yra teigiama, jog bylos, kuriose ginamas viešasis interesas, teisinei sistemai daro didžiulę įtaką – skatina interpretuoti įstatymus, aiškinti Konstitucijoje, tarptautinėse sutartyse ar statutuose įtvirtintas teises ir laisves, kurios yra pažeidžiamos, skatina taikyti teisės normas, kurios paprastai nepakankamai naudojamos ar ignoruojamos. Bylose priimtas teigiamas sprendimas dažnai pranoksta paprastų turtinių ginčų išsprendimo pasekmes. Tokiomis bylomis pasiekiamas ne tik įstatymų įgyvendinimas (jeigu jų nebuvo laikomasi), bet ir pakinta įstatymų taikymo bei interpretavimo praktika, reformuojasi viešosios institucijos, ar net prasideda socialiniai ir politiniai pokyčiai.⁷⁰ Šios kategorijos bylų svarba ir įtaka teisinei sistemai yra akivaizdi. Todėl svarbu, kad būtų įvardinti visi atvejai, kada reikia tokį interesą ginti. Kad ir kaip įstatymų leidėjas stengtųsi apibrėžti visus atvejus, manau, visų gyvenimo atvejų neįmanoma įvardinti. Šios kategorijos bylose didelę įtaką turi vertinamasis kriterijus. Jo atsisakymas suvaržytų prokuroro ir kitų subjektų, kurie dalyvauja viešojo intereso gynimo procese galimybes.

2. 1. 3. Prokuroro ieškinio viešajam interesui ginti ypatumai

Prokuroro ieškiniui viešajam interesui ginti keliami bendrieji formos ir turinio reikalavimai, numatyti civilinio proceso įstatyme. Tačiau atsižvelgiant į prokuroro reiškiamo ieškinio ypatingą tikslą, jo procesinę padėtį, prokuroro ieškiniui būdingi tam tikri ypatumai:

1. Pagal CPK 49 straipsnio 1 dalį, pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti, prokuroras gali tik įstatymų nustatytais atvejais. Tačiau teismų praktikoje tokia nuostata yra aiškinama plačiau.

⁶⁹ *Cit. op.* 26, p. 690.

⁷⁰ 2003 m. balandžio 9 d. posėdyje Komisija išklauė teisėsaugos institucijų atstovų informaciją apie valstybiniuose parkuose esančių žemės sklypų projektavimo teisėtumo ir kitų nuosavybės teisių į žemę atkūrimo pažeidimų tyrimą, taip pat aptarė valstybės turtinių ir kitų teisėtų interesų gynimo ginant viešąjį interesą civiliniame procese problemas, viešojo intereso gynimo reglamentavimą Prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymo projekte.

2. Pagal CPK 41 straipsnio 2 dalį, pareiškus ieškinį viešajam interesui ginti, ieškovu byloje yra laikomas ieškinį pareiškęs prokuroras. Šiuo atveju šalimi jis gali būti procesine teisine (formaliąja) prasme, todėl turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas, numatytas CPK 42 straipsnyje. Tačiau šiuo atveju, prokurorą nuo kitų ieškovų skiria tai, jog jo atžvilgiu negali būti pareikštas priešieškiny. Priešieškiny gali būti pareikštas tik tokiu atveju, kai byloje dėl viešojo intereso gynimo pagal prokuroro ieškinį viešajam interesui ginti įstoja asmuo, kurio teises ir pareigas liečia pareikštas ieškiny.

3. Jeigu priimtas sprendimas byloje dėl viešojo intereso gynimo gali turėti įtakos konkrečių asmenų teisėms ar pareigoms, šie asmenys įtraukiami dalyvauti byloje bendrininkais (bendraieškiais) arba trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų.

4. Prokuroro ieškiny viešajam interesui ginti turi savarankišką ieškinio objektą – visuomenės suinteresuotumą tam tikru rezultatu konkrečioje byloje, pavyzdžiui, kad tėvai arba globėjai (rūpintojai) nepažeidintų vaikų teisių (CK 3.163 straipsnis).

5. CPK 83 straipsnis 1 dalies 5 punktą numato, kad prokuroras už ieškinį viešajam interesui ginti yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį interesą. Tai taip pat reiškia, kad atmetus prokuroro ieškinį, bylinėjimosi išlaidos atsakovui turi būti priteisiamos ne iš ieškinį pareiškusio prokuroro (ar prokuratūros, kurioje jis dirba), bet iš valstybės, kadangi prokuroras šiuo atveju veikia, kaip valstybės įgaliotas pareigūnas.

6. Tam tikrų ypatumų turi ieškinio viešajam interesui ginti turinys. Šiuose ieškiniuose prokuroras, be bendrųjų reikalavimų ieškinio turiniui, turi nurodyti įstatymą, kuriuo remiantis jam suteikta teisė pareikšti ieškinį. Jeigu įstatymas nustato bendro pobūdžio prokuroro teisę pareikšti ieškinį, ieškinyje būtina nurodyti kuo pasireiškia byloje viešasis interesas. Taigi reikia nurodyti ne tik faktinį, bet ir teisinį ieškinio pagrindą.⁷¹

Bylose, nagrinėjamosse ypatingąja teise, paprastai nėra ginčo ir priešingų šalių, jomis tik siekiama apsaugoti tam tikrus asmenis bei padėti jiems įgyvendinti savo teises. Dėl to prokuroro pareiškimai tokioje byloje nagrinėjami pagal bendrąsias atitinkamų bylų nagrinėjimo taisykles. Šiuo atveju pareiškimą dėl viešojo intereso gynimo prokuroras gali paduoti tik įstatymų nustatytais atvejais.

Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras gali ginti viešąjį interesą ne tik paduodamas ieškinį teismui, bet ir paduodamas prašymą teismui dėl proceso atnaujinimo bylose, užbaigtose įsiteisėjusiu teismo sprendimu (CPK 365 straipsnis).

⁷¹ *Cit. op.* 26, p. 692.

Kai kuriuos reikalavimus prokurorams ginant viešąjį interesą numato ir Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau - BPK). BPK 117 straipsnis numato prokurorams, palaikantiems valstybinį kaltinimą, pareigą pareikšti civilinį ieškinį, jeigu jis nėra pareikštas, tuo atveju, kai nusikaltimu padaryta materialinės žalos valstybinei arba asmeniui, kuris dėl nepilnametystės, ligos, priklausomybės nuo kaltinamojo ar dėl kitų priežasčių negali ginti teisme teisėtų savo interesų.⁷²

Dr. Egidijus Krivka įvardina naujojo reguliavimo problemą – tai, kad išgaliojus naujam CPK, prokurorai susidūrė su problemomis įrodinėjant, kuri bylos dalis yra susijusi su viešuoju interesu, nes tik toje dalyje yra atleidžiama nuo žyminio mokesčio. Tuo tarpu ankstesniame CPK tokio reglamentavimo nebuvo, todėl nuo žyminio mokesčio buvo atleidžiama visiškai, o ne tik tam tikroje dalyje.⁷³

Reikėtų pažymėti, kad toks reguliavimas apsunkina viešojo intereso gynimą. Prokurorui suteikta teisė ir pareiga ginti žmogų ir valstybę. Todėl šiuo atveju svarbu, kad viešasis interesas būtų ginamas efektyviai. Tokia įrodinėjimo našta apriboja prokuroro galimybes, suponuoja bereikalingus ginčus ir neaiškumus. Renkant ir vertinant įrodymus viešojo intereso buvimui pagrįsti, gali būti užvilktas bylos nagrinėjimas. Įrodinėjimą apsunkina ir tai, jog Lietuvos Respublikos teisėje *viešojo intereso* sąvoka nėra atskleista. Todėl su tokia dr. Egidijaus Krivkos pozicija reikėtų sutikti. Panašiai dėl minėtos problemos pasisako ir kiti autoriai. Artūras Driukas ir Virgilijus Valančius pažymi, kad įstatymas tiesiogiai nenumato, kad viešąjį interesą ginantys asmenys atleisti nuo kitų bylinėjimosi išlaidų, kurios neišvengiamai patiriamos bylos nagrinėjimo metu.⁷⁴ Todėl galima daryti išvadą, kad toks reguliavimas yra nenuoseklus ir prieštaringas. Kas neabejotinai suvaržo prokurorų pastangas efektingai ginti viešąjį interesą.

Pažymėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. kovo 30 d. nutartyje pasisakė dėl prokuroro atleidimo nuo žyminio mokesčio. Prokuroras atstovauja viešajam, o ne savo asmeniniam interesui, dėl to jis byloje ar jos dalyje dėl viešojo intereso neturėtų būti apmokestinamas žyminiu mokesčiu ar kitomis bylinėjimosi išlaidomis, taip pat iš jo teismo sprendimu neturėtų būti priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas, jeigu ieškinys paduotas viešojo intereso gynimo tikslu. Iš esmės tokios praktikos atleidžiant prokurorą nuo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo laikosi teismai išnagrinėtose bylose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Č. R., R. S. ir kt.* byloje Nr. 3K-3-242/2006; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. liepos 17 d. nutartis

⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341.

⁷³ *Cit. op.* 26, 111-112.

⁷⁴ *Cit. op.* 26, p. 699.

generalinis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija administracinėje byloje Nr. AS143-438/2009, ir kt.).⁷⁵

Pagal CPK 50 straipsnio 1 dalį prokuroras, kuris pareiškė ieškinį, gindamas viešąjį interesą, turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai kiti įstatymai nustato kitaip. Iš to išplaukia, kad nustatęs pažeidimą prokuroras ne tik turi teisę, laikydamasis teisingumo taisyklių, pareikšti ieškinį kitos apylinkės teisme, bet ir be atskiro generalinio prokuroro pavedimo gali vesti teisme bylą, kurios iškėlimą pats inicijavo. Tačiau Prokuratūros įstatymo 13 straipsnio 3 dalis numato, jog teritorinės prokuratūros prokurorai turi prokuroro įgaliojimus veikti teismuose pagal generalinio prokuroro ar jo pavaduotojo nustatytą kompetenciją. Pabrėžtina, jog ankstesnė Prokuratūros įstatymo redakcija numatė, jog bet kurios grandies prokuroras turėjo teisę be atskiro įgaliojimo, laikydamasis teisingumo taisyklių, pareikšti ieškinį taip pat ir kitame apylinkės ar apygardos teisme, kurio veiklos teritorija nesutampa su prokuroro aptarnaujama teritorija. Tokia įstatymo pataisa taip pat yra kritikuojama teisės doktrinoje. Artūras Driukas ir Virgilijus Valančius teigia, jog tokia pataisa ne tik nepadėjo efektyviau ginti viešąjį interesą teisme, bet ir pasunkino šios prokurorų funkcijos įgyvendinimą. Anot jų, toks dirbtinis prokurorų įgaliojimų viešojo intereso gynimo teismuose srityje suskirstymas teritoriniu principu ne tik varžo prokurorų savarankiškumą bei nepriklausomumą (Prokuratūros įstatymo 3 straipsnio 2 dalis, 11 straipsnio 2 dalis), bet ir nepagrįstai vilkina pažeistų teisių atkūrimą teisme.⁷⁶ Su tokia pozicija būtų sunku nesutikti. Juk tyrimo atlikimas dėl galimai pažeisto viešojo intereso ir pažeidimo konstatavimas yra laiko reikalaujantis procesas. Jeigu atlikus tyrimą ir konstatavus pažeidimą, paaiškėtų, jog toks ieškinytis yra teisingas kitos teritorijos teismui, prokurorui lieka dvi alternatyvos: 1) perduoti medžiagą prokurorui, veikiančiam teismo, kuriam teisingas atitinkamas ginčas, teritorijoje; 2) gauti generalinio prokuroro specialųjį įgaliojimą. Abu variantai bet kokių atveju užvilks procesą. Be to, galima išvelgti dar vieną problemą – žinodamas apie pažeidimą, kuris yra teisingas kitos teritorijos teismui prokuroras gali apskritai nesiimti atlikti tyrimo dėl galimai pažeisto viešojo intereso. Dėl šios priežastis sumažėja viešojo intereso gynimo teisme efektyvumas.

2. 2. Valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų dalyvavimas ginant viešąjį interesą civiliniame procese

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras v. E. M., Zarasų rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-141/2010.

⁷⁶ *Ibid*

Viešasis interesas yra susijęs su būtinybe apsaugoti ir apginti pamatines vertybes, silpnesniosios ginčo šalies teises, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius ir pan. Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis, užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą. Tai reiškia, kad valstybės institucijų prievolė yra ginti viešąjį interesą. Valstybės institucijos, vykdydamos savo funkcijas, realiai nieko kito ir neatlieka, kaip tik gina viešąjį interesą. Pavyzdžiui, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, reaguodama į pranešimą dėl nekokybiško maisto produkto ir tuo pagrindu pradėdama tyrimą, atlieka teisės aktuose nustatytas funkcijas, bet tuo pačiu ir gina viešąjį interesą. Viešojo intereso gynimo funkcija išplaukia iš valstybės bei jos institucijų paskirties esmės. Pareiga ginti viešąjį interesą išplaukia iš valstybės kaip visuomenės organizacijos esmės bei yra numatyta kituose teisės aktuose.⁷⁷ Skirtingai, nei kitos institucijos, prokuroras turi bendrąją kompetenciją ginti viešąjį interesą. Tačiau neabejotinai ir kitos institucijos dalyvauja viešojo intereso gynimo procese. Visos institucijos, dalyvaujančios šiame procese turi tam tikras funkcijas pagal savo kompetenciją. Viešasis interesas yra susijęs su būtinybe apsaugoti ir apginti pamatines vertybes, silpnesniosios ginčo šalies teises, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius ir pan. Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis, užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą. Tai reiškia, kad valstybės institucijų prievolė yra ginti viešąjį interesą. Valstybės institucijos, vykdydamos savo funkcijas, realiai nieko kito ir neatlieka, kaip tik gina viešąjį interesą. Pavyzdžiui, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, reaguodama į pranešimą dėl nekokybiško maisto produkto ir tuo pagrindu pradėdama tyrimą, atlieka teisės aktuose nustatytas funkcijas, bet tuo pačiu ir gina viešąjį interesą. Viešojo intereso gynimo funkcija išplaukia iš valstybės bei jos institucijų paskirties esmės. Pareiga ginti viešąjį interesą išplaukia iš valstybės kaip visuomenės organizacijos esmės bei yra numatyta kituose teisės aktuose.⁷⁸ Iš CPK normų darytina išvada, kad teisė ginti viešąjį interesą tiesiogiai nustatyta prokurorui, valstybės ir savivaldybės institucijoms bei kitiems asmenims (CPK 49 straipsnis). Šioje įstatymo normoje įtvirtinta tam tikrų subjektų teisė pareikšti ieškinį ir duoti išvadą byloje.

⁷⁷ Lietuvos Laisvosios rinkos instituto ekspertizė dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963 [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-03-04, prieiga per internetą:

<http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/lri_ekspertize_del_lietuvos_respublikos_viesojo_intereso_gynimo_civiliniame_ir_administraciniame_procese_istatymo_projekto_nr_xp_1963/4468:from_topic_id:158>.

⁷⁸ *Ibid*

Skirtingai negu šių subjektų, teismo procesinė padėtis yra specifinė, nes teismas vykdo teisingumą ir neturi teisės reikšti ieškinį ar duoti išvadą byloje. Tačiau įstatyme (CPK 42 straipsnio 2 dalis) teismui nustatyta pareiga – prieš tvirtinant šalių sudarytą taikos sutartį patikrinti, ar ji neprieštarauja viešajam interesui. Taigi, kai yra pažeidžiamas viešasis interesas, teismas jį gina – netvirtina šalių sudarytos taikos sutarties.⁷⁹

Viešojo intereso gynimą civiliniame procese nulemia ir kitos priežastys, viena iš jų – privatinų santykių įvairovė, nes yra tokių civilinės teisės poškių ir institutų, kurių visuomeninis reikšmingumas yra didesnis nei kitų.⁸⁰

Iš to išplaukia, jog viešojo intereso sąvoka yra labai įvairiapusė ir pasireiškia pačiose įvairiausiose srityse. Tai gali būti vartotojų teisių apsaugos santykiai, konkurencijos, vaikų teisių apsaugos, aplinkos apsaugos ir kiti santykiai. Todėl prokuroro institucija objektyviai negalėtų išspręsti visų problemų viešojo intereso gynimo srityje.

Institucijas ir asmenis, ginančius viešąjį interesą civiliniame procese, sąlygiškai galima suskirstyti į dvi grupes.

Pirmajai grupei priklauso asmenys, kurie gina viešąjį interesą nepriklausomai nuo to, kurioje visuomeninių santykių srityje jie veikia ir kokiems interesams atstovauja bei juos gina. Tačiau galima skirti institucijas, ginančias asmenų interesus, neatsižvelgiant į tai, kokios teisės yra pažeistos. Paprastai tokių institucijų tikslai formuluojami labai plačiai – prižiūrėti, kad valstybės ir vietos savivaldos institucijos bei pareigūnai nepažeistų asmenų teisių ir laisvių.

Antrajai grupei priklauso institucijos, kurios veikia tam tikroje, konkrečioje visuomeninių santykių srityje ir atstovauja bei gina konkrečios visuomenės grupės arba konkretaus pobūdžio teises bei interesus. Tarp jų galima išskirti institucijas, ginančias vartotojų interesus, konkurencijos, aplinkos apsaugos, švietimo, vaikų ir pan.

Prie bendros kompetencijos institucijų, ginančių visas asmenų teises ir laisves, priskirtina, pavyzdžiui, Skandinavijos valstybėse veikiančios ombudsmenai. Prireikus jie gali kreiptis į teismą siekdami apginti konkrečių asmenų ar grupių interesus.⁸¹ Pažymėtina, kad Skandinavijos šalyse vyrauja pirmosios grupės institucijos. Pavyzdžiui, Švedijoje vartotojų ombudsmenas turi teisę kreiptis į teismą, siekdamas apginti vartotojų teises, jeigu įmonės savo standartinėse sutartyse numato vartotojų teises pažeidžiančias

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Elkara“ administratoriaus v. V. O.*, Nr. 3K-3-552/2008.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-578/2007.

⁸¹ *Cit. op.* 5, p. 122-123.

sąlygas. Suomijoje veikia Vartotojų ombudsmenas, kuris be kitų savo pareigų, tikrina vartotojų teisių pažeidimus rinkoje.

Slovėnijoje, siekiant apsaugoti asmenų teises ir interesus valstybės bei savivaldybių institucijose, įsteigtas Žmogaus teisių ombudsmenas.

Lenkijos Konstitucijos 80 straipsnyje numatyta, jog kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Civilinių teisių apsaugos komisarą, kad būtų apgintos jo teisės ir laisvės nuo valstybinės valdžios institucijų daromų pažeidimų.

Kitose valstybėse įvairios visuomeninės organizacijos, profesinės sąjungos, aplinkos apsaugos organizacijos, vartotojų teisių gynimo organizacijos ir pavieniai asmenys taip pat turi teisę kreiptis į teismą siekdami apginti viešąjį interesą.⁸²

LR CPK 49 straipsnyje yra numatyta, kad įstatymų nustatytais atvejais valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti. Ginant viešąjį interesą, dažniausiai yra ginamos ir konkrečių asmenų teisės, socialiniai, moraliniai, politiniai visuomenės gyvenimo principai. Konkretūs atvejai, kada institucijos ir kiti asmenys gali arba privalo kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, yra numatyti materialinės teisės normose, reguliuojančiuose atitinkamų institucijų ar visuomeninių organizacijų veiklą ir kompetenciją.⁸³

Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus įgaliojimus ginti viešąjį interesą civilinio proceso tvarka turi šios valstybės bei savivaldybių institucijos bei kiti asmenys:

1. *Konkurencijos taryba.* LR Konkurencijos įstatymo 18 straipsnis numato, jog Konkurencijos taryba yra Lietuvos Respublikos valstybės įstaiga, vykdanči valstybinę konkurencijos politiką bei kontroliuojanti, kaip laikomasi šio įstatymo. To paties įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 6 punktas numato, kad Konkurencijos taryba kreipiasi į teismą, kad būtų apginti valstybės ir kitų asmenų šio įstatymo saugomi interesai.⁸⁴

2. *Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba ir vartotojų asociacijos.* LR Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 30 straipsnio 2 dalis numato, kad Vartotojų viešojo intereso gynimas – tai ieškinio ar pareiškimo (skundo) vartotojų viešajam interesui ginti pareiškimas, kai siekiama pripažinti ar pakeisti teisinius santykius, uždrausti (nutraukti) pardavėjo ar paslaugų teikėjo veiksmus (neveikimą), kurie pažeidžia vartotojų teisėtus bendruosius interesus ir yra nesąžiningi vartotojų požiūriu, neatitinka sąžiningos verslo praktikos arba prieštarauja Civiliniam kodeksui, šiam įstatymui ar kitiems teisės aktams.⁸⁵ Pagal minėto įstatymo 32 straipsnį Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba,

⁸² *Idid*

⁸³ *Ibid*

⁸⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999. Nr. 30-856.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 2007. Nr. 12488.

nustačiusi, kad pažeistas vartotojų viešasis interesas, turi kreiptis į pardavėją, paslaugų teikėją ir pasiūlyti jam per 14 dienų nuo šio pasiūlymo gavimo nutraukti viešojo intereso pažeidimą, taip pat nurodyti pardavėjui ar paslaugų teikėjui, kad Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba kreipsis į teismą su ieškiniu ar pareiškimu (skundu) viešajam interesui ginti, jeigu pardavėjas ar paslaugų teikėjas nenutrauks viešojo intereso pažeidimo.⁸⁶ Jeigu viešojo intereso pažeidimas nenutrauktas, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba kreipiasi į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Paminėtina ir tai, jog LR Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai yra suteikta teisė kreiptis į ES valstybių narių teismus ar kitas kompetentingas įstaigas su prašymu priimti sprendimą, įpareigojantį prekių ar paslaugų pardavėją (teikėją), veikiantį toje Europos Sąjungos valstybėje narėje, nutraukti Lietuvos vartotojų viešojo intereso pažeidimą. Vartotojų asociacijos turi teisę ginti vartotojų viešąjį interesą, jei jos atitinka tam tikras sąlygas, kurios yra numatytos LR Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 31 straipsnyje:

- 1) yra įregistruotos Juridinių asmenų registre;
- 2) steigimo dokumente yra nurodytas veiklos tikslas – vartotojų teisių ir teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas;
- 3) asociacijoje yra ne mažiau kaip 20 narių. Tuo atveju, kai asociacijos nariai yra kitos vartotojų asociacijos, bendras šių asociacijų narių skaičius turi būti ne mažesnis kaip 20;
- 4) yra nepriklausomos nuo verslo ir kitų su vartotojų teisių gynimu nesusijusių interesų.

Vartotojų asociacija, pareikšdama ieškinį ar pareiškimą (skundą) vartotojų viešajam interesui ginti, privalo teismui pateikti įrodymus, kad ji atitinka šias sąlygas.

Reikėtų paminėti, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2001 m. balandžio 18 d. nutartyje pasakė, jog vartotojų gynimas yra prioritetinga valstybės ekonominės ir socialinės politikos dalis, kurios pagrindas yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalis, numatanti, kad valstybė gina vartotojo interesus.⁸⁷ Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog Vartotojų teisių apsaugos tarnybos dalyvavimas procese yra būtinas ir todėl, kad nagrinėjama byla išeina už jos šalių tarpusavio teisinių santykių ribų, t.y. ši byla turi viešą interesą. Joje analizuojamos problemos yra reikšmingos dideliame vartotojų skaičiui, todėl nuo šios bylos išsprendimo priklausys ir daugelio kitų vartotojų teisių ir pareigų klausimas.⁸⁸

⁸⁶ *Ibid*

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *I.A.Valionienė v. Specialios paskirties UAB "Karoliniškių būstas"*, Nr. 3K-3-475/2001.

⁸⁸ *Ibid*

3. *Vaiko teisių apsaugos institucijos*. Visuotinai pripažįstama, kad vaikai yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, dažniausiai negalinti pati ginti savo interesų teisme. Vaiko Teisių konvencijos 4 straipsnis įpareigoja šios konvencijos dalyves imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių šioje konvencijoje pripažintoms ekonominėms, socialinėms ir kultūrinėms teisėms įgyvendinti.⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 m. gruodžio 16 d. nutartyje pabrėžė, kad vaikų teisių apsauga yra viešas interesas (CK 3.3 str. 1 d.), todėl taikant prievolinės teisės normas, jos turi būti derinamos su šeimos teise, kurioje prioritetine pripažįstama vaiko teisių apsauga.⁹⁰ Lietuvos Respublikoje vaiko interesus gina šios specialios institucijos ir pareigūnai:

a) Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius. Pagal LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 2 punktą bei 16 straipsnio 1 dalį Vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria pareiškėjų skundus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje.⁹¹

b) savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Svarbiausias šios tarnybos uždavinys yra atstovauti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose. Tam tikslui vaiko teisių apsaugos tarnyboms yra numatytas platus funkcijų sąrašas. Tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, paduoda teismui prašymus, pareiškimus, pareiškia ieškinius.⁹²

4. *Aplinkos apsaugos institucijos*. Gamtinės aplinkos reikšmė visuomenės gyvenime suponuoja reikalavimus ir uždavinius saugoti ją nuo bet kokio žalingo poveikio arba pažeidimų ir taip užtikrinti mūsų visuomenės ir ateities kartų saugų egzistavimą bei darnų vystimąsi. Tai išplaukia iš Konstitucijos 54 straipsnio nuostatų, kurios konkretizuotos ir išplėstos Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos ir kituose įstatymuose.⁹³ Konstitucinis Teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, jog natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga bei

⁸⁹ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios. 1995. Nr. 60-1501.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *O.Kolomyckaja v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-1547/2002.

⁹¹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. Valstybės žinios. 2007. Nr. 140-5756.

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 1983 *Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo*. Valstybės žinios. 2002. Nr. 120-5415.

⁹³ MONKEVIČIUS, Eduardas, *Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose*. Socialinių mokslų studijos. Nr. 1 (1) 2009 p. 38.

gamtos išteklių racionalaus naudojimo bei gausinimo užtikrinimas – tai viešas interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė.⁹⁴

Šioje srityje teisė ginti viešąjį interesą yra suteikta daugeliui institucijų:

- a) Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija pagal kompetenciją pareikšti ieškinius, kai padaryta žala valstybės interesams, dėl žalos aplinkai ir kitų nuostolių, įskaitant prevencijos ir (arba) aplinkos atkūrimo priemonių vykdymą, atlyginimo.⁹⁵
- b) Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, išaiškinę aplinkai padarytą žalą ir, jeigu žala nebuvo atlyginta savanoriškai, privalo pateikti ieškinį dėl padarytos žalos atlyginimo.⁹⁶
- c) Valstybiniai saugomų teritorijų pareigūnai ir Vyriausybės įgaliotos institucijos turi teisę paduoti teismui ieškinio pareiškimus dėl saugomoms teritorijoms ar paveldo objektams padarytos žalos atlyginimo.⁹⁷
- d) Valstybiniai miškų pareigūnai turi teisę pareikšti ieškinius dėl neteisėta veika padarytos žalos atlyginimo, kai žala padaroma miškui, kaip aplinkos objektui.⁹⁸
- e) Lietuvos geologijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos turi teisę pareikšti ieškinius juridiniams ir fiziniams asmenims ar neteisėtai naudojantiems žemės gelmes, kitaip pažeidžiantiems nustatytus žemės gelmių naudojimo reikalavimus.⁹⁹

Paminėtina, jog Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, jog Suinteresuota visuomenė turi teisę Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo užginčijant sprendimų, veiksmų ar neveikimo aplinkos ir jos apsaugos bei gamtos išteklių naudojimo srityje materialinį ar procesinį teisėtumą.¹⁰⁰ Pažymėtina, kad ši įstatymo nuostata yra įtvirtinta siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos išsipareigojimus pagal 1998 metų Aarhuso konvenciją „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“ bei suteikti kuo

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Dėl medžioklės įstatymo. Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimas Nr. 1473 *Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo*. Valstybės žinios. 2010. Nr. 125-6395.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 72-3017.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 108-3902.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 35-1161.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 35-1164.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992. Nr. 5-75.

platesnes galimybes visuomenei ginti viešąjį interesą, kreipiantis į teismą aplinkos apsaugos klausimais.¹⁰¹

5. *Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija*. Pagal Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 2 straipsnio 27 punktą Vertybinių popierių komisija – Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos reguliavimo ir priežiūros institucija. To paties įstatymo 52 straipsnio 3 dalies 1 punktą numato Vertybinių popierių komisijai teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, atstovaujant investuotojų interesams.¹⁰² Teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo Vertybinių popierių komisijai numato ir kiti įstatymai, pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo 52 straipsnio 5 dalį Vertybinių popierių komisija, atstovaudama pensijų asociacijos narių interesams, turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo.¹⁰³ Taip pat Vertybinių popierių komisija atstovaudama pensijų fondo dalyvių interesams, turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo.¹⁰⁴

6. *Draudimo priežiūros komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 193 straipsnio 1 dalies 10 punktą numato, jog draudimo priežiūros komisija siekdama užtikrinti draudimo sistemos patikimumą, veiksmingumą, saugumą ir stabilumą bei draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų ir nukentėjusiųjų trečiųjų asmenų interesų ir teisių apsaugą, turi teisę pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti ir (ar) įstoti į procesą savo iniciatyva, kad pateiktų išvadą byloje.¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 15 d. nutartyje pasakė, jog teikdama išvadą draudimo priežiūros komisija gali išsakyti taisyklių ir sutarties vertinimus ir aiškinimus. Jie teismui neprivalomi. Institucijos pateiktoje išvadoje ar paaiškinimuose esantys duomenys gali būti vertinami kaip įrodymai, jeigu jie atitinka įrodymams keliamus reikalavimus.¹⁰⁶

7. *Mokesčių administratorius (jo pareigūnas)*. Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime konstatavo, jog mokesčių sumokėjimas į valstybės biudžetą yra susijęs su viešuoju interesu. Kartu Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog mokesčiai yra būtina valstybės funkcionavimo sąlyga, todėl konstitucinė pareiga mokėti įstatymais nustatytus mokesčius įstatymuose įtvirtinta, kaip valstybės reikalavimas, skirtas visiems

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisijos 2003 m. balandžio 9 d. išvada *Dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese* [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-03-05, prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDocp_int_tekst_id=24637&p_int_tv_id=4393&p_org=0.htm>.

¹⁰² Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 112-4074.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82-3248.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 75-3473.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 94-4246.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. UAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-98/2008.

mokesčių mokėtojams. Mokesčių mokėtojas privalo dalį savo nuosavybės, kuri išreiškiama tam tikra pinigų suma pervesti į valstybės (savivaldybės) biudžetą, nes kitaip būtų pažeistas viešasis interesas bei kitų asmenų teisės ir įstatymų saugomi interesai.¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 32 straipsnio 4 punkte yra įtvirtinta, jog mokesčių administratorius (jo pareigūnas), atlikdamas jam pavestas funkcijas, privalo pagal savo kompetenciją ginti teisėtus valstybės interesus. To paties įstatymo 33 straipsnio 17 punkte yra numatyta, jog mokesčių administratorius (jo pareigūnas), atlikdamas jam pavestas funkcijas, turi teisę pagal savo kompetenciją pareikšti ieškinį teismui dėl sandorio ar jo dalies pripažinimo negaliojančiu; būti ieškovu ar atsakovu teisme kitose bylose.¹⁰⁸ Tokios praktikos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

8. *Vyriausybės atstovas*. Vyriausybės atstovai pagal Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 2 straipsnio 1 dalį atlieka savivaldybių administracinę priežiūrą, tai yra prižiūri, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus. To paties įstatymo 4 straipsnio 3 dalis numato, jog nustatęs, kad remiantis savivaldybės administravimo subjekto teisės aktu, neatitinkančiu Konstitucijos ir įstatymų, yra sudarytas sandoris savivaldybės vardu ir tas sandoris pažeidžia viešąjį interesą, taip pat kai yra kitų įstatymų numatytų sandorių negaliojimo pagrindų, Vyriausybės atstovas bendrosios kompetencijos teismui pareiškia ieškinį dėl viešojo intereso gynimo pagal Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 1 dalį.¹⁰⁹

9. *Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija*. Pagal Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo 22 straipsnio 3 dalies 1 punktą Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija turi teisę susipažinti su dujų įmonių sudaromomis sutartimis ir pareikalauti, kad dujų įmonės patikslintų sutartis, kad šios atitiktų šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatytus reikalavimus. Jeigu dujų įmonė neįvykdo šio reikalavimo, Komisija, gindama viešąjį interesą, turi teisę kreiptis į teismą dėl sutarties pakeitimo.¹¹⁰

10. *Valstybės įmonė Valstybės turto fondas*. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 15 punktą Turto fondas kreipiasi į teismą savo ar Vyriausybės vardu, turėdamas jos pavedimą, dėl valstybės kontroliuojamos įmonės sudarytų sandorių, pažeidžiančių šį ir kitus įstatymus, pripažinimo negaliojančiais ir nuostolių atlyginimo. Taip pat Valstybės turto fondas

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo. Valstybės žinios. Nr. 105-3318.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 63-2243.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 98-36-26.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. Valstybės žinios, 2007. Nr. 43-1626.

atstovauja Lietuvos Respublikos Vyriausybei teisme dėl privatizavimo sandorių, sudarytų pagal Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymą, taip pat privatizavimo sandorių, sudarytų iki Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo įsigaliojimo.¹¹¹

11. *Profesinės sąjungos*. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 15 straipsnyje yra numatyta, jog profesinės sąjungos atstovauja savo nariams ir įstatymų nustatyta tvarka gina savo ir savo narių teises ir teisėtus interesus valstybės organuose.¹¹² Profesinių sąjungų kompetenciją patikslina ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso 22 straipsnio 1 dalies 8 punktas, kuris numato, jog profesinės sąjungos, kaip darbuotojų atstovai turi teisę skusti teismui darbdavio ir jo įgaliotų asmenų sprendimus bei veiksmus, prieštaraujančius teisės normoms, sutartims ar pažeidžiančius atstovaujamo asmens teises.¹¹³ Tokios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. kovo 15 d. nutartyje pažymėjo, jog kad Profesinių sąjungų įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog profesinės sąjungos atstovauja savo nariams ir įstatymų nustatyta tvarka gina savo narių teises ir teisėtus interesus valstybės organuose. Vykdydamos šią nuostatą, profesinės sąjungos savo narių teises ir teisėtus interesus civilinėse bylose teisme dažniausiai gina šiais būdais: 1) reiškia ieškinius profesinių sąjungų narių teisėms ir teisėtiems interesams ginti (CPK 49 straipsnio 1 dalis, DK 22 straipsnio 1 dalies 8 punktas, Profesinių sąjungų įstatymo 18 straipsnio 3 dalis); 2) atstovauja profesinės sąjungos nariams – dalyvaujantiems byloje asmenims – darbo teisinių santykių bylose (CPK 56 straipsnio 1 dalies 5 punktas).¹¹⁴

12. *Žurnalistų etikos inspektorius*. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, jog žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos visuomenės informavimo įstatymo nuostatos. Minėto įstatymo 50 straipsnio 3 dalies 3 punkte yra numatyta, kad inspektorius turi teisę kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas ir Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų šio Įstatymo ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų.¹¹⁵ Teisę kreiptis į atitinkamas institucijas, kad jos pagal savo kompetenciją šio įstatymo pažeidėjams taikytų atsakomybės priemones

¹¹¹ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymas, Valstybės žinios. 1997. Nr. 107-2688.

¹¹² Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas, Valstybės žinios. 1991. Nr. 34-933.

¹¹³ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis byloje *Jungtinė profesinė sąjunga Kauno apskrities profesinės sąjungos v. UAB „Lietlinen“*, Nr. 3K-3-181/2006.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82-3254.

numato ir Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 9 straipsnio 3 dalies 4 punktą.¹¹⁶

13. *Autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijos.* Konstitucinis Teismas 2000 m. liepos 5 d. nutarime konstatavo, jog autorių teisių bei interesų apsaugą ir gynybą numato Konstitucijos 42 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, jog dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas. Autoriaus teisių ir interesų gynyba nuo pažeidimų yra viešas interesas.¹¹⁷ Pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 66, 67, 78 straipsnius kolektyvinio administravimo asociacijos, kaip autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų interesams atstovaujančios institucijos, be atskiro tų teisių subjektų įgaliojimo turi teisę išieškoti teisme autorinį atlyginimą iš kurinių ar gretutinių teisių objektų naudotojų, kurie be kolektyvinio administravimo asociacijų licencijos naudoja kūrinius ar gretutinių teisių objektus.¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. balandžio 19 d. nutartyje pasisakė dėl Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros. LATG-A turi teisę reikšti ieškinį savo vardu gindama pažeistas autorių teises. Ji atstovauja autoriams pagal su jais sudarytas sutartis arba pagal sutartis, sudarytas su kitų valstybių analogiškoms organizacijomis. LATGA-A yra tarptautinės autorių ir kompozitorių bendrijų konfederacijos (CISAG) narys ir turi teisę ginti Lietuvos Respublikoje šių šalių autorių interesus. Taip pat Teismas šioje nutartyje paminėjo, jog atstovo teisės gali būti suvokiamos iš aplinkybių, kuriomis atstovas veikia.¹¹⁹

14. *Seimo kontrolierius.* Konstitucijoje yra numatyta, jog Piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo tiria Seimo kontrolieriai. Jie turi teisę siūlyti teismui kaltus pareigūnus atleisti iš užimamų pareigų. Todėl galima teigti, jog Seimo kontrolieriai yra tik tarpininkai tarp žmogaus ir vykdomosios valdžios institucijų. Jie žmogaus teisių gynimo funkcijas įgyvendina ne teismo tvarka. Ši institucija priskirtina prie viešąjį interesą ginančių institucijų tik sąlygiškai, nes ji pati negali kreiptis į teismą su ieškiniu, kad būtų apgintas viešasis interesas.¹²⁰ Lietuvos Respublikos seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 16

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 91-3890.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas Dėl autorių teisių apsaugos. Valstybės žinios. 2000. Nr. 56-1669.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 28-1125.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra v. Lietuvos madų kurėjų asociacija*, Nr. 3K-3-259/2000.

¹²⁰ *Cit. op.* 5, p. 135.

punktas numato seimo kontrolieriui vykdant savo pareigas siūlyti prokurorui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo.¹²¹

CK numato ir kitas valstybės ir savivaldybių institucijas bei asmenis, turinčius teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo su ieškiniu ar prašymu:

a) dėl neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu gali ieškinį pareikšti neveiksnaus asmens atstovai pagal įstatymą (CK 1.85 straipsnio 4 dalis);

b) dėl alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis piktnaudžiaujančio fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu gali ieškinį pareikšti rūpintojas (CK 1.85 straipsnio 1 dalis);

c) dėl nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų teisės savarankiškai disponuoti savo pajamais ar turtu apribojimo ar atėmimo turi teisę pateikti pareiškimą vaikų globos (rūpybos) institucijos ar kiti suinteresuoti asmenys (CK 2.8 straipsnio 3 dalis);

d) dėl asmens pripažinimo neveiksniu prašymą turi teisę paduoti to asmens sutuoktinis, tėvai, pilnamečiai vaikai, globos (rūpybos) institucija (CK 2.11 straipsnio 6 dalis);

e) dėl asmens civilinio veiksnio apribojimo prašymą turi teisę paduoti to asmens sutuoktinis, tėvai, pilnamečiai vaikai, globos (rūpybos) institucija (CK 2.11 straipsnio 6 dalis);

f) dėl nežinia kur esančio fizinio asmens turto apsaugos ir turto laikinojo administratoriaus skyrimo į teismą su pareiškimu turi teisę kreiptis suinteresuoti asmenys (CK 2.29 straipsnio 1 dalis);

g) dėl santuokos, sudarytos pažeidžiant CK nustatytas santuokos sudarymo sąlygas, pripažinimo negaliojančia gali su ieškiniu į teismą kreiptis CK 3.38 straipsnyje numatyti asmenys ir institucijos;

h) dėl santuokos nutraukimo neveiksnaus sutuoktinio interesais prašymą teismui gali paduoti jo globėjas arba globos ir rūpybos institucija (CK 3.55 straipsnio 2 dalis);

i) dėl vaiko atskyrimo nu tėvų (tėvo ar motinos) prašymą teismui gali paduoti vaiko tėvai, artimieji giminaičiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (CK 3.182 straipsnio 2 dalis);

j) dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo ieškinį teismui gali pareikšti vienas iš tėvų, vaiko artimieji giminaičiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar vaiko globėjas (rūpintojas) (CK 3.182 straipsnio 2 dalis);

¹²¹ Lietuvos Respublikos seimo kontrolierių įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 170-6238.

k) dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinimo prašymą gali paduoti tėvai, vienas iš tėvų, vaiko globėjas (rūpintojas), artimieji vaiko giminaičiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (CK 3.182 straipsnio 4 dalis);

l) dėl globėjo ar rūpintojo atleidimo nuo pareigų atlikimo turi teisę kreiptis globos (rūpybos) institucijos (CK 3.246 straipsnio 3 dalis).¹²²

Svarbu pažymėti, kad valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, kreipdamiesi į teismą dėl viešojo intereso gynimo turi laikytis visų CPK reikalavimų išskyrus pareigą mokėti žyminį mokestį toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį, valstybės ar savivaldybės interesą (CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Tačiau, skirtingai nei prokuroro ieškinio, pareiškimo viešajam interesui ginti, atveju, plečiamai aiškinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei kitų asmenų įgaliojimus reikšti ieškinius viešajam interesui apginti nėra teisinio pagrindo.¹²³ Pagal CPK 49 straipsnio 1 dalį, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys gali kreiptis į teismą tik specialiai įstatymo numatytais atvejais.¹²⁴ Todėl šių asmenų ieškinyje (pareiškime) reikia pagrįsti viešojo intereso buvimą ir viešąjį interesą ginančio subjekto teisę kreiptis į teismą. Kitu atveju būtų apribota asmenų teisė laisvai disponuoti materialiosiomis teisėmis bei procesinėmis subjektinėmis teisėmis, o tuo pačiu būtų pažeistas dispozityvumo principas. Tokios pozicijos yra laikomasi ir teismų praktikoje. Lietuvos apeliacinis teismas 2005 m. sausio 27 d. nutartyje pasakė, jog asmuo, prašydamas taikyti žyminio mokesčio mokėjimo lengvatas tuo pagrindu, kad ieškinys, pareiškimas ar skundas paduotas dėl viešojo intereso pažeidimo, privalo nurodyti įstatymą, suteikiantį šiam asmeniui teisę reikšti tokį ieškinį, paduoti tokį pareiškimą ar skundą, ir, jeigu ši teisė yra bendrojo pobūdžio, pagrįsti viešąjį interesą esant konkrečiam ginčijamam materialiajam teisiniui santykiui. Ši nuostata reiškia, kad paduoti ieškinį, pareiškimą, prašymą ar skundą, siekiant apginti pažeistą viešąjį interesą, atitinkamos institucijos ar kiti asmenys gali tik tuomet, kai tai, įsakmiai numatyta įstatyme.¹²⁵ Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 8 d. nutartyje konstatavo, jog Prokurorui ar valstybės, savivaldybės institucijoms įstatymo suteikta teisė kreiptis į teismą iš anksto pripažįstama, kad konkretūs santykiai ir iš jų kylantys ginčai gali būti susiję su viešoju interesu. CPK 49 straipsnio 1 dalies sąvoka

¹²² *Cit. op.* 5, p. 135-136.

¹²³ *Cit. op.* 26, p. 716.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

¹²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB KĮ „Sėnoja“ v. AB „Turto bankas“*, Nr. 2-66/2005.

„viešasis interesas“ turi būti aiškinama, atsižvelgiant į įstatymų leidėjo ketinimus ir aptariamą normos tikslus.¹²⁶

Valstybės, savivaldybių, visuomeninių institucijų ir kitų asmenų ieškiniams (pareiškimams ypatingoje teisenoje), pareikštiems viešajam interesui ginti, būdingi ir visi tie patys ypatumai, kaip ir prokuroro ieškiniams bei pareiškimams. Reikėtų paminėti ir tai, jog valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, galintys pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti, turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas. Tai numato CPK 50 straipsnio 1 dalis, 42 straipsnis.

Skirtingai, nei prokurorai, valstybės ir savivaldybių institucijos įstatymų numatytais atvejais gali būti įtraukiamos, kaip proceso dalyvės arba įstoti į procesą savo iniciatyva, kad duotų išvadą byloje, siekdamos įvykdyti joms pavestas pareigas, jeigu tai yra susiję su viešojo intereso gynimu (CPK 49 straipsnio 2 dalis). Tokiu atveju jos turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, duoti paaiškinimus, teikti įrodymus, dalyvauti įrodymų tyrime, pateikti prašymus.¹²⁷ Tokia šių institucijų teisė yra susijusi joms priskirtų funkcijų atlikimu. Išvados pateikimas yra viena iš jų kompetencijos įgyvendinimo priemonių. Tokia išvada padeda teismui ne tik nustatyti faktines bylos aplinkybes, bet ir teisingiau ir operatyviau išspręsti bylą. Valstybės institucija gali pateikti išvadą byloje tik tuo atveju, jei tokia teisė tiesiogiai numatyta įstatyme. Pavyzdžiui: bylose dėl santuokos pripažinimo negaliojančia globos (rūpybos) arba valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, kai vienas arba abu sutuoktiniai yra nepilnamečiai ar neveiksnūs, privalo dalyvauti nagrinėjant tokias bylas ir pateikti išvadą, ar santuokos pripažinimas negaliojančia nepažeis šių asmenų ir jų vaikų teisių ir interesų (CK 3.48 straipsnis). Nagrinėjant visus ginčus dėl vaikų būtinas dalyvavimas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos, kuri pateikia išvadą dėl ginčo (CK 3.178 straipsnis).¹²⁸

Teismas gali pareikalauti ir kitų institucijų išvados tam tikrais klausimais, pavyzdžiui, savivaldybių komunalinio ūkio ir architektūros institucijos – išvados apie technines bei architektūrines perplanavimo galimybes; žemėtvarkos institucijos – apie žemės sklypo padalijimo natūra galimybę ir kiti. Taip pat reikėtų paminėti, kad Valstybinis turizmo departamentas prie Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos, ginčiuose dėl turizmo paslaugų teikimo taip pat teikia išvadas. Lietuvos Respublikos turizmo

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiosios prokurorė v. A. J. V. M., B. J. B. ir V. R. K.*, Nr. 3K-3-109/2008.

¹²⁷ *Cit. op.* 5, p. 136-137.

¹²⁸ *Cit. op.* 26. 721.

įstatymo 19 straipsnio 12 punktą numato, kad Turizmo departamentas teisės aktu nustatyta tvarka atstovauja kelionės organizavimo paslaugų vartotojų interesams.¹²⁹

Galima daryti išvadą, jog nurodytos institucijos turi teisinį (tarnybinį) suinteresuotumą, nes procese siekia teisinio rezultato, atitinkančio jų tarnybinius interesus. Toks suinteresuotumas padeda atskirti valstybės ar savivaldybių institucijas, pavyzdžiui, nuo ekspertų, kurie nėra teisiškai suinteresuoti bylos baigtimi ir negali įstoti į bylą savo iniciatyva. Atriboti reikėtų pagal valstybės institucijos suinteresuotumo bylos baigtimi pobūdį ir jos santykius su ginčo šalimis:

a) jeigu valstybės ar savivaldybių institucijos suinteresuotumas bylos baigtimi tik tarnybinis ir jos dalyvauja procese tik savo funkcijoms įgyvendinti, jei šios institucijos jokie materialieji teisiniai santykiai su šalimis nesieja ir būsimas teismo sprendimas jokios įtakos jos materialiosioms teisėms ir pareigoms neturės, tai institucija dalyvauja byloje išvadoms pateikti;

b) jei valstybės ar savivaldybių institucija su kuria nors bylos šalimi sieja materialieji teisiniai santykiai ir jei jos materialiosioms teisėms ir pareigoms turės įtakos teismo sprendimas, tai ši institucija dalyvauja procese kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų.¹³⁰

Teisės mokslininkai diskutuoja, ar būtina palikti valstybės ir savivaldybių institucijoms galimybę pateikti išvadą civiliniame procese. Valstybės ir savivaldybių institucijoms ir kitiems asmenims žymiai išplėsta galimybė reikšti ieškinius ginant viešąjį interesą.¹³¹ Tačiau, atsižvelgiant į viešojo intereso svarbą, manau tokios papildomos galimybės viešajam interesui ginti turėtų būti vertinamos teigiamai. Išvadas teikia specialistai, savo srityse turintys pakankamai žinių, todėl šių institucijų dalyvavimo civiliniame procese išvadai pateikti atsisakymas būtų netikslingas. Šių institucijų išvados padeda teismui įvertinti esamą situaciją. O juk teismas labai dažnai konkrečiu atveju turi spręsti apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą. Sprendžiant ginčą, teismas turi nustatyti tam tikras bylos aplinkybes, tam dažnai reikia specialių žinių ir laiko. Atsisakius šio instituto, tam tikrais atvejais teismui reikėtų skirti ekspertizes, pasitelkti specialistus, o tai padarytų procesą ilgesnį ir padidintų bylinėjimosi išlaidas.

Išanalizavus Lietuvos Respublikos įstatymus, įtvirtinančius valstybės ir savivaldybių institucijų bei visuomeninių organizacijų ir fizinių asmenų teisę ginti viešąjį interesą civiliniame procese, pastebėtina, kad tokią teisę turi gana daug subjektų. Viena vertus, specializuotos valstybės ir savivaldybių institucijos yra pagrindinės viešojo

¹²⁹ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 123-5507.

¹³⁰ *Cit. op.* 58, p. 253.

¹³¹ *Cit. op.* 26, p. 727.

intereso gynėjos konkrečioje visuomenės gyvenimo srityje, o prokuroro pareiga ginti viešąjį interesą tose srityse atsiranda tik tokiu atveju, jei minėtos institucijos nevykdo savo pareigų ginti viešąjį interesą. Problemų gali kilti dėl to, kad šios institucijos ne visada nori imtis viešojo intereso gynimo. Šią problemą teisės moksle siūloma spręsti įvairiai. Vienas iš būdų – didinti specializuotų valstybės ar savivaldybių institucijų veiklos efektyvumą ginant viešąjį interesą; kitas – skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą įteisinant grupės ieškinių procesą.¹³²

2. 3. Viešojo intereso gynimo ypatumai civiliniame procese

Nagrinėjant bylas, kylančias iš atitinkamų teisinių santykių, turi būti atsižvelgta į viešąjį interesą. Viešasis interesas nagrinėjant tokias bylas gali pasireikšti keleriopai. CPK yra numatyti tam tikri šių bylų nagrinėjimo ypatumai ir yra ribojamas rungimosi principo įgyvendinimas jose, tai yra teismui suteikta daugiau galių renkant įrodymus.¹³³ Pažymėtina, kad ir pats teismas dalyvauja ginant viešąjį interesą civiliniame procese. Atsižvelgiant į viešąjį interesą, naujajame CPK numatyta, kad teismas savo iniciatyva gali taikyti laikinas apsaugos priemones, jeigu tai yra būtina siekiant apginti viešąjį interesą (CPK 144 straipsnio 2 dalis), šeimos ir darbo bylose teismas gali rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, jo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą (CPK 376 straipsnio 1 dalis, 414 straipsnio 1 dalis), šeimos bylose teismas privalo imtis priemonių šalims sutaikyti, taip pat siekti, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir interesai (CPK 376 straipsnio 2 dalis). Aktyvus teismo dalyvavimas numatytas sprendžiant ir kitų kategorijų bylas. Tačiau pažymėtina, kad teismo dalyvavimas procese pasireiškia daugiau viešojo intereso pažeidimo konstatavimu arba įstatymų numatytais veiksmais, kuriais siekiama, kad jis nebūtų pažeistas, bet ne pačiu viešojo intereso gynimu tikraja to žodžio prasme.¹³⁴ Tokios pozicijos yra laikomasi ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausias Teismas 2007 m. birželio 22 d. nutartyje pasakė, kad CPK įtvirtintas aktyvus teismo vaidmuo paaiškinamas būtinumu ginti viešąjį interesą.¹³⁵ Tačiau reikėtų turėti omenyje ir tai, kad teismo dalyvavimas viešojo intereso gynime yra specifinis. Skirtingai, negu prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos, teismas negali pareikšti ieškinio viešajam interesui ginti. Tačiau įstatymų leidėjas suteikia teismui

¹³² *Ibid*

¹³³ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė* " I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 267.

¹³⁴ *Cit. op. 77.*

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *Klaipėdos apskrities viršinininko administracija v. G. B.*, Nr. 3K-3-293/2007.

teisę konkrečiu atveju vertinti ir spręsti ar yra pažeistas viešasis interesas. 2008 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs dėl atsisakymo tvirtinti taikos sutartį, jei ji prieštarauja viešajam interesui. Iš CPK normų darytina išvada, kad teisė ginti viešąjį interesą tiesiogiai nustatyta prokurorui, valstybės ir savivaldybės institucijoms bei kitiems asmenims (CPK 49 straipsnis). Šioje įstatymo normoje įtvirtinta tam tikrų subjektų teisė pareikšti ieškinį ir duoti išvadą byloje. Skirtingai negu šių subjektų, teismo procesinė padėtis yra specifinė, nes teismas vykdo teisingumą ir neturi teisės reikšti ieškinį ar duoti išvadą byloje. Tačiau įstatyme (CPK 42 straipsnio 2 dalis) teismui nustatyta pareiga – prieš tvirtinant šalių sudarytą taikos sutartį patikrinti, ar ji neprieštarauja viešajam interesui. Taigi, kai yra pažeidžiamas viešasis interesas, teismas jį gina – netvirtina šalių sudarytos taikos sutarties.¹³⁶

Rengiant ir priimant naująjį CPK buvo pabrėžta, kad CPK rengėjai pasirinko socialinio civilinio proceso koncepciją, kuri pasireiškia siekiu išsiaiškinti tikrąsias ginčo aplinkybes ir nustatyti materialią tiesą byloje. Kaip bus nustatyta ir ar apskritai bus nustatyta tiesa byloje priklauso nuo to, kokį vaidmenį procese atliks teismas.¹³⁷ Socialinio civilinio proceso modelio realizavimas naujojo CPK nuostatose, susijusiose su viešojo intereso apsauga, lėmė didesnę teisėjo procesinį aktyvumą, kuris pasireiškia išimtimis iš dispozityvumo principo, nes tokios išimtys yra pateisinamos ir būtinos siekiant suderinti privataus ir viešojo intereso gynimą civiliniame procese, užtikrinti šių interesų pusiausvyrą, nes yra pripažįstama, kad bylinėjimasis nėra vien privatus šalių reikalas.¹³⁸

Analizuojant pastarojo laikotarpio Konstitucinio Teismo praktiką, susidaro įspūdis, kad Konstitucinis Teismas yra už itin aktyvų teismą bei poreikį nustatyti materialiąją tiesą byloje, apsaugoti viešąjį interesą, o šalių dispozityvumui ir rungimuisi teikiama mažiau reikšmės.¹³⁹ Dėl dispozityviškumo principo apribojimo yra minima ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Viešojo intereso gynimas yra vieno iš pagrindinių privatinės teisės principų - dispozityviškumo principo, pagal kurį kiekvienas pats gina savo pažeistą teisę, išimtis, nustatyta siekiant apginti silpnesnės šalies, kuri ne visada gali kreiptis į teismą su reikalavimu apginti jos subjektinę teisę, bei asmenų, negalinčių savarankiškai pasinaudoti teise į gynybą, teises ir (ar) teisėtus interesus. Viešojo intereso gynimą civiliniame procese nulemia ir kitos priežastys, viena iš jų – privatinų santykių įvairovė, nes yra tokių civilinės teisės pošakių ir institutų, kurių visuomeninis

¹³⁶ *Cit. op.* 79.

¹³⁷ VALANČIUS, Virgilijus. *Kai kurie civilinių teisių gynimo mechanizmo atspindžiai Lietuvos teisėje XXI amžiuje*. Jurisprudencija. Nr. 12 (102) 2007. p. 33.

¹³⁸ KRIVKA, Egidijus *Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse*. Jurisprudencija. Nr. 37(29) 2003. p. 33.

¹³⁹ *Ibid*

reikšmingumas yra didesnis nei kitų. Viešasis ir privatus interesai koegzistuoja ir iš dalies sutampa. Tokios sutapties buvimas – dar viena iš priežasčių, dėl kurių civiliniame procese turi būti ginamas viešasis interesas. Viešojo intereso samprata išsiplėtė, o jo gynyba galima tik tokiomis universaliomis teisės priemonėmis kaip civilinis procesas. Teisės doktrinoje nėra suformuluota viešojo intereso sąvoka, tai - neapibrėžtas teisės institutas, kurio turinį kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas.¹⁴⁰

Teisės literatūroje skiriamos trys civilinių bylų kategorijos. Pirma, grynai privačios bylos (dispozityvios bylos). Jos kilusios iš materialinių teisinių santykių, kurių subjektų galimybė laisvai disponuoti savo materialinėmis teisėmis ir pareigomis nėra ribojama ir kurių nagrinėjimas ir sprendimas nėra susijęs su viešojo intereso apsauga. Antra, bylos, kurių nagrinėjimas ir sprendimas susijęs su viešojo intereso apsauga, nes jos kyla iš materialinių teisinių santykių, kurių subjektų galimybės laisvai disponuoti savo materialinėmis teisėmis ir pareigomis yra ribotos. Šias bylas galima pavadinti nedispozityviomis, nes materialinių santykių subjektai, neturėdami teisės visiškai disponuoti savo teisėmis ir pareigomis materialinėje teisėje, negali turėti tokios teisės ir procese. Trečia, bylos, kuriose vieni reikalavimai yra dispozityvus, o kiti – nedispozityvūs. Tai mišrios bylos, kuriose matomas ir privatus ir viešasis interesas. Būtent antroji ir trečioji bylų kategorijos lemia viešojo intereso gynimo būtinumą civilinio proceso tvarka.¹⁴¹ Tokios bylos – tai bylos, kylančios iš šeimos, darbo santykių, taip pat ypatingosios teisenos bylos ir kitos. Tam tikros bylos yra susijusios su šalių disproporcija ir kyla poreikis aktyviais teismo veiksmais apsaugoti silpnesnės šalies teises ir apginti viešąjį interesą. Tačiau, kyla klausimas, ar kai kurios kitos civilinio proceso normos, pavyzdžiui, CPK 303 straipsnio 1 dalyje yra numatytas draudimas smulkiose turtiniuose ginčiuose priimtus sprendimus skusti apeliacine tvarka, taip pat CPK 341 straipsnio 2 dalyje yra numatytas draudimas skusti kasacine tvarka apeliacinės instancijos teismo sprendimus (nutartis), kai ginčijama suma yra mažesnė, kaip penki tūkstančiai litų.¹⁴² Juk viešasis interesas gali pasireikšti ir turtiniu požiūriu nereikšmingoje byloje. Atsižvelgiant į tai, jog vienodą teismų praktiką formuoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nesant galimybės bylai būti nagrinėjamai šiame teisme, teismų praktika šių kategorijų bylose faktiškai nėra formuojama. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad CPK 320 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad apeliacinės instancijos teismas gali peržengti apeliaciniame skunde nustatytas ribas, kai to reikalauja viešas interesas. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Apeliacinės instancijos teismas turi teisę

¹⁴⁰ *Cit. op.* 80.

¹⁴¹ *Cit. op.* 1, p. 62.

¹⁴² *Cit. op.* 137, p. 35.

peržengti nustatytas bylos nagrinėjimo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas nagrinėjant CPK 320 straipsnio 2 dalyje nurodytų kategorijų bylas, tarp jų – šeimos bylas.¹⁴³

Taigi, kitaip nei galiojusiam CPK, naujajame kodekse nepaliekama abejonių teismo aktyvumu procese, jo orientacija į socialinio civilinio proceso idėjas. Skirtingai nuo tarybinio civilinio proceso, šalių ir teismo bendradarbiavimas – tai aiškus teismo ir ginčo šalių galių balansas.¹⁴⁴

Galima daryti išvadą, jog aktyvus teismo vaidmuo turi didelę įtaką šios kategorijos bylų nagrinėjimui. Iš dalies apribojus šalių dispozityviškumo ir rungimosi principų įgyvendinimą ir suteikus teismui daugiau diskrecinių galių, viešojo intereso gynība yra efektyvesnė. Aktyvų teismo vaidmenį lemia viešasis interesas. Kadangi Lietuvos civilinio proceso tikslai atspindi socialinio civilinio proceso modelį, bylos nagrinėjimas nėra tik šalių reikalas ir teismas turi išlikti aktyvus vardan viešojo intereso.

2. 4. Grupės ieškinys – viešojo intereso gynimo forma

Grupės ieškinys – bendrosios teisės sistemos valstybių (Anglija, JAV) išradimas. Terminas *grupės ieškinys* yra vartojamas daugelio valstybių civiliniame procese. Tai yra angliškojo termino *class action* vertimas. Grupės ieškinys – tai materialusis reikalavimas, kurį teisme pareiškia grupei atstovaujantis asmuo (ieškovas), gindamas teises ir interesus, priklausančius asmenų grupei, kai teismo sprendimas turės teisinę galią grupei, kaip nedalomai visumai. Taip grupės ieškinio byloje priimto teismo sprendimo *res judicata* galia yra išplečiama visai grupei.¹⁴⁵ Kai kurie autoriai vietoje įprastos grupės ieškinio sąvokos *class action* linkę vartoti kolektyvinio ieškinio sąvoką – *collective action*, nes jų nuomone, kolektyvinio ieškinio sąvoka labiau pabrėžia kolektyvinę ginamų teisių ir civilinio proceso prigimtį, o ne tai, kad šalimi tokia procese yra grupė. Literatūroje anglų kalba vartojamas ir kitoks *class action* atitikmuo – *group action*. Vartojant šį grupės ieškinio pavadinimą labiau pabrėžiamas grupės egzistavimas negu grupės ieškinio skiriamasis kolektyvinis pobūdis.¹⁴⁶

Grupės ieškinys gali būti apibrėžiamas ir kitaip. Grupės ieškinys – tai gausios grupės, kurios asmeninė sudėtis iškeliant bylą nėra žinoma, interesų gynimo, pavyzdžiui,

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. v. K. Š.*, Nr. 3K-3-25/2007.

¹⁴⁴ NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 92.

¹⁴⁵ *Cit. op.* 5, p. 167.

¹⁴⁶ *Ibid*

vardotojų teises ginančių visuomeninių organizacijų ieškiniai dėl neapibrėžtos vartotojų grupės teisių gynimo. Konkretūs naudos gavėjai bylos pagal grupės ieškinį iškėlimo momentu nėra žinomi. Pagal tai, ar grupės proceso metu yra siekiama konkrečiai apibrėžti grupės sudėtį, šie grupės ieškiniai skirstomi į apibrėžtos ir neapibrėžtos grupės ieškinius. Neapibrėžtos asmenų grupės teisių ir interesų gynimo ieškiniai yra įtvirtinti Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse. Tai yra savotiškas „dalinis“ grupės ieškinys, nes konkrečiam materialiam rezultatui pasiekti reikalingi du procesai : 1) neapibrėžtos asmenų grupės teisių ir interesų gynimo grupės ieškinys ir 2) vėliau pateikiami individualūs grupės narių ieškiniai dėl priteisimo, kai naudojamos pirmojoje byloje priimto teismo sprendimo prejudicine galia.¹⁴⁷

Grupės ieškinių netiesioginių formų yra ir kitose Europos valstybėse – ieškinius grupės asmenų interesais gali pareikšti įvairios visuomeninės organizacijos, pavyzdžiui, profesinės sąjungos, vartotojų teisių gynimo asociacijos, aplinkos apsaugos, moterų vaikų teisių apsaugos organizacijos ir t. t.).¹⁴⁸ Kai kurie mokslininkai neigia grupės ieškinių buvimą Europoje. Jie teigia, kad grupės ieškiniams negalima priskirti asociacijų (organizacijų) ieškinių, nes mano, jog ieškiniai skirstytini pagal atstovaujančiojo ieškovo tipą: grupės ieškinius pareiškia grupės nariai, o asociacijų ieškinius pareiškia asociacijos.¹⁴⁹

Tačiau grupės ieškinio esmę atspindi ne grupei atstovaujančio ieškovo tipas ar naudos gavėjai, bet grupės ieškinio tikslas. Grupės ieškinio tikslas yra ginti tam tikros grupės teises bei teisėtus interesus, ir ši aplinkybė, o ne ieškovo, ar naudos gavėjo tipas grupės ieškinius išskiria iš įprastų individualių ieškinių.

Grupės ieškinio instituto atsiradimas Lietuvoje pirmiausia siejamas su nacionalinės teisės derinimu su 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 98/27 /EB „Dėl teismo draudimų saugant vartotojų interesus“ nuostatomis [9]. Šios direktyvos veikimo sfera apima ir kitas vartotojų interesų apsaugos taisykles nustatančias tokias direktyvas: 1984 m. rugsėjo 10 d. tarybos direktyva 84/450/EEB, susijusi su valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl klaidinančios reklamos derinimu; 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/577/EEB, apsauganti vartotoją dėl ne verslo patalpose sudarytų sutarčių; 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva 87/102/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl vartojimo kreditų derinimo (su pakeitimais, padarytais Direktyva 98/7/EB); 1989 m. spalio 3 d. Tarybos direktyva 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų dėl televizijos programų perdavimo

¹⁴⁷ *Ibid*

¹⁴⁸ *Cit. op.* 26, p. 729.

¹⁴⁹ *Cit. op.* 5, p. 169.

veiklos vykdymo derinimo: 10–21 straipsniai (su pakeitimais, padarytais Direktyva 97/36/EB); 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/28/EEB dėl suorganizuotų kelionių, atostogų ir ekskursijų; 1992 m. kovo 31 d. Tarybos direktyva 92/28/EEB dėl žmonėms skirtų medicinos produktų reklamos; 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl vartotojų sutarčių nesažiningų sąlygų; 1994 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/47/EB dėl pirkėjų apsaugos dėl tam tikrų sutarčių aspektų, susijusių su teisės pakaitomis naudotis nekilnojamuoju turtu įsigijimu; 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB dėl vartotojų teisių apsaugos nuotolinės prekybos sutarčių atžvilgiu; 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl elektroninės komercijos.

Minėtos 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 98/27/EB „Dėl teismo draudimų saugant vartotojų interesus“ 1 straipsnyje nurodoma, kad jos paskirtis – suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su ieškiniais dėl uždraudimo atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus, kurių paskirtis apginti kolektyvinius vartotojų interesus, siekiant užtikrinti sklandų rinkos veikimą. Direktyvoje kolektyviniai interesai aiškinami kaip interesai, nesudarantys pažeistų individualių asmenų interesų visumos. Pagal direktyvos 2 ir 3 straipsnį kompetentingi subjektai iškelti ieškinius dėl uždraudimo atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus yra viena ar daugiau savarankiškų visuomeninių institucijų ir (arba) organizacijos, kurių paskirtis ginti kolektyvinius vartotojų interesus. Kompetentingų subjektų prašomos valstybės narės turi pranešti Komisijai, kad šie subjektai yra kompetentingi pareikšti ieškinį dėl uždraudimo atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus. Valstybės narės turi pranešti Komisijai šių kompetentingų subjektų pavadinimus ir paskirtį. Komisija sudaro šių subjektų sąrašą, kuris yra skelbiamas Europos Sąjungos Oficialiajame leidinyje. Pagal direktyvos 2 straipsnį valstybės narės turi paskirti teismus arba administracines institucijas, kompetingas priimti sprendimus bylose, kurių nagrinėjimą pradėjo anksčiau minėtos kompetingos institucijos, kad priimtų teismo nutartį su visu būtinu tikslingumu, prireikus naudojant supaprastintą procedūrą, reikalaujančią nutraukti pažeidimus arba juos uždraudžiančią. Ši direktyva nedraudžia valstybėms narėms priimti nuostatų, kurios suteiktų kompetentingiems subjektams arba kuriam nors kitam suinteresuotam asmeniui didesnes galias iškelti bylą nacionaliniu lygiu.¹⁵⁰

Lietuvoje apie grupės ieškinį užsiminta CPK 49 straipsnio 5 dalyje, ir tai tik vienu sakiniu: „Viešajam interesui apginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinys. Be abejo, tik tokia vienintelė norma apie grupės ieškinį jo procesinio realizavimo mechanizmą palieka

¹⁵⁰ *Cit. op.* 138, p. 31-32.

neaiškų ir problemišką. Pasitelkus sisteminių teisės aiškinimo metodą galima teigti, kad grupės ieškinys gali būti pareikštas:

- 1) tik įstatymų numatytais atvejais,
- 2) tik įstatymų nustatytų asmenų ir
- 3) tik viešajam interesui ginti.¹⁵¹

Daktaras Egidijus Krivka vertina tai, kaip grupės ieškinio reglamentavimo nepakankamumą, nes jokiam teisės akte nenurodyti kriterijai, pagal kuriuos būtų galima atskirti, kada galima pareikšti grupės ieškinį (CPK 49 str. 5 d.), o kada tik paprastą ieškinį viešajam interesui apginti (CPK 49 str. 1 d.). Be to, net ir pareikškus grupės ieškinį, neaiškios tokio veiksmo procesinės pasekmės ir reikšmė, nes įstatymuose nenustatytos jokios specialiosios normos, išimtys, susijusios su grupės ieškinio priėmimo ir nagrinėjimo klausimais. Galima padaryti išvadą, kad tokiu atveju taikytinos bendrosios naujojo CPK nuostatos, tačiau šiuo atveju ir vėl kyla klausimas dėl paprasto ieškinio viešajam interesui apginti ir grupės ieškinio viešajam interesui apginti atskyrimo. Svarstyтина galimybė priimti atskirą įstatymą dėl grupės ieškinio, kuriame galėtų būti aptarti subjektai, turintys teisę pareikšti grupės ieškinius, grupės ieškinių pareiškimo sąlygos ir nagrinėjimo ypatumai, išimtys iš bendrųjų naujojo CPK nuostatų.¹⁵²

Su tokia pozicija be abejo, sunku nesutikti. Nesant pakankamo reglamentavimo šiame institute, viešojo intereso gynimas reiškiant grupės ieškinį yra neefektyvus. Šiuo atveju yra neaišku, kada tam tikri subjektai, dalyvaujantys viešojo intereso gynime, turi pateikti ieškinį bendrąja tvarka, o kada – pagal grupės ieškinio teikimo tvarką. Taip pat lieka iki galo neaišku kas turi teisę tokį ieškinį pareikšti. Teisės literatūroje minimos ir kitos šio instituto problemos. Nėra aišku, kas turi teisę tokį ieškinį pareikšti – vienas asmuo, kelių asmenų grupė ar jų susivienijimas; kaip elgtis, kai vieni atitinkamos grupės asmenys pareikšti ieškinį nori, o kiti – ne; kiek suinteresuotų asmenų pakanka tokiam ieškiniui pareikšti, ar būtina visus asmenis traukti į bylos nagrinėjimą, ar visiems turi būti privaloma teismo sprendimo galia; kokiais principais remiantis dalintina iš atsakovo priteista žala ir panašiai.¹⁵³

Užsienio valstybėse egzistuoja skirtingi grupės ieškinių proceso modeliai. Pagal grupės sudėties formavimo būdą išskiriami du proceso modeliai: įtraukimo (*opt-in*), kai grupės nariais tampama aktyviai išreiškus valią įstoti į grupės ieškinio procesą, ir pasitraukimo (*opt-out*), kai į grupės ieškinio procesą automatiškai įtraukiami visi šiai grupei priklausantys asmenys, jiems suteikiant teisę pasitraukti iš proceso. Nuo proceso

¹⁵¹ *Ibid*

¹⁵² *Ibid*

¹⁵³ *Cit. op. 26, p. 731.*

modelio pasirinkimo priklauso ir teismo sprendimo *res judicata* galia, tai yra, ar teismo sprendimas turi įtakos tik dalyvavusiems byloje asmenims, ar ir nedalyvavusiems. Skirtingose valstybėse įtvirtintos skirtingos asmenų grupės, turinčios teisę tokius ieškinius pareikšti, skirtingas advokato vaidmuo, grupės ieškinio taikymo sritys, šių ieškinių nagrinėjimo ypatumai.¹⁵⁴

Teisės doktrinoje yra išsakoma nuomonė, jog grupės ieškinių procesas veiksmingiau ir platesniu mastu gali atlikti viešojo intereso gynybos funkcijas dėl šių priežasčių:

1) išplečia teisminės gynybos prieinamumą (*teisminės gynybos prieinamumo principas*), nes grupės ieškinio procesu gali pasinaudoti ir tie asmenys, kurie dėl vieno ar kitų priežasčių nesikreiptų į teismą su ieškiniu, nors jų subjektinės teisės ar teisėti interesai ir būtų pažeisti ir ginčijami;

2) grupės ieškinių procesas yra koncentruotesnis, efektyvesnis ir efektyvesnis (*proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principas*) nei procesinis bendrininkavimas;

3) grupės ieškinių procesas užtikrina lygias galimybes pasinaudoti procesinėmis teisėmis (*procesinio šalių lygiateisiškumo, rungimosi ir ekonomiškumo principas*), nes dėl ekonominių, organizacinių ar kitų aplinkybių asmuo nėra pajėgus bylinėtis su įtakingais subjektais;

4) grupės ieškinių procesas išplečia *viešąjį interesą galinčių ginti subjektų* sąrašą;

5) grupės ieškinių procesu pasiekiamas teigiamas *socialinis efektas*, nes vienu metu apginamas tiek viešasis, tiek privatus interesas.¹⁵⁵

Profesorius Valentinas Mikelėnas neabejoja kolektyvinio ieškinio instituto privalumais. Tai leistų racionaliau panaudoti ir piliečių, ir valstybės išteklius, nes vietoj kelių šimtų ar net tūkstančių būtų viena byla, tad iš karto atkristų tokios problemos, kaip šaukimo įteikimas kiekvienam bylos ieškovui, būtų taupomas ir laikas, ir lėšos. Galima apie bylos nagrinėjimą paskelbti žiniasklaidoje, bet jei ieškovų keli šimtai, visuomet gali atsirasti tokių, kurie nepastebės skelbimo. Sutrumpėtų civilinių bylų procesas, būtų užtikrinta vienoda teismų praktika tų pačių ieškinių atžvilgiu. Tačiau profesorius mini ir neigiamus tokio ieškinio padarinius. Gali padaugėti nepagrįstų ieškinių, tai gali tapti nesąžiningos konkurencijos įrankiu ar net sukelti verslo bankrotą, jeigu susikooperuotų didelė grupė ieškovų. Tačiau privalumų neabejotinai daugiau.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo *Dėl Grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo* projektas Nr. 10-3582-01.

¹⁵⁵ *Ibid*

¹⁵⁶ *Ką daryti, kad teisingumas Lietuvoje atpigėtų*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-03-12, prieiga per internetą: <<http://www.teisesaktai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=55&Str=42097>>.

Teisingumo viceministro Gyčio Andrulionio nuomone, tokio reguliavimo aiškiai nepakanka, siekiant šį institutą taikyti praktikoje. Jį reikia plėsti ir skatinti taip, kad jis taptų efektyviu teisių gynimo mechanizmu. Toks kolektyvinis interesų gynimo būdas leistų ne tik viena byla išspręsti daug vienaarūšių reikalavimų, bet ir jie įgytų didesnę svorį, negu tai darant individualiai, nes sudėjus net ir nedideles prašomų atlyginti žalų sumas bendras ieškinys gali tapti išpūdingas. Į tai atitinkamai reaguoja ir bylos atsakovai, o jie gali būti didelės kompanijos, kurioms atskiri ieškiniai nebūna tokie reikšmingi. Tai savotiškas viešojo intereso gynimo įrankis.¹⁵⁷

Nors grupės ieškinio institutas turi daug privalumų, iki šiol kolektyvinių ieškinių praktikos Lietuvoje beveik nėra. Paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-492/2009, kurioje teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, jog teisė reikšti grupės ieškinį, kuri deklaruota CPK 49 straipsnio 5 dalyje, negali būti realizuota, kadangi tokio ieškinio įgyvendinimo mechanizmas nėra reglamentuotas teisės aktuose. Grupės ieškinio institutą taikyti praktikoje nėra galimybės, nes teisės aktuose nėra nustatyta, koks ieškinys gali būti pripažįstamas grupės ieškiniu, kokie subjektai turi teisę pareikšti grupės ieškinį, kokie reikalavimai keliami tokio ieškinio turiniui, kokia tvarka grupės ieškinys pareiškiamas ir nagrinėjamas, kokie tokio veiksmo procesiniai padariniai ir reikšmė bei kokia sprendimo, priimto išnagrinėjus grupės ieškinį, teisinė galia. Taigi dėl nurodytų objektyvių priežasčių Lietuvos teismų praktikoje įgyvendinti grupės ieškinio institutą šiuo metu apskritai realiai neįmanoma.¹⁵⁸

Galima daryti išvadą, jog nepakankamas grupės ieškinio reglamentavimas apsunkina viešojo intereso gynimą civiliniame procese, o tuo pačiu nėra efektyviai užtikrinama teisė į teisminę gynybą. Apie šią problemą yra kalbama jau seniai, tačiau vis dėlto šis klausimas nepraranda savo aktualumo. Grupės ieškinys yra efektyvus būdas ginti tiek viešus, tiek privačius interesus, o taip pat tai yra racionalus būdas taupyti žmogiškuosius, laiko ir materialiuosius išteklius. Todėl grupės ieškinio institutas turi teigiamą poveikį proceso ekonomijai. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija yra parengusi grupės ieškinio koncepciją.¹⁵⁹ Koncepcijos tikslas – įvertinus užsienio valstybių praktiką ir Lietuvos mokslininkų pateiktus pasiūlymus, nustatyti

¹⁵⁷ *Ibid*

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. v. Lietuvos Respublika*, Nr. 2-492/2009.

¹⁵⁹ Grupės ieškinio koncepcija parengta įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programos, kuriai pritarė Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52, antros dalies 117 nuostatos „Užtikrinsime, kad, kad vartotojų teisės būtų ginamos veiksmingai, nustatant deramą vartotojų bei paslaugų teikėjų teisių ir interesų pusiausvyrą“ 6 priemonę – „Parengti teisės akto dėl grupės ieškinio instituto teisinio reguliavimo tobulinimo koncepcijos patvirtinimo projektą, siekiant tobulinti grupės ieškinio instituto teisinį reguliavimą“.

esminius principus ir nuostatas, skirtas grupės ieškinio institutui reglamentuoti, ir sudaryti sąlygas praktiškai įgyvendinti Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą teisę reikšti grupės ieškinį. Šioje koncepcijoje yra teigiama, kad poreikis reglamentuoti grupės ieškinio institutą grindžiamas objektyviomis aplinkybėmis – Lietuvoje daugėja atvejų, kai į teismus kreipiasi didelės grupės asmenų, reiškiančių tipiškus reikalavimus, tai yra reikalavimus, kurie yra vienas ar keli teisės ir fakto požiūriu – kylantys iš tapačių faktinių aplinkybių ir turintys tą patį teisinį pagrindą. Todėl tikėtina, jog artimiausiu metu šis institutas bus sureglamentuotas. Tokių atvejų, atsiradusių ir teismų praktika šiuo aspektu. Tačiau, kol kas Lietuvoje plačiau nesinaudojama grupės ieškinių procesu. Grupės ieškinių procesas padėtų sustiprinti viešojo intereso apsaugą.

3. VIEŠOJO INTERESO GYNIMO PERSPEKTYVOS

3. 1. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese tobulinimas

Stiprinti viešojo intereso apsaugą valstybės netiesiogiai įpareigoja ir tarptautiniai teisės aktai. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 2 straipsnio 1 dalis teigia, kad kiekviena valstybė, šio Pakto dalyvė, įsipareigoja tiek savo pastangomis, tiek tarptautinės pagalbos ir bendradarbiavimo būdu, ypač ekonomikos ir technikos srityse, visais savo turimais ištekliais imtis priemonių ir, svarbiausia, įstatyminių, kad

visais tinkamais būdais garantuotų, kad laipsniškai būtų visiškai įgyvendintos šiame Pakte pripažintos teisės. JTO Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas, komentuodamas šį Pakto straipsnį, pažymėjo, kad viena iš priemonių įgyvendinti Pakte numatytas teises yra valstybinių, žmogaus teises ginančių, institucijų veikla. Tokios institucijos turi vaidinti svarbų vaidmenį skatinant ir užtikrinant visų žmogaus teisių nedalumą ir tarpusavio priklausomybę.¹⁶⁰

2007 metais Lietuvoje buvo parengtas Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963. Taip pat yra parengti keli įstatymų pakeitimo bei papildymo projektai, kuriais siekiama tobulinti viešojo intereso gynimo reglamentavimą. Šiuose įstatymų projektuose bandoma tiksliau apibrėžti viešojo intereso gynimo sritis, tobulinti grupės ieškinio viešajam interesui ginti teisinį reglamentavimą, sukonkretinti prokuroro, valstybės ir savivaldybės institucijų bei kitų asmenų veiklą ginant viešąjį interesą, visų jų teises ir pareigas, nurodyti fizinius ir juridinius asmenis, turinčius teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Taip pat šiais projektais buvo ketinama apibrėžti viešojo intereso sąvoką, nustatyti gynimo subjektus ir jų veiklą ginant viešąjį interesą, nustatyti viešojo intereso gynimo principus bei teisės kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą įgyvendinimo ypatumus, spręsti viešojo intereso gynimo veiklos finansavimo klausimus. Tai yra pirmas didesnis bandymas teisėkūroje išplėsti ir patobulinti viešojo intereso gynimo teisinį reglamentavimą, nes Lietuvos teisės sistemoje dar nesukurta efektyvi viešojo intereso gynimo sistema.¹⁶¹

Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese Nr. XP-1963 įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje suinteresuotiems fiziniams ir juridiniams asmenims yra suteikta teisė kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą aplinkos apsaugos, teritorijų planavimo, kultūros paveldo apsaugos, asmens duomenų teisinės apsaugos ir kitose įstatymų nustatytose srityse. Ketinama įtvirtinti viešojo intereso gynimo principus. Tačiau įstatymo projekto 2 straipsnio 2 ir 3 punktuose yra vartojama sąvoka *vertybės*. Reikėtų pažymėti, kad viešasis interesas yra platesnė samprata, negu įstatymo projekte naudojama sąvoka *vertybės*. Tokios pozicijos laikosi ir dr. Egidijus Krivka. Jis mini, jog sąvoka *vertybės* yra tik viešojo intereso dalykas.¹⁶²

Svarbu akcentuoti ir tai, jog minėtame įstatymo projekte jau yra bandymas apibrėžti ir viešojo intereso sąvoką. Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP.1963 1 straipsnio 2 dalyje yra nurodoma, jog viešojo intereso gynimas šio įstatymo tikslais reiškia prokurorų, valstybės

¹⁶⁰ *Cit. op.* 101.

¹⁶¹ *Cit. op.* 5, p. 225.

¹⁶² *Cit. op.* 5, p. 230.

ir savivaldybių institucijų, suinteresuotų fizinių ir juridinių asmenų veiksmus, inicijuojant civilinių ir administracinių bylų iškėlimą ir vedant šias bylas, kai į teismą kreipiamasi siekiant pašalinti teisės pažeidimus ar užkirsti jiems kelią ir ginant tai, kas objektyviai yra vertinga, reikšminga ir naudinga visuomenei.¹⁶³ Tačiau, analizuojant viešojo intereso koncepcijas, bendrųjų vertybių koncepcija yra tik viena iš jų klasifikacijų. Be to, ši koncepcija yra kritikuojama, dėl to, kad čia sureikšminama objektyvioji viešojo intereso pusė ir nepakankamai įvertinamas individualių interesų bei jų konfliktų poveikis analizuojamo intereso formavimuisi, jo suvokimui, neatsižvelgiama į socialinio gyvenimo pokyčius, dinamiką. Taip pat lieka neaišku kaip turėtų būti vertinamas skirtingų viešųjų interesų santykis ir kaip turėtų būti sprendžiami konfliktai tarp skirtingų viešųjų interesų.¹⁶⁴ Tokią įstatymo projekto nuostatą neigiamai vertina ir dr. Egidijus Krivka. Jo nuomone, pamatinių sąvokų neteisingas suvokimas ir neteisingai suvokiamų sąvokų taikymas gali turėti sunkiai prognozuojamų nepageidautinų padarinių ne tik teisės teorijai, bet ir praktika. Tokia pozicija yra visiškai pagrįsta. Toks viešojo intereso sampratos apibrėžimas neatskleidžia šios sampratos paskirties. Be to, įtvirtinus viešojo intereso sąvoką įstatyme, būtų atsisakyta vertinamojo kriterijaus. Tokiu atveju, teismas būtų sukaustytas formalaus viešojo intereso apibrėžimo. O vertinamasis pobūdis atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir taikant joms konkrečias teisės normas. Diskutuotinas yra ir ketinimas reglamentuoti atskiru specialiuoju įstatymu viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procesuose teisinius santykius. Pažymėtina, jog Civilinio proceso teisės šaka yra kodifikuota, o administracinio proceso teisę rengiamasi kodifikuoti. Teisės normų kodifikavimas yra teigiamas ir siektinas reiškinys teisėkūroje. Viešojo intereso gynimo civilinių bylų nagrinėjimo ypatumai galėtų būti aptarti pačiame CPK. Dabartiniu metu Lietuvoje civilinį procesą reglamentuojantis CPK kaip tik ir numato atskirų kategorijų civilinių bylų nagrinėjimo ypatumus.¹⁶⁵

Svarbu yra akcentuoti, kad minėtam įstatymo projektui ir su juo susijusiems įstatymų pakeitimo bei papildymo projektams, kuriais buvo ketinama tobulinti viešojo intereso gynimo reglamentavimą 2007 m. lapkričio 21 d. Vyriausybės nutarimu buvo nutarta nepritarti. Minėtame nutarime yra įvardijama nemažai šio įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų pakeitimo bei papildymo projektų trūkumų.¹⁶⁶

¹⁶³ Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963.

¹⁶⁴ *Cit. op.* 22, p. 225.

¹⁶⁵ *Cit. op.* 5, p. 227.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963, Lietuvos Respublikos*

Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekte Nr. XP-1963 iš esmės nenustatomas naujas teisinis reguliavimas. Šiuo metu galiojantys teisės aktai jau numato pareigą valstybės valdžios ir valdymo institucijoms rūpintis viešojo intereso gynimu. Prokuroro dalyvavimas civiliniame procese taip pat yra reglamentuojamas CPK ir prokuratūros įstatymo. Tačiau yra siūloma tobulinant viešojo intereso gynimo teisinį reguliavimą (parengiant naują įstatymo projekto Nr. XP-1963 redakciją arba nustatant viešojo intereso gynimo teisinį reguliavimą galiojančiuose teisės aktuose), galima būtų aiškiau nustatyti viešojo intereso gynimo sritis, konkrečias institucijas, turinčias teisę ginti viešąjį interesą, jų teises ir pareigas, šių institucijų santykių su prokuratūra viešojo intereso gynimo srityje, taip pat apibrėžti asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl viešojo intereso gynimo, ratą.

Nepakankamai aiškus minėto įstatymo projekto objektas – įstatyme nepateiktas viešojo intereso sąvokos apibrėžimas, taip pat nenustatyti aiškūs viešojo intereso požymiai. Neaišku, ar objektyviai svarbios, reikšmingos bei naudingos visuomenei vertybės apibrėžia viešąjį interesą, ir jeigu taip, tai kodėl ši nuostata įtvirtinama kaip vienas iš principų, nors iš esmės tai yra šio įstatymo ir viso viešojo intereso gynimo instituto paskirtis. Siūloma suteikti teisę kreiptis į teismus dėl viešojo intereso gynimo ne visiems asmenims, o tik „suinteresuotiems“, nors neaišku, iš ko šis suinteresuotumas turėtų kilti.

Teikiamuose įstatymų projektuose viešojo intereso samprata apibrėžta neaiškiai, o kai kurie suformuluoti viešojo intereso požymiai – prieštaringi, dviprasmiški, tarpusavyje nesusiję, stokojantys teisinio apibrėžtumo. Kita vertus, viešojo intereso sąvokos apibrėžimas daugeliu atvejų yra vertinamojo pobūdžio, kai pagal formalius kriterijus ir vienos, ir kitos ginčo šalies interesą galima būtų priskirti prie viešojo intereso. Be to, ir vieno asmens interesams gali būti teikiamas prioritetas viešojo intereso gynimo požiūriu. Taigi šiuo metu galiojančiuose įstatymuose numatytos viešojo intereso gynimo galimybės aiškesnės, jas galima tikslinti atsižvelgiant į konkrečių visuomeninių santykių ypatumus, paliekant spręsti teismui esminį klausimą, ar ginamas interesas yra viešasis. Taip pat yra paminėta, kad nei įstatymo Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame

prokuratūros įstatymo 19 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1964, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 7 straipsnio papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1965, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 5, 37, 40, 44, 56, 103 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1966, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 17, 32 straipsnių papildymo ir pakeitimo bei įstatymo papildymo 31¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-1967, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5, 27, 49, 83, 274, 275, 296 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 96¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-1968 ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 18 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-1969. Nr. 1243. Valstybės žinios. 2007. Nr. 123-5042.

procesu įstatymo projektas Nr. XP-1963, nei kiti įstatymų projektai nenurodo konkrečių institucijų, įgaliotų kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo.

Pagal įstatymo projekte Nr. XP-1964 siūlomą Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalį, prokuroras, tik turėdamas pagrindą manyti, kad gali būti pažeistas viešasis interesas, jau įgyja teisę nustatyti, kad subjektas, įgaliotas ginti viešąjį interesą, bet nesiimantis veiksmingų priemonių, nepagrįstai negina viešojo intereso, ir skūsti šio subjekto nepagrįstą neveikimą jį kontroliuojančiai institucijai, nors įstatymų leidėjas nepateikė viešojo intereso sampratos, o tai reiškia, kad galutinai apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, nagrinėjantis bylą. Be to, neaišku, kokias teises pasekmes galėtų sukelti toks prokuroro pranešimas institucijai, kontroliuojančiai subjektą, įgaliotą ginti viešąjį interesą. Tokie prokurorų pranešimai apie neveikimą, taip pat įpareigojimai imtis veiksmų galėtų būti sunkiai suderinami su nepriklausomu tam tikrų institucijų statusu, kuris privalo būti užtikrintas atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės reikalavimus.

Lietuvoje civilinio proceso teisė kodifikuota, taip pat kodifikuojama administracinė teisena, taigi Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto nuostatos dėl teismo veiksmų, gavus ieškinį, pareiškimą ar skundą dėl viešojo intereso gynimo turėtų būti Civilinio proceso kodekso ir Administracinių bylų teisenos įstatymo reguliavimo dalykas. Buvo minimi kiti trūkumai, pavyzdžiui, kad padidėtų tam tikrų institucijų darbo krūvis, dėl ko reikėtų skirti papildomų lėšų ir kiti.

Nors Viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963 bei kiti įstatymų pakeitimo bei papildymo projektai, kuriais buvo siekiama tobulinti viešojo intereso gynimo reglamentavimą nebuvo priimti, reikia pripažinti, kad tai buvo pirmas bandymas užtikrinti viešojo intereso gynimo teismuose efektyvesnį funkcionavimą. Tačiau toks reglamentavimas ne tik būtų nepatobulinęs viešojo intereso gynimo reglamentavimo, bet būtų pabloginęs viešojo intereso gynimo galimybes. Mano manymu, reikia sutikti, su Lietuvos Respublikos Vyriausybės argumentu, jog reikia aiškiau nustatyti viešojo intereso sritis, konkrečias institucijas, turinčias teisę ginti viešąjį interesą, jų teises ir pareigas. Norėčiau taip pat pabrėžti, jog atsisakius viešojo intereso sąvokos vertinamojo pobūdžio, kiltų pavojus, kad tam tikras klausimas, galimai susijęs su viešoju interesu, nepateks į viešojo intereso formalų apibrėžimą. Manau, jog šiuo atveju, pakaktų nustatyti viešojo intereso požymius ir kriterijus. Svarbu akcentuoti ir tai, kad CPK 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad jeigu kiltų prieštaravimų tarp kodekso ir kitų įstatymų, pirmenybė teikiama kodeksui. Taigi kai kurios projekto nuostatos netektų prasmės.

Todėl, viešojo intereso gynimo institutas turėtų būti tobulinamas ieškant kitokių sprendimų. Turėtų būti rengiami kiti, ir tikslinami jau galiojantys teisės aktai.

3. 2. Grupės ieškinio viešajam interesui ginti reglamentavimo tobulinimas

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalis numato, kad viešam interesui ginti gali būti reiškiamas grupės ieškinys, tačiau kaip tai daryti detaliau nereglamentuojama. Dažnai būna situacijų, kai didelė asmenų grupė nukenčia nuo to paties arba tokio pat pobūdžio teisės pažeidimo. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos teismų praktikoje vis dažniau pasitaiko bandymų reikšti grupės ieškinį, šio instituto sureglamentavimas yra reikalingas. Toks ginčų sprendimo būdas yra naudingas dėl to, kad užtikrintų efektyvesnį viešojo intereso gynimą, leistų gerokai sumažinti teismų darbo krūvius, racionaliau išnaudoti teisėjų darbo laiką bei užtikrinti spartesnį bylų sprendimą. Taip pat, svarbu pažymėti, jog tam tikri asmenys dažnai nepajėgūs savarankiškai ginti savo teisių, pavyzdžiui, darbuotojai, vartotojai, smulkieji akcininkai ir kiti. Be to, dažnai nuo vieno teisės pažeidimo ar neteisėtos verslo praktikos nukenčia didelės asmenų grupės. Tai vartojimo (nekokybiškų prekių, paslaugų, farmacinių preparatų), nesąžiningos konkurencijos, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, aplinkosaugos (žalos aplinkai) ir kitos panašios sritys. Nesant grupės ieškinio instituto nėra efektyviai užtikrinama teisė į teisminę gynybą.

Europos Sąjungos politika yra nukreipta į kolektyvinį asmens teisių gynimą bei siekį surasti tinkamą priemonę, būdą šiam gynimui realizuoti. Tačiau ES politika nėra nukreipta į amerikietiškojo grupės ieškinio perkėlimą, bet siekiama surasti kontinentinės teisės sistemos valstybėms tinkamą modelį. Šiuo metu yra aktyviai diskutuojama ir dirbama siekiant surasti Europos valstybėms tinkamą modelį.¹⁶⁷

Reikia pažymėti, jog Lietuvoje jau buvo bandyta patobulinti grupės ieškinio reglamentavimą. Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas įstatymo projektas dėl CPK 5, 27, 49, 83, 274, 275, 296 straipsnio pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 96¹ straipsniu. Tačiau 2007 m. lapkričio 21 d. Vyriausybės nutarimu buvo nutarta nepritarti minėtam įstatymo projektui. Buvo pažymėta, jog pasirenkant poziciją, kad grupės ieškinys gali būti pareiškiamas tik viešajam interesui apginti, susiaurinamos grupės narių galimybės efektyviai apginti pažeistas teises ir teisėtus interesus. Be to, neaišku, ar teisiniu požiūriu skirsis situacijos, kai fiziniai ar juridiniai asmenys pareikš ieškinį

¹⁶⁷ BUBLIENĖ, Danguolė. *et al* Taikomas mokslinis tyrimas. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2008, p. 53.

viešajam interesui ginti ir kai fiziniai ar juridiniai asmenys pareikš grupės ieškinį. Neišsprendus šių klausimų, teisė pareikšti grupės ieškinį ir toliau liks deklaratyvi ir ja nebus naudojama. Taip pat buvo akcentuota, jog tam, kad teisė pareikšti grupės ieškinį būtų įgyvendinama praktiškai, būtina sistemiškai persvarstyti Civilinio proceso kodekso nuostatas.¹⁶⁸

Taigi, viešojo intereso gynimas pareiškiant grupės ieškinį Lietuvoje lieka problematiškas. Siekiant sudaryti sąlygas grupei asmenų savo teises ginti kartu ir taip žymiai greičiau bei paprasčiau atlikti visą teisminį procesą, Teisingumo ministerija parengė grupės ieškinio koncepciją. Pagal ją asmenys, reiškiantys tipiškus reikalavimus, t.y. vienarūšius teisės ir fakto požįūriu, galėtų reikalauti apginti ar užtikrinti jų teises ne kiekvienas atskirai, kaip yra šiuo metu, o visi kartu. Koncepcijos tikslas – įvertinus užsienio valstybių praktiką ir Lietuvos mokslininkų pateiktus pasiūlymus, nustatyti esminius principus ir nuostatas, skirtas grupės ieškinio institutui reglamentuoti, ir sudaryti sąlygas praktiškai įgyvendinti Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą teisę reikšti grupės ieškinį.¹⁶⁹

Minėtoje koncepcijoje siūloma nustatyti dalyvavimo (*opt-in*) sistemą. Pažymima, jog teisinėje literatūroje pateikiama abejonių dėl atsisakymo (*opt-out*) sistemos atitikties Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatoms, nes teismo sprendimas tampa privalomu ir tiems asmenims, kurie nedalyvavo procese.

Dėl taikymo sričių yra teigiama, jog Lietuvoje galimos dvi alternatyvos: 1) neriboti sričių, kuriose galimas grupės ieškiny; 2) atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nėra grupės ieškinių patirties ir tradicijų, iš pradžių nustatyti atskiras sritis, kuriose dažniausiai susiduriama su žmogaus teisių pažeidimais.

Dėl subjektų, turinčių teisę pareikšti grupės ieškinį, siūloma civilinio proceso kodekse numatyti teisę pareikšti grupės ieškinį prokurorui, valstybės ir savivaldybės institucijoms, jei tokio ieškinio pareiškimas būtų susijęs su jų funkcijomis; asociacijoms; privačių asmenų *ad hoc* sudarytoms grupėms. Dėl minimalaus asmenų skaičiaus įtvirtinimo, kad būtų įrodytas grupės buvimas, siūlytinos dvi alternatyvos: 1) minimalus asmenų skaičius neturėtų būti numatytas, taip sudarant paprastesnes sąlygas grupės ieškiniui pareikšti; 2) įtvirtinti minimalų (pavyzdžiui, dvidešimt) asmenų skaičių grupės ieškiniui pareikšti, siekiant išvengti piktnaudžiavimo grupės ieškiniiais atveju.

¹⁶⁸ *Cit. op.* 166.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektas *Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo*, 2010.

Reikalavimai, kurie gali būti reiškiami grupės ieškiniu – 1) grupės ieškinys dėl pripažinimo, kuriuo reiškiamas reikalavimas pripažinti ginamas teises; 2) grupės ieškinys dėl nuostolių priteisimo, kuriuo reiškiamas reikalavimas priteisti padarytą žalą; 3) prevencinis grupės ieškinys, kuriuo reikalaujama uždrausti veiksmus, galinčius pažeisti ginamas teises.

Koncepcijoje taip pat siūloma įtvirtinti grupės ieškinio nagrinėjimo procesinius ypatumus. Siūloma šiuos ieškinius nagrinėti aukštesnės instancijos teismams – bendrosios kompetencijos apygardų teismams ir apygardų administracinėms teismams. Taip pat siekiama nustatyti privalomą advokato dalyvavimą tokiose bylose. Be to, minima, jog šios kategorijos bylose, pasirengimo bylos nagrinėjimui terminas turėtų būti ilgesnis. Manytina, kad tinkamu valios išreiškimo būdu dėl dalyvavimo turėtų būti pranešimas teismui ir ieškinį pareiškusiam subjektui ar jo atstovui. Taip pat per grupės atstovą turėtų būti teikiami visi įrodymų, atsikirtimai, o taip pat procesiniai dokumentai. Minėtoje koncepcijoje pasisakyta ir dėl teismo vaidmens. Atsižvelgiant į grupės ieškinių specifiką – siūloma teismui suteikti aktyvų vaidmenį. Siekiant užtikrinti, kad grupės ieškinio institutu būtų aktyviai naudojamosi, numatytinos atitinkamos šį institutą skatinančios priemonės, pavyzdžiui, ieškovas, reiškiantis grupės ieškinį, galėtų būti atleistas nuo žyminio mokesčio arba galėtų būti numatytas mažesnis žyminio mokesčio dydis negu reiškiant ieškinį bendra tvarka. Tačiau kartu siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui, būtų numatyta, kad, jeigu ieškinys yra aiškiai nepagrįstas, žyminis mokestis išieškomas iš ieškovo. Dėl bylinėjimosi išlaidų – siūloma įtvirtinti bendrą principą, o bylinėjimosi išlaidų paskirstymas grupės nariams – siūloma teismui šias išlaidas priteisti iš grupės atstovo, o šių išlaidų atlyginimo grupės atstovui klausimas paliktinas spręsti grupės nariams ir grupės atstovui.

Taip pat yra minima apeliacijos galimybė grupės ieškinio procese. Siūloma įtvirtinti atskiriems grupės nariams ar jų grupei suteikti teisę pateikti apeliacinį skundą. Tokiu atveju apeliacinio teismo sprendimas galiotų tik apeliacinį skundą pareiškusiems nariams ar jų grupei, o prie apeliacijos neprisijungusiems grupės nariams galiotų pirmosios instancijos teismo sprendimas. Alternatyva – tokiu atveju, jeigu dėl apeliacinio skundo pateikimo savo valią išreiškia dauguma (50 proc. + 1) grupės narių, šis sprendimas galiotų ir kitiems grupės nariams ir būtų laikoma, kad apeliaciniame procese dalyvauja visi grupės nariai, kurių atžvilgiu priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas. Pažymėtina, kad šis klausimas aktualus ir kasaciniame procese bei teikiant prašymą dėl proceso atnaujinimo. Be to, sudarant taikos sutartį būtų tikslinga suteikti galimybę grupės nariams, nesutinkantiems su taikos sutarties sąlygomis, pasitraukti iš grupės ieškinio.

Dėl *res judicata* principo taikymo, turėtų būti nustatytas bendras principas, kad teismo sprendimas yra privalomas visiems grupės nariams.

Akcentuotas ir grupės ieškinių ir individualių ieškinių santykis. Jei iki grupės ieškinio pareiškimo buvo pareikštas individualus ieškinys, galimos dvi situacijos: 1) ieškovas pasinaudoja teise ieškinį atsiimti ir įstoja į grupės ieškinio procesą; 2) teismas bylą pagal individualų ieškinį privalomai sustabdo, kol bus išnagrinėta byla ir įsiteisęs teismo sprendimas grupės ieškinio byloje. Tiek pastaruoju atveju, tiek tuomet, kai individualus ieškinys pareiškiamas po grupės ieškinio pareiškimo, teismo sprendimas grupės ieškinio byloje turi prejudicinę galią.

Mano manymu, tokios nuostatos bei principai, kurie yra numatyti šioje grupės ieškinio koncepcijoje turėtų būti vertinami teigiamai. Grupės ieškinys būtų pakankami efektyvus būdas viešojo intereso gynimo srityje. Šioje koncepcijoje pateikti pasiūlymai pakankamai detaliam sureglamentuotą grupės ieškinio institutą. Tačiau, reikėtų atkreipti dėmesį į tam tikras šios koncepcijos nuostatas. Siekiant išvengti ginčų dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, šis klausimas turėtų būti reglamentuojamas detalčiau. Gali būti numatyti tam tikri principai, pavyzdžiui, išlaidų atlyginimo grupės atstovui arba atsakovo bylinėjimosi išlaidos, pralaimėjus bylą, atlyginamos solidariai. Kita alternatyva – pateikti teismui grupės narių susitarimą dėl išlaidų paskirstymo. Taip pat kyla klausimas, ar toks apeliacijos pateikimo reglamentavimas atitinka bendruosius civilinio proceso teisės principus. Jeigu tuo pačiu klausimu galiotų du skirtingi teismo sprendimai, ar tai neprieštarautų teisinio tikrumo principui bei vienodos teismų praktikos formavimui? Be to turėtų būti nustatyti tam tikri senaties terminai grupės ieškinio pareiškimui.

Nors grupės ieškinio institutas ir numatytas Lietuvos Respublikos CPK, tačiau iki šiol šis institutas nebuvo detaliam sureglamentuotas. Todėl šio instituto reglamentavimas neabejotinai yra reikalingas ir tikrai ras savo vietą Lietuvos teisės sistemoje.

IŠVADOS

Nors viešojo intereso sąvoka nėra atskleista Lietuvos Respublikos teisėje, galima teigti, jog viešasis interesas turi būti suvokiamas, kaip tai, kas objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje viešojo intereso sąvoka nėra vartojama, tačiau nepaisant to, galima drąsiai teigti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucija yra pagrįsta viešojo intereso idėja. Konstitucijos preambulėje yra teigiama, jog lietuvių tauta siekia atviros, teisingos, darnios, pilietinės visuomenės ir

teisinės valstybės. Todėl be abejonės viešasis interesas yra teisinės apsaugos ir teisminės gynybos dalykas. Viešojo intereso objektas yra vertybės, įtvirtintos Konstitucijoje, o viešojo intereso dalykas – tai bendras visuomenės gėris. Viešojo intereso subjektu laikytina visuomenė ar jos tam tikros grupės.

Atliktas tyrimas parodė, jog viešojo intereso gynimas civiliniame procese vis dar kelia nemažai problemų. Tokią situaciją lemia šio instituto teisinio reglamentavimo netobulumas Lietuvoje.

1. Viešojo intereso sąvoka yra vertinamojo pobūdžio. Įstatymų leidėjas nėra nurodęs šios sąvokos jokių objektyvių kriterijų arba norminių požymių, kurie padėtų užtikrinti vienodą šios sąvokos aiškinimą. Šiuo atveju atsiranda pernelyg neapibrėžtos diskrecijos galimybė. Šios sąvokos turinį, konkrečiu atveju nustato teismas. Tačiau teismas nekuria teisės normų, todėl subjektams, dalyvaujantiems viešojo intereso gynimo procese, praktikoje kyla nemažai problemų. Dažnai yra sunku atriboti viešąjį interesą nuo privataus. Viešojo intereso apsaugos būtinumą lėmė socialinio civilinio proceso modelio įgyvendinimas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatose. Viešojo intereso apsauga ir gynimas yra susiję su tam tikrais asmens teisių ir laisvių ribojimais. Kiekvienu atveju turi būti užtikrinta teisinga pusiausvyra. Turi būti balansas tarp šių dviejų teisės saugomų vertybių. Siekiant patobulinti viešojo intereso sąvokos reglamentavimą ir išvengti teisinio
2. Taip pat nemažai problemų kelia ir Civilinio proceso kodekso nuostata, numatanti, jog prokuroras gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti įstatymų numatytais atvejais (CPK 49 straipsnis 1 dalis). Tai reiškia, jog įstatymų leidėjas nesuteikia prokurorui abstrakčios teisės ginti viešąjį interesą visų kategorijų bylose. Tokia norma suvaržo viešojo intereso gynimo galimybes, nes įstatymuose sudėtinga aptarti visus atvejus, kai reikia ginti viešąjį interesą. Šią problemą yra siūloma spręsti įtvirtinant įstatyme nuostatą, kad prokuroras gali pareikšti ieškinį visais atvejais, kai to reikalauja viešojo intereso apsauga, kadangi numatyti visus gyvenimo atvejus, kada reikalinga ginti viešąjį interesą, ir juos nurodyti kodeksuose ar kitose įstatymuose yra faktiškai neįmanoma. Be to, viešojo intereso gynimo efektyvumą sumažina ir tokia įstatymo nuostata, jog prokuroras už ieškinį viešajam interesui ginti yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio tik toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį interesą. Tokia įrodinėjimo našta apriboja prokuroro galimybes, suponuoja bereikalingus ginčus ir neaiškumus bei užvilkina viešojo intereso gynimą. Taip pat prokurorų

įgaliojimų viešojo intereso gynimo teismuose srityje suskirstymas teritoriniu principu varžo prokurorų savarankiškumą bei nepriklausomumą. Prokuratūros įstatymo nuostata, jog teritorinės prokuratūros prokurorai turi prokuroro įgaliojimus veikti teismuose pagal generalinio prokuroro ar jo pavaduotojo nustatytą kompetenciją sumažina viešojo intereso gynimo teisme efektyvumą.

3. Lietuvos Respublikos įstatymai teisę ginti viešąjį interesą suteikia gana plačiam subjektų ratui, o prokuroro pareiga ginti viešąjį interesą tose srityse atsiranda tik tokiu atveju, jei šie subjektai nevykdo savo pareigų ginti viešąjį interesą. Tačiau valstybės ir savivaldybių institucijos, šiuo atžvilgiu nelinkusios išnaudoti teisės aktų joms suteiktų galių ir ne visada nori imtis viešojo intereso gynimo. Šią problemą teisės moksle siūloma spręsti įvairiai. Vienas iš būdų – didinti specializuotų valstybės ar savivaldybių institucijų veiklos efektyvumą ginant viešąjį interesą; kitas – skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą įteisinant grupės ieškinių procesą.
4. Viešojo intereso gynimo forma – grupės ieškinys Lietuvoje praktiškai neveikia. Grupės ieškinio nepakankamas reglamentavimas lemia, jog šis institutas praktiškai neveikia ir negali būti taikomas viešajam interesui ginti. Grupės ieškinių procesas veiksmingiau ir platesniu mastu gali atlikti viešojo intereso gynybos funkcijas, padėtų sustiprinti viešojo intereso apsaugą. Nepakankamas grupės ieškinio reglamentavimas apsunkina viešojo intereso gynimą civiliniame procese, o tuo pačiu nėra efektyviai užtikrinama teisė į teisminę gynybą. Šio instituto reglamentavimas yra grindžiamas objektyviomis aplinkybėmis. Lietuvoje daugėja atvejų, kai į teismus kreipiasi didelės grupės asmenų, reiškiančių tipiškus reikalavimus – tai yra reikalavimai, kylantys iš tapačių faktinių aplinkybių ir turintys tą patį teisinį pagrindą. Taigi, būtina tobulinti šio instituto reguliavimą ir skatinti šio instituto taikymą. Šiuo atveju, labiausiai priimtinas būdas – būtų keisti Civilinio proceso kodeksą arba jo atskiras normas ir numatyti reikiamus šio instituto reguliavimo ypatumus. Taip pat galima būtų nustatyti atitinkamas teisinio reguliavimo nuostatas atskirame kodekso skyriuje. Siekiant sudaryti sąlygas grupei asmenų savo teises ginti kartu ir taip žymiai greičiau bei paprasčiau atlikti visą teisminį procesą, Teisingumo ministerija parengė grupės ieškinio koncepciją, kurioje aptariami esminiai planuojamo grupės ieškinio teisinio reguliavimo principai ir nuostatos. Grupės ieškinio institutas neabejotinai yra reikalingas ir tikrai ras savo vietą Lietuvos teisės sistemoje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Norminė literatūra:

1. 1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992. Nr. 33 – 1014;

- 2) Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002. Nr. 64-2569;
- 3) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341;
- 4) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002. Nr. 36-1340;
- 5) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000. Nr. 74 – 2262;
- 6) Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. Valstybės žinios, 2007. Nr. 140-5756;
- 7) Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. Valstybės žinios, 2007. Nr. 43-1626;
- 8) Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 2007. Nr. 12488;
- 9) Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82-3254;
- 10) Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82-3248;
- 11) Lietuvos Respublikos seimo kontrolierių įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 170-6238;
- 12) Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 98-36-26;
- 13) Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004. Nr. 98-36-26;
- 14) Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 108-4816;
- 15) Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 94-4246;
- 16) Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 75-3473;
- 17) Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 42-1919;
- 18) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 28-1125;
- 19) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 42-1919;
- 20) Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 123-5507;

- 21) Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 91-3890;
- 22) Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 72-3017;
- 23) Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 112-4074;
- 24) Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 108-3902;
- 25) Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 35-1161;
- 26) Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymas. Valstybės žinios, 2001. Nr. 35-1164;
- 27) Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999. Nr. 30-856;
- 28) Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymas, Valstybės žinios. 1997. Nr. 107-2688;
- 29) Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1992. Nr. 5-75;
- 30) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimas Nr. 1473 *Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo*. Valstybės žinios, 2010. Nr. 125-6395;
- 31) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. lapkričio 21 d. nutarimas Nr. 1243 *Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1964, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 7 straipsnio papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1965, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 5, 37, 40, 44, 56, 103 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XP-1966, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 17, 32 straipsnių papildymo ir pakeitimo bei įstatymo papildymo 31^l straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-1967, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5, 27, 49, 83, 274, 275, 296 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 96^l straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-1968 ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 18 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-1969*. Nr. 1243. Valstybės žinios. 2007. Nr. 123-5042;
- 32) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 1983 *Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo*. Valstybės žinios, 2002. Nr. 120-5415.

1. 2. Tarptautiniai teisės aktai:

- 1) Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006. Nr. 68-2497;
- 2) Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995. Nr. 60-1501.

1. 3. Travaux préparatoires:

- 1) Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963;
- 2) Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo *Dėl Grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo* projektas Nr. 10-3582-01;
- 3) Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisijos 2003 m. balandžio 9 d. išvada *Dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese*.

2. Specialioji literatūra:

2. 1. Vadovėliai, knygos:

- 1) ASEER, Daniël. *et al Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
- 2) DRIUKAS, Artūras.; VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
- 3) HOŁDA, Joanna, *et al Prawa człowieka*, Warszawa: Oficyna, 2008;
- 4) KRIVKA, Egidijus. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
- 5) LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas, NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė“ I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 6) MEDNIS, Arwid. *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Kraków: Wolters Kluwer Polska. 2006;
- 7) MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinis procesas I dalis*. Vilnius: Justitia, 1997;
- 8) NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002;

9) UERPMANN, Robert. *Das öffentliche Interesse*. Tübingen: Jus publicum. 1998.

2. 2. Moksliniai straipsniai:

1) BUBLIENĖ, Danguolė. *et al* Taikomasis mokslinis tyrimas. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2008

2) GEČAITĖ, Vilma. *Viešojo intereso samprata civiliniame procese*. Justitia. Nr. 2 (60) 2006;

3) GUMBYS, Jaunius. *Public interest: problem of conceptualisation*. Socialiniai mokslai. Nr. 1 (51) 2006;

4) KACZMAREK, Janusz. *Zawód prokurator. W imię interesu społecznego i praw obywateli – czyli udział prokuratury w postępowaniu cywilnym*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-02-23, prieiga per internetą: <http://www.edukacjaprawnicza.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=60&id=318>;

5) *Ką daryti, kad teisingumas Lietuvoje atpigėtų*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-03-12, prieiga per internetą:

<<http://www.teisesaktai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=55&Str=42097>>.

6) KORSAKAITĖ, Diana. *Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas*. Ekonomika. Nr. 76, 2006;

7) KRIVKA, Egidijus *Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse*. Jurisprudencija. Nr. 37(29) 2003.

8) Lietuvos Laisvosios rinkos instituto ekspertizė dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963 [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-03-04, prieiga per internetą:

<http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/llri_ekspertize_del_lietuvos_respublikos_viesojo_intereso_gynimo_civiliniame_ir_administraciniame_procese_istatymo_projekto_nr_xp_1963/4468;from_topic_id;158>.

9) MACKONIS, Adolfas. *Individualistinė viešojo intereso sąvokos analizė*. Teisės problemos. Nr. 2 (64) 2009;

10) NAMAVIČIUS Zenonas, STAČIOKAS, Stasys. *Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimas – darnios civilinės visuomenės ir teisinės valstybės principas*. [interaktyvus]. Žiūrėta 2011-02-05, prieiga per internetą:< <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/15.pdf>>;

- 11) РЕКОШ, Эдвин. *Стратегии правовой защиты общественных интересов в Центральной и Восточной Европе*. Москва: Московский правовой центр Колумбийского университета, 2005;
- 12) TRUMPULIS, Ugnius. *Viešojo intereso koncepcijų įvairovė ir jų vertinimas*. Socialinių mokslų studijos. Nr. 4 (8) 2010;
- 13) TRUMPULIS, Ugnius. *Žmogaus individualūs interesai, kaip viešojo intereso pagrindas*. Socialinių mokslų studijos. Nr. 2 (6) 2010;
- 14) VALANČIUS, Virgilijus. *Kai kurie civilinių teisių gynimo mechanizmo atspindžiai Lietuvos teisėje XXI amžiuje*. Jurisprudencija. Nr. 12 (102) 2007;

2. 3. Žodynai:

- 1) Black's Law Dictionary, 7th. ed. Bryan A. Garner. St. Paul., Minn.: West Publishing Co., 1979;
- 2) Gifis S. H. Law Dictionary, 4th ed. New York: Barron's Educational Services, 1996.

3. Praktinė medžiaga:

3. 1. Europos Sąjungos:

- 1) Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 rugsėjo 24 d. sprendimas byloje *Allard prieš Švediją* (Pareiškimo Nr. 35179/97);
- 2) Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 birželio 14 d. sprendimas byloje *Hachette Filipacchi Associates prieš Prancūziją*; (Pareiškimo Nr. 71111/01);
- 3) Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 birželio 24 d. sprendimas byloje *Hannover prieš Vokietiją*; (Pareiškimo Nr. 59320/00);

3. 2. Lietuvos Respublikos:

- 4) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 gegužės 6 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977;
- 5) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos (Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006, Nr.: 127, atitaisymas - 2006, Nr.: 137);

- 6) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 23 d. nutarimas Dėl privatizavimo objekto išbraukimo iš privatizavimo objektų sąrašo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 123-5043;
- 7) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas Dėl Komercinių bankų įstatymo. Valstybės žinios. 1996. Nr. 36-915;
- 8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas Dėl piliečių nuosavybės teisių į gyvenamuosius namus atkūrimo. Valstybės žinios. 1995. Nr. 106-2381;
- 9) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas Dėl papildomos kriminalinės bausmės – turto konfiskavimo. Valstybės žinios. Nr. 70-13-20;
- 10) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas Dėl papildomos kriminalinės bausmės – turto konfiskavimo. Valstybės žinios. Nr. 70-13-20;
- 11) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Dėl operatyvinės veiklos įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso. Valstybės žinios. 2000. Nr. 39-1105;
- 12) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas Dėl farmacinės veiklos. Valstybės žinios. 2002. Nr. 28-1003;
- 13) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas Dėl prokurorinės priežiūros civiliniame procese. Valstybės žinios. 1994. Nr. 13-221;
- 14) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Dėl medžioklės įstatymo. Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235;
- 15) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo. Valstybės žinios. Nr. 105-3318;
- 16) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas Dėl autorių teisių apsaugos. Valstybės žinios. 2000. Nr. 56-1669;
- 17) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 29 d. konsultacija dėl kai kurių civilinio proceso kodekso ir Darbo kodekso normų taikymo Nr. A3-97;
- 18) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A. Malcas ir kt. v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir kt.*, Nr. 3K-7-1209/2000;
- 19) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos_ 2002 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB "Turto bankas" v. AB "Algarsa"* Nr. 3K-3-764/2002;

- 20) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-486/2006;
- 21) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras v. E. M., Zarasų rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-141/2010;
- 22) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Elkara“ administratoriaus v. V. O.*, Nr. 3K-3-552/2008;
- 23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-578/2007;
- 24) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *I.A.Valionienė v. Specialios paskirties UAB „Karoliniškių būstas“*, Nr. 3K-3-475/2001;
- 25) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *O.Kolomyckaja v. Vilniaus miesto valdyba*, Nr. 3K-3-1547/2002;
- 26) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. UAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-98/2008;
- 27) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis byloje *Jungtinė profesinė sąjunga Kauno apskrities profesinės sąjungos v. UAB „Lietlinen“*, Nr. 3K-3-181/2006;
- 28) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra v. Lietuvos madų kurėjų asociacija*, Nr. 3K-3-259/2000;
- 29) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiosios prokurorė v. A. J. V. M., B. J. B. ir V. R. K.*, Nr. 3K-3-109/2008;
- 30) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *Klaipėdos apskrities viršininko administracija v. G. B.*, Nr. 3K-3-293/2007;
- 31) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. v. K. Š.*, Nr. 3K-3-25/2007;

- 32) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų skundus (prašymus) apibendrinimas III. Informacinė dalis;
- 33) Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Rokiškio rajono savivaldybės administracija, valstybės įmonei Registrų centro Panevėžio filialas*, Nr. A¹⁷-742/2007;
- 34) Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 21 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Rokiškio rajono savivaldybės administracija, valstybės įmonei Registrų centro Panevėžio filialas* Nr. AS⁵⁵⁶-15/2009;
- 35) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB KĮ „Sėnoja“ v. AB „Turto bankas“*, Nr. 2-66/2005;
- 36) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. v. Lietuvos Respublika*, Nr. 2-492/2009.

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos teisėje *viešojo intereso* sąvoka nėra atskleista. Teisės aktuose vartojamos skirtingos sąvokos. Kas yra viešasis interesas konkrečiuose santykiuose ir kaip apibrėžti jo gynimo ribas yra gana sudėtinga. Tokiu atveju reikia vertinti ne tik

konkrečias aplinkybes, bet ir viešojo intereso sampratą visuomenėje, teisės moksle, teismų praktikoje.

Magistro darbe yra nagrinėjama kokios yra viešojo intereso gynimo civiliniame procese problemos. Bandoma surasti teisinio reglamentavimo trūkumus ir ieškoma būdų šiam reglamentavimui tobulinti.

Pirmoje šio darbo dalyje yra analizuojama, kaip yra suprantama viešojo intereso kategorija įvairiose kontekstuose. Yra nagrinėjamas šios sampratos formavimasis. Šiuo atveju yra nagrinėjamos įvairios politinės teorijos. Yra pateikiami skirtingi filosofijos požiūriai į individualaus ir visuomenės interesų sąveiką. Darbe taip pat pateikiamos įvairios mokslinės koncepcijos ir jų analizė. Be to darbe yra analizuojama, koks yra viešojo ir privataus intereso santykis. Remiamasi yra tiek nacionaline, tiek Europos Sąjungos teismų praktika.

Antroje šio darbo dalyje yra pateikiama viešojo intereso gynimo civiliniame procese analizė. Aptariamos teisės normos, reglamentuojančios subjektų, dalyvaujančių viešojo intereso gynimo civiliniame procese vaidmenį. Yra lyginamas prokuratūros vaidmuo įvairiose valstybėse. Nagrinėjami viešojo intereso gynimo ypatumai. Analizuojami teisės aktai, reglamentuojantys tam tikrų institucijų, dalyvaujančių viešojo intereso gynime, kompetenciją ir įgaliojimus. Čia taip pat yra akcentuojamos problemos, susijusios su viešojo intereso gynimu. Taip pat yra nagrinėjama grupės ieškinio forma viešajam interesui ginti. Atkreipiamas dėmesys į šio instituto reglamentavimo trūkumą.

Paskutinėje šio darbo dalyje analizuojamos viešojo intereso gynimo civiliniame procese perspektyvos. Pateikiamas tam tikrų teisės aktų projektų vertinimas. Yra ieškoma numatomo reglamentavimo spragų ir stipriųjų pusių.

Darbo pabaigoje yra apibendrinama situacija viešojo intereso gynimo civiliniame procese. Pateikiamos išvados ir pasiūlymai šiam reglamentavimui tobulinti bei išspręsti šiame institute egzistuojančias problemas.

SUMMARY

The concept of public interest has not been revealed in Lithuania yet. Different concepts are used in law acts. It is quite difficult to describe what public interest in definite relations is and how to define its protection limits. In such case, it is necessary to

evaluate definite circumstances as well as the conception of public interest in the society, law science, and practice of courts.

The master work presents the analysis of the problems of public interest defense in a civil process. Legal regulation drawbacks are found and the ways to improve this regulation are sought.

The first part of this work gives the analysis of how public interest category is perceived in various contexts. The formation of this conception is analyzed. Various political theories are analyzed in this case. Different philosophical approaches to the interaction of individual and public interests are presented. What is more, the relation between public and private interest is also analyzed. The work was based upon national as well as European Union law practice.

The second part of this work presents the analysis of public interest defense in a civil process. Legal norms, regulating the role of subjects, which participate in the civil process of public interest defense, are discussed. The role of prosecution service in various countries is compared. Public interest defense peculiarities are analyzed. Law acts, regulating the competence and authority of certain institutions, which participate in the defense of public interest, are studied. The problems, related to the defense of public interest are also emphasized here. Moreover, group claim form for the defense of public interest is analyzed as well. Attention is paid to the regulation drawback of this institute.

The last part of this work gives the analysis of the prospects for public interest defense in a civil process. Evaluation of certain law acts projects is presented. The gaps and strong sides of the prospective regulation are sought.

The situation of public interest defense in a public process is summarized in the final part of this work. Conclusions and offers how to improve this regulation and solve problems existing in this institute are presented.